Kim Thúy

Pen

t

Kim Thúy
Pascal Janovjak

Pentru tine

Traducere şi note de
Ligia Soare

Editura SPANDUGINO
2012

Editura Spandugino

Editor: Lavinia Spandonide
Redactare şi corectură: Iulia-Cristiana Stan
Coperta şi DTP: Daniel Cîrneanu

Adresa: Editura *Spandugino*
Strada Docentilor nr. 18, Sector 1, Bucureşti, România
Tel./Fax. 0040 21 3190645
E-mail: *office@edituraspandugino.ro*
web: *www.edituraspandugino.ro*

ISBN ePub: 978-606-8401-17-1
ISBN PDF: 978-606-8401-18-8
ISBN Print: 978-606-8401-11-9

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

S-au întâlnit într-o seară, într-un hotel din Monaco.
La micul dejun, şi-a spus fiecare povestea.
Apoi ea s-a întors la Montréal,
iar el a plecat înapoi la Ramallah.

Cartea este continuarea dialogului dintre ei.

PASCAL 3 OCTOMBRIE 08:11

Ţi-am scris toată noaptea, pe jumătate adormit. Cunoşti starea aceea intermediară, când te năpădesc cuvinte care nu te lasă deloc să dormi, dar ai prea puţină energie ca să te trezeşti şi să le aşterni pe hârtie? Sau poate că tu eşti dintre aceia care nu se lasă prea mult pradă şovăielii... Acum mi te imaginez mai degrabă aşa, ca în dimineaţa petrecută împreună. În cele din urmă, m-am ridicat din pat. Ieri am mers la o petrecere aniversară, într-un bar din Ierusalim... Muzica nu ne-a plăcut şi nu am dansat. N-am mai dansat de mult, poate pentru că serile călduroase de aici te îmbie mai degrabă către terase decât spre ringul de dans. Sau poate pentru că Francesca este însărcinată. Acum este în Italia, mă invidiază că ies seara, că pot să beau, că râd. Are dureri de spate şi se deplasează tot mai greu. Noi am dansat mereu, am dansat şi-n plină sărăcie, şi-n timpul atacurilor, când eram blocaţi în baruri, pentru că era prea periculos să ieşim.

Îmi amintesc de o serată muzicală de la Alianţa franceză din Dhaka: o întâlnire obişnuită, la care eu eram DJ. Joia

aceea a însemnat începutul războiului din Irak, primele asalturi asupra Bagdadului. Am vrut să anulez serata. M-au convins, totuşi, să particip. Fusese prea mult aşteptată şi era unul din rarele momente în care oamenii se puteau defula în această ţară cu dificultăţi. Am început cu *Rock Around the Bunker*, a lui Serge Gainsbourg, am pus discuri din inerţie, fără tragere de inimă, şi n-am dansat. Apoi au avut loc bombardamentele din Gaza, în ianuarie 2009. Ramallah era un oraş mort, nici atunci nu ne mai îndemna inima la dans. Încercam să ne sunăm prietenii prinşi sub bombardamente, dar conexiunile eşuau, nu ştiam cine murise şi cine mai era în viaţă.

Acum Francesca este însărcinată şi ceea ce nu ne permite să dansăm este viaţa din pântecele ei. Şi nu înţeleg de ce nu sunt mai fericit, mai liniştit. Aştept momentul în care voi atinge copilul, aştept să simt bucuria. Deocamdată viaţa mă apasă, aşa cum apasă pe şalele Francescăi.

KIM 3 OCTOMBRIE 08:00

Te invidiez că-ţi doreşti încă să dansezi.

Ultima dată am dansat la Hanoi, pe scena unui teatru vechi, transformat în club. Pereţii mai păstrau încă portretele actorilor vietnamezi, retuşate de fotograf cu pensula, cu genele alungite, cu buzele accentuate, cu nasurile subţiate... şi cu semnătura mândră a fotografului, ca şi cum ar fi fost o pictură adevărată.

În boxe răsunau aceleaşi piese, weekend de weekend: nelipsita *Hotel California*, antrenanta *Lemon Tree* şi clasica *Twist and Shout*. În sala aceea întunecoasă, ne credeam altundeva decât în Hanoi, dar penele de curent, dese şi neaşteptate, ne retranspuneau rapid în acea ţară în plină construcţie.

Dacă ne încăpăţânam să mai dansăm, ca să nu ieşim în aerul de iarnă umed şi apăsător din Hanoi sau ca să nu ne

întoarcem în căldura toridă a camerelor cu perdele verzi din poliester, atunci plecam spre alt bar, în care bărbații erau spionați, studiați, analizați de către fete cu pielea fină, netedă, fără riduri. Acolo muzica devenea diabolică, în stilul *Apocalypse Now*, gata să topească sufletele tuturor bărbaților abandonați, ce-şi găseau consolarea în brațele profesionistelor. Alcoolul curgea râuri, dar, cum eu nu beau deloc, niciodată, gesturile confuze şi nesigure ale celor din jur îmi dădeau senzația că aş fi mioapă, că aş fi departe. Ca şi ei, eram o expatriată. În propria mea țară.

PASCAL 3 OCTOMBRIE 15:56

Îmi place să dansez, dar pentru mine dansul este rezultatul unei alchimii, un fel de drog rar. Aici se dansează mult, fără alcool şi fără complexe. La nunți, se dansează înainte de masă; cum sosesc, mirii deschid imediat dansul şi invitații se grăbesc spre ring... Ritualul este mereu acelaşi, fie că e o petrecere de doctori într-un hotel de lux, fie una de țărani, pe ulița mare a satului.

Când locuiam în Iordania, o prietenă se mira de rigiditatea acestei societăți. „În toate culturile există un antidot: drogurile, alcoolul, transa, sexul. Aici, nimic. Cum de pot oamenii să suporte?”, îmi spunea ea. Îi plăcea Africa, dar simțea că se sufocă în Orientul Mijlociu. Habar nu avea în ce măsură religia poate fi antidotul... Şi nici nu fusese vreodată invitată la o nuntă.

În cadrul ceremoniilor celor mai tradiționale, bărbații şi femeile stau separați, beau doar Coca-Cola şi ceai şi, cu toate astea, beția pluteşte în aer: dansul este o eliberare, ți se urcă la cap. Am văzut bărbați, tineri şi bătrâni deopotrivă, cu mâinile încleştate pe umerii celorlalți,

dansând *dabké*[1], asudând, cu inimile sărindu-le din piept, cu sângele pulsându-le în vene, sala cuprinsă de râsetele lor zgomotoase, de răsunetul instrumentelor muzicale de percuție, de glumele revărsate, de aplauze, de glumele acelea ieftine spuse la beție şi de zâmbetele sincere de oameni fericiți.

Şi iubesc ziua de după, când îmi simt încă limba arzând de atâta tutun, capul încă tulbure şi corpul dureros. Sunt zile care se scurg uşor, ca o vacanță interioară, sufletească.

Aştept cu nerăbdare să se nască fiul nostru, să crească şi să ajungă la vârsta la care să se ducă la dans. Îmi imaginez cum ia maşina şi dispare cât ai clipi, iar noi rămânem din nou singuri, din nou liberi, şi-mi imaginez că încă vom mai dansa...

KIM 3 OCTOMBRIE 11:35

După o scurtă plimbare prin pădurea tomnatică, pe când îi aşteptam pe cei mici plecați să urce dealul, mi-a venit în minte o amintire din copilărie, trezită de mişcarea neobosită a frunzelor, de dansul lasciv al culorilor calde şi al vântului rece, dar blând ca un îndrăgostit.

Vietnamezilor le lipseşte această grație când dansează. De fapt, dansează mult prea rar, aproape deloc.

Prima dată când am văzut nişte vietnamezi dansând aveam trei-patru ani. Tata era înalt funcționar la Saigon. Era singurul bărbat care venea la serate la braț cu soția. Tata era îndrăgostit de formele voluptoase ale mamei, o calitate destul de rară a femeilor vietnameze. Dar şi mai

---

[1] Dabké (arabă), în sens literal „a călca, a bate din picior”, numele unui dans specific nunților şi petrecerilor din țările arabe ale Orientului Mijlociu, în care dansatorii, de obicei de acelaşi sex, se prind în linie dreaptă, conducătorul dansului privind când spre public, când spre ceilalți dansatori. *n. tr.*

mult îi plăceau mâinile ei cu degete fine, ce aminteau de frunzele de bambus, cu manichiura impecabilă, încărcate cu diamante asemenea celor purtate de prințese, de femeile din familiile burgheze sau de soțiile care nu erau decât soții.

M-am născut exact la nouă luni şi zece zile de la căsătoria lor. De cum am putut sta pe un scaun pentru copii, părinții au început să mă ia cu ei atât la cinele oficiale, cât şi la partidele de poker între prieteni. Doica trebuia să mă însoțească peste tot, ca o umbră fără suflet. Ştia cum să existe fără să respire, fără să ocupe spațiul, fără să fie văzută. N-am cunoscut pe nimeni care să practice budismul mai bine decât ea: ştia cum să se țină departe de orice trăire, mai ales de ataşament... deşi mă purta în permanență agățată în jurul taliei, ca pe o centură de castitate.

Într-o seară, am mers într-un club care se numea Maxime, în care aveau loc spectacole de dans. Chelnerițele purtau rochii *ao dài*[2] indecente, cu trei părți lungi în loc de două, cu crăpături nu doar lateral, ci şi în față, până la nivelul buricului, peste pantaloni lungi, evazați. Pe atunci, unele femei încă mai credeau că puteau rămâne însărcinate dacă mergeau prin aerul lăsat în spate de bărbatul pe care-l urmau. Ei bine, pe scena din acel club, femeile îşi pierdeau veşmintele unul câte unul, la fel de simplu cum ai curăța de foi un ştiulete de porumb.

A doua zi, stând în picioare pe pernele de pe pat, după baia de seară, cu un gest aproape firesc, mi-am aruncat

---

[2] Ao dài, costumul tradițional vietnamez, compus dintr-o tunică de mătase purtată pe deasupra pantalonilor cu talie înaltă. Partea superioară a tunicii este strânsă pe corp şi pune în evidență bustul, iar partea inferioară este tăiată pe părți, crăpăturile permițând să se vadă pe lateral două triunghiuri mici de piele, *n. tr.*

prosopul pe jos, unduindu-mi şoldurile aşa cum văzusem că fac noile mele eroine, dansatoarele de striptease.

PASCAL 3 OCTOMBRIE 20:50

Prietenul meu David Brosset mi-a trimis luna trecută un text foarte frumos: povestea unui scriitor care şi-a pierdut cuvintele, şi care le caută în zadar prin sertarele din bucătărie, în articolele unei reviste, în cărțile din bibliotecă. Nimic: cuvintele lui şi-au luat zborul, au ieşit să ia aer. Atunci scriitorul îşi pune haina şi aşa se termină povestea: în ziua în care scriitorul şi-a pierdut cuvintele, a câştigat o plimbare. Le va regăsi fără îndoială pe cărări de toamnă, într-o pădure, tot acolo unde ai regăsit şi tu această frântură de copilărie.

Cât mi-ar fi plăcut să o văd pe micuța Thúy dansând în vârful patului şi aruncându-şi hainele! M-aş fi amuzat teribil. Sau poate că m-ai fi tulburat... Sunt uimit de gesturile şi de privirile pe care fetițele de cinci ani le pot adresa bărbaților. Priviri ascunse, cu o sfială prefăcută sau un farmec sincer, priviri de adult. Ca şi cum seducția ar fi o calitate înnăscută, precum entuziasmul băieților în fața tractoarelor şi a avioanelor supersonice, deşi tații lor nu sunt nici agricultori şi nici piloți de vânătoare. Mă uimesc la fel de tare ca şi furnicile care se nasc cu o funcție socială bine determinată sau păsările migratoare care-şi găsesc drumul fără să-l fi învățat înainte. Prietenii mei antropologi sau feminişti îmi răspund că nu e nimic înnăscut în toate acestea, că diviziunea sarcinilor pe sexe este simplul rezultat al formării sociale. Iată cum de tu ai urmat exemplul dansatoarelor de striptease, iar eu am învățat cum se face un arc.

Brusc îmi trec prin minte imagini cu corpuri acoperite sumar şi carne sângerândă, devorată în jurul unui foc în Neanderthal... Gesturile noastre sunt milenare şi nu încape

îndoială că de aceea ne găsim mai uşor cuvintele când avem picioarele pe pământ, când corpul ne este în mişcare, la umbra copacilor înalți.

PASCAL 3 OCTOMBRIE 22:45

Aud țipete de afară. E un cartier ciudat: de o parte, strada e calmă, burgheză aş zice, de cealaltă, mai populară. Acum țipă o femeie, e lume multă afară, toți vorbesc foarte tare, nu înțeleg nimic. Pe aici nu se întâmplă prea des lucruri grave, dar le dramatizăm noi cu uşurință, aşa cum teatralizăm onoarea. Luna trecută, într-o seară, doi tineri s-au încăierat pentru o amărâtă de poveste legată de câțiva shekeli. Tensiunea a crescut, au ieşit vecinii, familiile, toată lumea a încercat să-i despartă, siluete încrâncenate în lumina gălbuie a felinarelor. Până la urmă, au reuşit să-l ducă acasă pe unul dintre tineri. Aşa cum mă aşteptam, a ieşit din nou după câteva minute, alergând cu un cuțit în mână. Dar în astfel de situații nu alergi niciodată foarte repede, te laşi prins de prieteni, iar când ridici cuțitul, aştepți puțin pentru ca cineva să vină să te prindă de braț şi să te oprească. Astfel, onoarea îți este salvată, fără vărsare de sânge. Familiile se întâlnesc, pregătesc cafeaua, discută, reglează conturile. Poliția soseşte mult prea târziu, când totul s-a terminat. Foarte rar e nevoie de polițişti.

Povestea asta cu strada, burgheză de o parte şi populară de cealaltă, îmi aminteşte de ce mi-a spus cândva Michel Chaillou[3]: scriitorul ar trebui să fie un servitor. Un servitor care stă țeapăn lângă ferestrele înalte, aude murmurele din casă ale stăpânilor, dar şi vocile venite din stradă.

---

[3] Michel Chaillou (n. Nantes, Franța, 1930), romancier francez. A debutat în 1968 şi a publicat de atunci peste douăzeci şi cinci de cărți. A fost distins în 2007 cu Marele Premiu al Academiei Franceze pentru întreaga sa operă, *n. tr.*

KIM 3 OCTOMBRIE 16:06

În aşteptarea veştilor de la tine, am recitit ieri prima pagină din *Un captif amoureux*, a lui Jean Genet[4]. Nu ştiam nimic despre Palestina, cu excepţia acestei comparaţii a realităţii din viaţa palestinienilor cu spaţiile albe dintre fraze. Astăzi, prin cuvintele tale şi printre ele văd fumul, nu doar pe cel al exploziilor, dar şi pe cel al tigăilor şi al ceainicelor, aburii aceia care nu fac subiectul ştirilor de pe prima pagină.

PASCAL 4 OCTOMBRIE 00:02

Genet se simte incapabil să descrie această realitate, o provocare dificilă deopotrivă pentru un poet şi pentru un jurnalist... Există o distanţă inevitabilă între martorul dramei şi actorii acesteia, distanţă nu de fiecare dată obiectivă, ci creată uneori în totalitate de către noi.

Am petrecut odată o zi minunată alături de Mazen, un pictor de cincizeci de ani. Este şi scriitor, printre altele autorul unei piese de teatru, povestea unui bărbat ieşit din închisoare şi care a devenit impotent. M-a impresionat subiectul, pentru că aici se scrie frecvent despre experienţa închisorii, dar foarte rar despre ceea ce se întâmplă după, cu atât mai puţin despre sexualitatea de după închisoare. Mi s-a părut o idee foarte inspirată.

Am petrecut toată după-amiaza discutând, golind unul după altul ceainice şi pachete de ţigări în atelierul lui aglomerat, apoi am luat cina împreună pe terasă, admirând apusul soarelui pe dealurile din apropiere. I-am povestit despre Iordania, în care am locuit o vreme. M-a întrebat

---

[4] Jean Genet (1910-1986), romancier, dramaturg, poet, eseist şi activist politic francez, *n. tr.*

dacă-mi place țara. El petrecuse acolo nouă ani, într-o închisoare.

Am rămas fără grai. Dintr-un motiv străin mie, luasem până atunci scrierile lui drept ficțiune. Brusc mi-am dat seama că erau experiențe trăite. M-am simțit din acel moment incapabil să-i mai vorbesc; ce-aş mai fi putut să-i spun acestui scriitor ce trecuse prin experiența foamei, a setei şi a singurătății, acestui om care petrecuse nouă ani din viață după gratii? Am plecat.

Şi a fost o mare prostie, pentru că petrecuserăm împreună câteva ceasuri minunate... Am creat atunci o distanță acolo unde nu exista, unde n-ar fi trebuit să existe.

KIM 4 OCTOMBRIE 17:58

Cred că cei care au cunoscut odată intimitatea ororii caută complicitatea purității sau a unui soi de inocență, care să-i ajute să se salveze... să reducă tocmai distanța despre care vorbeai tu. Nu pleca, rămâi şi aşteaptă-l să ajungă la tine, să revină la lumină, la ființa umană de altădată.

PASCAL 4 OCTOMBRIE 10:27

Astă-seară am luat din nou cina la Ierusalim. Deşi e atât de aproape, nu ajungem prea des în Ierusalim, din cauza zidului, a acelor *checkpoints*[5]. Rar au loc violențe, dar ai impresia că violența separării a marcat peisajul: asfaltul măcinat de gropi, iar zidurile, de găuri. Îmi dau seama acum ce mă frapează când traversez zona: e mereu întuneric. Puține lumini aprinse, câteodată niciuna. De o parte şi de cealaltă, oraşele vii, centrele comerciale, neoanele restaurantelor, cafenelele. Între cele două, abisul.

KIM 4 OCTOMBRIE 06:35

[5] *Checkpoint* (eng.), punct de control la trecea frontierei, *n. tr.*

Înainte de a ajunge la Monaco, am fost la Berlin. Hotelul meu, Ambasada Canadei, Potsdamer Platz şi alte edificii proiectate de arhitecți de renume au fost ridicate exact pe locul unde altădată se afla zidul. Nici urmă din acest trecut, cu excepția câtorva bucăți de zid acoperite de graffiti expuse la un colț de stradă, ca simple opere de artă abstractă pe care le ignorăm sau în fața cărora ne abținem să strigăm: „Dumnezeule mare! De ce?”

În douăzeci de ani, am reuşit să ştergem o istorie, pentru a reîncepe în altă parte o alta, asemănătoare, mai violentă.

Pentru mine, era posibil să dansez pe zidurile din fața Porții Brandenbourg, pe 31 decembrie 1989, împreună cu miile de oameni veniți din lumea întreagă, dând astfel iluzia, pentru un timp, că am putea dărâma toate zidurile cântând pe o singură voce, indiferent de limba pe care o vorbim.

Pentru tine, va fi oare posibil să dansezi într-o zi pe acest zid nou, care-mi pare că te izolează de restul lumii?

PASCAL 4 OCTOMBRIE 12:54

Nu ştiu. Zidul de aici e cumplit, pentru că are opt metri în înălțime, opt metri de opacitate ce maschează banalitatea realului; dincolo de el ne putem imagina orice, monştri născuți din prejudecățile şi temerile noastre, un Celălalt care să arate exact cum ne trebuie nouă: un duşman însetat de sânge, elementul malefic menit să ne ajute să ne construim identitatea. Dar există atât de multe alte ziduri despre care se vorbeşte mai puțin, cum sunt cele care protejează Spania de Africa, Statele Unite de Mexic, ziduri ce traversează continente, ce separă Nordul de Sud. Pe de altă parte, există unele despre care nu se vorbeşte deloc, ce îngrădesc rezidențe supravegheate, zidurile acelor

compounds[6] sau ale ambasadelor... Te întrebi cum poate un ambasador să lucreze într-un birou camuflat cu sârmă ghimpată. Ne-ar trebui mai degrabă câmpii pe care să dansăm, câmpii întinse, unde nimic să nu oprească muzica.

Am citit de curând o carte minunată a artistului elvețian Dominique de Rivaz, care a străbătut pe jos vechiul traseu al zidului Berlinului, prin oraş şi prin zona rurală din apropierea oraşului. Uneori urmele sunt insesizabile, alteori natura poartă încă o cicatrice adâncă: păduri tăiate în două, câmpuri abandonate, terenuri incerte. Apoi câteva bucăți de zid rămase în picioare, care de-abia dacă stârnesc vreo emoție, aşa cum spui şi tu. Bucăți dintr-un zid care nu mai e, asemenea unor porți în negativ, amintirea a ceva ce n-a fost.

Şi totuşi, rămâne un loc de pelerinaj, o atracție... Ca şi cum zidul ar fi un monument oarecare, cu nimic mai îngrozitor decât un arc de triumf ce comemorează războiul şi victoriile sângeroase. Din când în când, se opresc aici autobuze cu turişti sosiți să admire zidul israelian: fac fotografii, dau din cap cu seriozitate, se minunează în linişte. În mod paradoxal, zidul acesta nu mă izolează atât de mult, pentru că atrage lumea exterioară şi astfel eu locuiesc chiar în inima actualității. Pe acest zid îmi pot construi discursul, îmi pot sprijini fragmentele, pot clădi poveşti.

KIM 4 OCTOMBRIE 06:14

Şi dacă sfârşitul acestei poveşti ar fi începutul unei noi vieți, aceea a copilului ce-ți va purta numele?

PASCAL 4 OCTOMBRIE 13:56

---

[6] *Compound* (eng.), complex, incintă bine păzită, înconjurată de un gard înalt sau de ziduri, uneori cu rol defensiv, *n. tr.*

Nu ştiu dacă-mi va purta numele. Înainte eram mândru de el, dar entuziasmul mi-a cam pierit... E un nume obositor, cu atât mai mult cu cât nu mai este doar un nume, ci şi un cuvânt scris pe cărți. Sunt întrebat uneori cum se ortografiază, cum se pronunță, alteori nu sunt întrebat nimic, iar lumea îl scrie greşit şi-l pronunță prost. Dar ştii prea bine despre ce vorbesc. Eşti de la bun început străin, porți povara unui nume stâlcit, însemnul vieții de imigrant, al vânturilor schimbătoare ale dictaturilor, războaielor şi sărăciei...

Ieri vorbeam despre asta cu Ammar. E spaniol, iar tatăl lui este palestinian. A început să fie interesat de Palestina datorită prenumelui său: oricine îl întâlneşte îl întreabă „de ce Ammar”. El începe să povestească despre originile tatălui, i se pun întrebări despre Palestina... Ammar a devenit cercetător, studiază Palestina şi pe palestinieni sub toate aspectele. Acum, când îşi spune numele, vorbeşte deja despre profesia sa.

KIM 4 OCTOMBRIE 09:05

Şi-atunci, Pascal, cine este Janovjak?

PASCAL 4 OCTOMBRIE 16:55

Janovjak este un nume slav, care încă mai există undeva, pe un deal din Slovacia. Legenda spune că strămoşii mei erau hoți la drumul mare veniți din Polonia. Există chiar un erou celebru în Slovacia, Juraj Jánošík, un fel de Robin Hood al secolului al XVIII-lea. Torturând etimologia şi fonetica, bunicul meu susținea că se putea trece de la un nume la altul şi că noi suntem urmaşii acestui erou. Tot el povestea că în nordul țării există o peşteră în care se adăposteau hoții aceia, un loc sălbatic, retras, unde cresc şi azi cartofii, ultim vestigiu al unei ocupații umane.

Îți povestesc zâmbind despre originile mele, pentru că aceasta este numai una dintre numeroasele legende transmise de fiecare generație. Nimic din toate acestea nu este adevărat; dar sunt poveşti care l-au impresionat pe copilul care le asculta... Mă cățăram pe poteca ce urca până se pierdea în pădure, în Alsacia, stăteam la pândă pitit după copacii uriaşi, întindeam capcane, apoi luam pe sus armatele ungare, singur contra mii, iar sabia mea de lemn şuiera printre crengile copacilor...

KIM 4 OCTOMBRIE 11:17

Tu-mi spui Kim, ca toată lumea, dar pe mine mă cheamă Thúy. Multă vreme le-am invidiat pe franțuzoaice, pentru că pot purta numele soților, ca pe o nouă piele, ca pe o pagină nouă, un chip nou, pe când eu am fost nevoită să-l fac simplu cu orice chip... până când n-a mai avut chip deloc.

Danny Laferrière[7] scria că sarcina unui colonizator constă în a-l face pe cel colonizat să-i fie ruşine de el însuşi. Aceasta explică poate fascinația pe care o nutrim noi față de rasa albă. Vietnamezii spun despre o fată că este „frumoasă ca o fată albă". În strădania noastră de a ne apropia tot mai mult de Occident, ne mărim ochii creând nişte pliuri pe pleoape sau pleoape duble, prin incizii fine. În mai puțin de două săptămâni, apar mândre cicatrice, semnul acestui sentiment clasic de dragoste-ură pe care îl trăieşte victima față de călău.

PASCAL 4 OCTOMBRIE 19:21

---

[7] Danny Laferrière (n. 1953), romancier şi jurnalist canadian de origine haitiană, răsplătit cu Premiul Médicis în 2009, al cărui stil se situează între proză şi poezie, apropiindu-se uneori de structura haikuurilor, *n. tr.*

Colonizarea israeliană nu este una clasică, în stilul Indochinei franceze, pentru că aici este vorba de ocuparea de teritorii fără anexarea populației. Cu toate acestea, efectele se aseamănă destul de mult cu ceea ce descrii tu. N-ai să vezi niciodată scris undeva, dar palestinienilor le-ar plăcea adesea să îi semene ocupantului: cumpără produse israeliene, consumă produse israeliene... E un sistem pervers, ce le limitează alegerile, pentru că nu-şi pot controla propria graniță. Dar este vorba şi de o preferință pentru produsele de import, care sunt considerate mai bune. Astfel, călăul devine model, iar disprețul de sine depăşeşte uneori ura față de celălalt. În Gaza, copiii se joacă deseori de-a soldații israelieni şi de-a piloții de avioane de vânătoare. Ei sunt eroii cei mai la îndemână...

Dar şi ocupantul trăieşte complexe asemănătoare, căci puterea îşi are şi ea prețul ei. Gustul amar al dominării... N-am înțeles niciodată dacă trebuie să câştigi sau să pierzi la poker, ca să fii mulțumit pe deplin de seara respectivă, odată trecută adrenalina. Poate că ar trebui să te mulțumeşti să-i priveşti pe ceilalți jucând... În cazul conflictelor, ca şi-n iubire, răneşti întotdeauna când strângi prea tare-n brațe.

Îmi place să cred că, pe când tu le invidiai pe franțuzoaice pentru numele lor, ele te invidiau pentru chipul tău... Cu voia ta, te voi numi în continuare, Kim. Altfel ai deveni o alta.

KIM 4 OCTOMBRIE 12:43

Spune-mi Kim.

Mult timp, am detestat rezonanța dură a lui „k”, un sunet atât de departe de vârful limbii, atât de departe de şoapte. Atât de scurt, de brusc... Dar, de când un bărbat mi-a şoptit „Kim, draga mea”, „Kim, îngerul meu”, nu mă mai despart de acest nume, ce-mi părea până atunci că sună urât, deşi a

fost alegerea mea aceea de a renunța la Thúy, o alegere voită de a mă urî pe mine însămi.

Îmi doream să le dau copiilor mei nume geografice: India, Arizona, China... Am căutat nume de oraşe quebecoase, dar cum aş fi putut să-i chinui cu Roberval, Rouyn-Noranda, Val-Morin...?

Mă gândeam că, folosind numele acestor oraşe, voi şterge contururile hărților: nimeni n-ar mai putea spune de unde vin. Astfel, m-aş fi jucat cu granițele. *What if?*[8] Şi dacă ar avea copiii această putere de „a schimba lumea”, printr-un nume? În cele nouă luni, mamele transmit copilului visurile lor neîmplinite. În mintea lor, copilul este concretizarea viitorului lor, pe care ele încearcă să-l rescrie.

Ştii, tu eşti chiar reîncarnarea a ceea ce mi-ar fi plăcut mie să fiu: multiplă, deci neidentificabilă. Pe tine trebuie să te descoperim bucată cu bucată, strat cu strat, suspin cu suspin.

PASCAL 4 OCTOMBRIE 19:53

Dar de ce detestai numele Thúy?

PASCAL 4 OCTOMBRIE 21:16

Nu, întrebare greşită. Ți-o propun mai degrabă pe aceasta: dacă ar fi să porți numele unui oraş, pe care l-ai alege?

KIM 4 OCTOMBRIE 23:26

Nu detestam numele Thúy. Pur şi simplu l-am dat deoparte, scuza fiind că sună precum „twit”, care înseamnă în franceza de Québec „tâmpit” sau „cretin”. Dar adevăratul motiv este altul.

Ştii, atunci când de-abia sosisem în Québec, proaspetele mame le dădeau copiilor nume franțuzeşti, cu toate că nu le

[8] *What if?* (eng.), „Ce-ar fi dacă...?”, „Şi dacă?”, *n. tr.*

puteau pronunța. N-am să uit femeia aceea mică, firavă, o croitoreasă plină de praful materialelor, care ni l-a prezentat pe fiul ei nou-născut. Cu copilul lipit de sân, a rostit cu cazną, dar cu mândrie: „*Con tên* Pi-r."

Săptămâni în şir după aceea, am fost convinsă că Pi-r este un nume vietnamez din regiunile de munte, ce însemna poate „renaştere" sau „izvor" sau poate „şuieratul vântului". Dar nu era decât „Pierre", pronunțat de o vietnameză lipită de maşina ei de cusut zi şi noapte, ce spera că fiul ei va avea un chip la fel de banal şi comun ca numele ales.

Verii mei îndepărtați ce locuiesc în America au ales să înlocuiască „Dung" cu „Tony". În vietnameză, *dung* înseamnă „curaj", iar în engleză, „baligă". Au ales să se numească Tony, asemenea băieților din filmele cu mafia: curajoşi. Iar la fete, au schimbat „Bich" cu „Betty", fără să ştie cine este Betty Boop sau Bette Davis. Au vrut să-l evite pe *bitch*[9] şi s-au ales cu *sex-simboluri*.

Eu n-am avut curaj, am schimbat numele „Thúy" cu „Kim", al doilea prenume purtat de toate femeile din familia mea numeroasă, ca pe o marcă de apartenență la un clan. În Québec, însă, am adoptat acest nume pentru a mă detaşa de arborele meu genealogic şi a mă insera altundeva, în anonimat.

Nu ştiu ce nume de oraş aş alege, dar ştiu că-mi place „Rumor"... Sună bine, nu ți se pare?

PASCAL 5 OCTOMBRIE 12:10

„Rumor" mie-mi sună mai degrabă viking, destul de violent, adică exact opusul lui „rumeur", rumoare, murmur de izvor, un fel de „il rumore" din italiană, care înseamnă „zgomot". Până la urmă, este destul de greu să găseşti un nume acceptabil în toate limbile, care să nu însemne în

---

[9] *Bitch* (eng.), cățea, în sens peiorativ târfă, *n. tr.*

niciuna „excremente de câine”, de exemplu. Avem un prieten, Gabriel, care încă-şi bate capul să găsească un prenume pentru fiica lui ce urmează să se nască. El este elveţian romand, mama lui este italiancă, iar soţia, australiancă. El preferă prenumele italiene, dar majoritatea sună cumplit pronunţate cu accent franţuzesc: Giulia, Chiara... Peste problemele de sonoritate şi peste jocurile de cuvinte răutăcioase din şcoală, se mai adaugă şi experienţa personală. Sigur că nu-i poţi da fiicei tale numele unei foste amante. Nici pe al doamnei prim-ministru a Australiei. Clara? E un nume frumos, dar Gabriel nu se poate abţine să nu-i asocieze chipul unei starlete porno. Cred că e singurul care găseşte asocierea atât de evidentă, dar presupun că îl leagă o poveste serioasă de Clara Morgane[10].

Noi aleseserăm pentru copilul nostru prenumele „Anaïs”, apoi am descoperit pe ecranul ecografului câţiva pixeli din ceea ce înseamnă că e băiat. Mi-a fost greu la început, visam să am o fată şi îi schiţasem deja o imagine vagă. Anaïs a plecat în ţara visurilor, iar în locul ei a apărut altcineva, un intrus neinvitat în pântecele Francescăi. Vom avea nevoie de puţin timp înainte de a visa la un prenume pentru el.

Părinţii mei au hotărât să ne dea mie şi celor doi fraţi ai mei prenume franţuzeşti, pe lângă numele de familie slovac. N-am nici cea mai vagă idee despre ce fel de prenume să-i pun fiului nostru, care se va naşte cu patru naţionalităţi.

PASCAL 5 OCTOMBRIE 12:27

---

[10] Clara Morgane (n. 1981), cântăreaţă şi prezentatoare de televiune, fostă actriţă de filme porno la începutul anilor 2000, prima franţuzoaică de pe coperta ediţiei americane a revistei Penthouse, aleasă cea mai sexy franţuzoaică şi a opta cea mai sexy femeie din lume de către FHM Franţa, *n. tr.*

De fapt, gradul nostru de „străinătate” este în creştere continuă. Metisajul mi-a dat gustul pentru călătorie, care aduce cu el noi metisaje... Aceste amestecuri sunt de o bogăție de necontestat, dar sunt şi pline de lipsuri şi de pericole. Cum ar fi acela de a crede că Pierre Legrand din Paris, Carol McConnor din Edinburgh sau Mohammed Alawi din Amman sunt persoane integre, line şi fără tulburări de identitate.

KIM 5 OCTOMBRIE 21:34

Îmi pare rău că am lipsit azi. Viața mă depăşeşte. Pare o cursă fără sfârşit, în care amintirea unui mic-dejun luat cu tine şi aceea a unei libelule oprite din zbor în imensitatea hotelului nostru din Monaco se suprapun cu scena unui film de science-fiction. Îți mai aminteşti transparența irizată a aripilor pe care şi le odihnea pe spătarul scaunului de lângă noi?

Am un prieten fotograf a cărui specialitate sunt fotografiile cu nori. El m-a învățat să privesc cerul. Îl privesc şi atunci când vreau să le arăt copiilor mei toate acele forme, uneori senzuale, alteori amenințătoare, pe care le iau bulgării albi şi pufoşi. Şi, ca orice copil, fiul meu mă întreabă dacă văd peştişorul roşu sau maşina sau şosetele care plutesc pe deasupra noastră. Mi se întâmplă des să nu-i răspund, pentru că-mi lipseşte imaginația.

Dacă tot îți vorbesc despre nori... acum nu zăresc nici măcar unul. Văd doar frunze roşii uşor transparente, de un galben viu sau portocaliu aprins, făcând blânde piruete înainte de a colora trotuarele şi şoselele... Frunzele acestea, asemenea lui Marilyn Monroe, mor exact atunci când ating gloria frumuseții.

Spune-mi, ştii să citeşti norii, cum ştiu toți copiii? Sau mai bine: ai vrea să-i arăți copilului tău cum să citească norii?

PASCAL 6 OCTOMBRIE 02:39

În noaptea asta, Luna e plecată, poate e lună nouă sau poate a trecut deja dincolo de orizont, s-a ascuns, s-a îndepărtat precum momentul libelulei şi al ceaiului... Important e să ştim că ea este acolo, invizibilă, dar prezentă.

Am mâncat o *fondue*[11] cu câţiva prieteni; a devenit un obicei de când am adus din Elveţia un *caquelon*[12]. Ne place mult, mai ales că acum nu e foarte cald. Îmi amintesc de o altă *fondue*, în Bangladesh; ambasadorul Elveţiei dăduse aparatul de aer condiţionat la maximum, pentru a profita cum se cuvine... Expaţii cunosc tot felul de tehnici pentru a păcăli locul în care se află. E nevoie de ele în doze mici, cu condiţia să nu transformi locul într-o închisoare.

Gabriel a plecat ultimul. Am privit împreună cerul din faţa casei. Nu era niciun nor. Îmi plac norii şi ştiu să-i citesc, dar îmi plac şi formele fără simboluri, ele însele, abstracţii de vapori, aglomerări ce trec, urme suspendate, în care se joacă lumina apusului... Îi prefer aşa simbolurilor pe care le pot căpăta în imaginaţia copiilor: pălării, şosete... Trecerea de la plăcerea simbolului la bucuria lucrului concret face parte, cred eu, din cursul firesc al omenescului. Am privit amândoi formele acelea suspendate, golite de nori. Cunosc şi eu câteva constelaţii, însă Gabriel e neîntrecut: mi-a arătat Andromeda, Casiope, Pegas şi Pleiadele, la zenit... apoi Aldebaran mai jos, în constelaţia Taurului, apoi Orion, Betelgeuse, steaua roşie, şi Rigel, steaua albastră... Sirius, care străluceşte jos de tot, şi multe altele, de care nu-mi mai amintesc; băusem destul!

---

[11] *Fondue* (fr.), preparat culinar originar din Elveţia, ce conţine un amestec de brânzeturi, servit într-un bol special menţinut cald, *n. tr.*

[12] *Caquelon* (fr.), vas elveţian special pentru fondue, *n. tr.*

Ele nu sunt forme inteligibile, sunt doar pătrate, linii, triunghiuri şi toate numele date lor, nume în care strămoşii au îmbrăcat luminile acestea nelumeşti, pentru a-şi marca poziția în infinit. Da, îl voi învăța pe fiul meu aceste nume... Sincer, nici nu-mi imaginez că l-aş putea învăța ceva mai frumos.

KIM 7 OCTOMBRIE 07:34

Ți-am vorbit despre nori, pentru că eu tocmai i-am descoperit. Multă vreme, am alergat fără să ridic vreodată capul spre cer, tot înainte, cu toate că nu ştiam ce aveam să găsesc şi nici dacă mi se potrivea acel înainte.

Odată, am vrut să ajut o familie mexicană. Tatăl avea toate degetele de la mâna dreaptă amputate. Nu vorbea nici franceză, nici engleză şi nu mai lucrase niciodată în bucătărie. Dar cum aş fi putut să-l refuz, ştiind că are zece pui de hrănit într-un cuib minuscul? Eu şi întreaga echipă a restaurantului l-am acceptat în sânul nostru fără ezitare, aşa cum mă primiseră pe mine canadienii sub aripile lor protectoare. Deşi meniul era vietnamez, cuvinte precum *camarones*, *arroz*, *querida* traversau cu voioşie bucătăria, prin zumzăitul hotei şi zdrăngănitul tigăilor aruncate în grabă în chiuvetele debordante. Cuvintele noi îmi păreau atât de melodioase, că m-am lăsat purtată de val. În impulsul momentului, i-am propus fiicei lui de cinsprezece ani să calce cămăşile soțului meu, pe care în mod normal le călcam la curățătorie. La sfârşitul zilei, a venit şi mi-a spus: „Nu-mi place să calc.” După ce a plecat, am rămas uimită în pragul uşii. Dar mie? Mie ce nu-mi place? Sau ce-mi place? Aveam deja peste treizeci şi cinci de ani şi nu-mi pusesem niciodată aceste două întrebări.

Astfel am luat-o de la început: privesc norii, asemenea copiilor întinşi pe iarbă ce chicotesc la vederea unui înger ce-şi scarpină fesele. Dar nu reuşesc să disting nimic, văd

doar forme schimbătoare, ilizibile. Şi-atunci mint, inventez imagini, pentru ca fiii mei să nu moştenească lipsa mea de imaginaţie.

Mint şi când spun care este culoarea mea preferată, dar fiul meu mai mare ştie asta, pentru că uneori greşesc răspunsul.

KIM 7 OCTOMBRIE 07:37

Ce drum trebuie să urmezi pentru a-ţi întâlni culoarea preferată? Cum poţi să-ţi găseşti culoarea preferată?

PASCAL 7 OCTOMBRIE 15:32

În vara asta, am întâlnit la Marea Roşie un californian care mi-a explicat un lucru foarte simplu: Barack Obama este un preşedinte slab pentru că viziunea sa asupra lumii este complexă, iar obiectivele sale, multiple, pe când George W. Bush a fost un preşedinte puternic, pentru că viziunea sa asupra lumii este îngustă, iar ţelurile sale, simple, precise şi ascuţite ca un spărgător de gheaţă. Nu te supăra că i-am invitat pe cei doi în discuţia noastră... Cred că ai dreptate: e bine să ai o culoare preferată. E bine să ştii ce-ţi place şi ce nu poţi accepta. E bine să reduci infinita complexitate a lumii, formele schimbătoare ale realului la imaginea simplă a unui înger care-şi scarpină fesele.

Pentru că multiplicitatea experienţelor ne ameninţă cu dispariţia. N-am alergat niciodată cu capul plecat. De când mă ştiu, am privit lumea, stelele, norii şi oamenii. Cu timpul, ochii mei s-au mărit şi au dezvoltat faţete noi şi sunt dimineţi în care mă trezesc cu ochi mari, de muscă. E foarte neplăcut, asta-mi dă nişte migrene cumplite, mă lovesc de pereţi, petrec minute bune în baie, încercând să-i bag la loc, să-i fac să dispară în orbite şi să-mi regăsesc înfăţişarea umană.

Dar ies din nou atunci când scriu şi nu mai ştiu de ce trebuie să aleg acest cuvânt şi nu celălalt, de ce povestea asta şi numai ea, dintre multe altele. Nu-mi rămâne decât să merg înainte cât pot de repede, tot înainte, chiar fără să ştiu ce mă aşteaptă.

PASCAL 7 OCTOMBRIE 16:03

Mi-aduc aminte de un bărbat care ne făcea curățenie şi care era foarte mic de statură. Vorbea engleza destul de prost. Nu ştiu dacă avea ceva împotriva spălatului şi a călcatului rufelor, dar e clar că aceea era prima dată când se ocupa de asta. Într-o zi, am cumpărat un bidon mare de clor, pentru podele.

A doua zi, țin minte şi-acum, m-am tot uitat la cămăşile puse la uscat în dreptul ferestrei mele. Îmi păreau cunoscute, le recunoşteam forma, gulerul... Dar nu recunoşteam culoarea, albul acela cu reflexe albăstrui, cu pete de un roz decolorat. Dacă ar trebui să aleg, poate că asta e culoarea mea preferată.

KIM 7 OCTOMBRIE 15:52

Sunt unii care-şi găsesc culoarea preferată într-un cer plin de stele. Prima persoană care mi-a vorbit despre stele a fost Nam, în urmă cu douăzeci de ani. Era pe o terasă imensă şi stătea rezemat de balustradă, cu țigara între degete, cu picioarele încrucişate, cu capul uşor aplecat spre dreapta, privind tăios într-o parte. Vietnamezii, chiar şi cei stabiliți în Québec, nu au dreptul să afişeze o atitudine atât de arogantă, iar atitudinea lui Nam era în contradicție cu strictețea impusă tinerelor aşezate cuminți pe scaunele din grădină, cu genunchii lipiți, cufundate în discuția despre examenul de admitere la medicină, farmacie sau

stomatologie sau chiar despre dimensiunea diamantului de pe inelul de logodnă.

Nam se ținea departe de grupul de băieți. Nimeni nu ştia de ce, luni la rând, nu participase la întâlnirile de după-amiază organizate după o ceremonie de logodnă sau de nuntă, întâlniri la care luau parte mamele vietnameze, pentru a discuta despre situația şcolară a copiilor şi, mai ales, pentru a-şi găsi posibili gineri şi nurori. Cineva mi-a spus că se fac mai multe căsătorii între origini diferite decât între clase sociale diferite. Poate de aceea mamele încercau să sugereze prin notele perfecte ale odraslelor promisiunea unei cariere perfecte, strângând laolaltă copii asemănători într-un unic loc, sperând în chimia care i-ar face să evite hazardul şi iubirile nepotrivite.

Le-am auzit pe fete întrebându-l pe Nam ce meserie are. Nu mai eram pe terasă, eram deja departe de ceilalți. Îmi purtam copiii în spate, aplecată în toiul jocului pe sub merii în floare. Aveam petale în păr şi urme de ciocolată pe obraji, bineînțeles. Râsesem în hohote până în momentul în care Nam ne-a făcut pe toți să tăcem într-un mod derutant, absolut neobişnuit, răspunzând: „Sunt măcelar."

Mi-am lăsat copiii şi am fugit până la el. Ştiam cum devii medic, ştiam chiar şi care sunt mamele ai căror copii sunt medici, dar nu ştiam cum poate un vietnamez să devină măcelar. Nam, spune-mi cum! Nu mai urcasem în viața mea treptele cu atâta viteză. Un prieten de-al lui îl deconspirase deja: „Ce mai glumă! E chirurg!"

Dezamăgită, am părăsit întâlnirea aceea de primăvară cu rochia mirosind a iarbă proaspătă şi a bețişoare parfumate cu aromă de camfor, ce fuseseră arse în semn de recunoştință față de strămoşii viitorilor soți. Vietnamezii cred că noi suntem rezultatul a ceea ce au fost strămoşii noştri. De aceea se impunea categoric să ne închinăm lor, chiar dacă uneori nici măcar nu-i cunoscuserăm.

L-am reîntâlnit pe Nam peste un an, când mirii şi-au jurat credinţă în faţa a patru sute de invitaţi, într-un restaurant chinezesc impunător. Pe când domnişoarele de onoare se agitau să-şi schimbe rochiile fără să-şi strice genele false sau buclele englezeşti, false şi ele, eu am rămas pe scaun şi l-am ascultat pe Nam, aşezat lângă mine, vorbindu-mi despre culorile aurorei boreale, despre uşurătatea liniştii polare şi, cum ar spune Monique Proulx[13], despre „sexul stelelor". Mi-a descris bătaia aripilor bâtlanilor şi libertatea de a merge spre nicăieri.

Şi astfel am ieşit cu Nam din restaurant, pentru a privi pentru prima dată o stea.

KIM 9 OCTOMBRIE 08:51

Ieri a fost ziua drogurilor. Pastilele-minune m-au ajutat să înving tusea, dar imediat ce-mi găseam o poziţie confortabilă, adormeam brusc, fără să am nici măcar timp să mă întind. Am avut numai vise halucinatorii: mă credeam în China, din cauza mirosului de sos de soia, ce umplea casa. Apoi m-am gândit că ar trebui să port o centură de scufundări, ca să mă pot aşeza fără să plutesc. Cu cât mă străduiam să rămân pe loc, cu atât corpul mi se umfla ca un balon de heliu gata să-şi ia zborul. O pastilă de codeină a fost de-ajuns să mă trimită în orbită asemenea lui Julie Payette, astronauta canadiană cu care am dat mâna ieri. A ajuns de două ori în spaţiu. Ceea ce înseamnă că între mine şi Lună nu mai este decât o mică distanţă.

Dintre toate halucinaţiile, una singură s-a materializat. Fiul meu autist, pentru care utilitatea limbajului rămâne inaccesibilă, m-a scos din toropeală deschizând uşa de sticlă

---

[13] Monique Proulx (n. 1952, Québec), scenaristă şi romancieră; romanul său *Le Sexe des étoiles* a fost deja transpus într-un film de către regizoarea canadiană Paule Baillargeon, *n. tr.*

a verandei şi pronunțând clar: „Pisica." Deşi e un cuvânt foarte simplu, nu l-am înțeles, pentru că în gura lui suna străin. A treia oară, m-am ridicat de pe scaun nu ca să mă uit, ci ca să închid uşa. Şi ce am văzut? O pisică.

— A, o pisică!

— Miau, a aprobat fiul meu.

Îți jur că n-a fost o halucinație. Nu m-a surprins atât de mult abilitatea lui de a pronunța acel cuvânt, cât dorința lui de a comunica, de a-mi transmite ceva, de a mă include în globul lui de sticlă. De ce acum, după opt ani petrecuți împreună, opt ani de somn pe apucate, de tăceri impuse? Nu voi şti niciodată de ce. Poate că acum s-a simțit mai puternic decât mine, poate că era de datoria lui să mă scoată din globul meu de codeină mai degrabă decât de datoria mea să-l scot din globul lui autist.

PASCAL 9 OCTOMBRIE 16:56

Sunt emoționat să fiu martorul acestei scene, să o trăiesc aproape în direct. Când eram mic, îmi amintesc că visam să trăiesc într-un glob de sticlă. Ideea îmi fusese cu siguranță inspirată de un desen animat ce rula atunci pe un canal franțuzesc: Clémentine, o fetiță în scaun cu rotile, visa că trăieşte nişte aventuri extraordinare călătorind într-un glob de sticlă. Trebuia să lupte cu un soi de diavol, personificarea Răului şi simbol al bolii, al durerii ei de copil cu handicap.

Poate că acest film animat mi-a bântuit visele sau poate că fost invers: autorii lui s-au inspirat dintr-o fantezie des întâlnită la copii, aceea de a locui într-un glob de sticlă. Visam să călătoresc, să zbor, să văd... din spatele unui perete transparent pe care să-l deschid oricând doresc şi să-l închid rapid dacă mi s-ar face frică.

Îmi amintesc de după-amiezele petrecute singur în camera mea, în genunchi, construind universuri cu ajutorul câtorva

jucării. Nu fugeam de prietenii de joacă, doar că nu aveam nevoie de ei.

Mult mai târziu, după ce părăsisem coconul copilăriei, am avut des impresia că trăiesc într-un glob de sticlă: eram slovac în Elveția, elvețian în Franța, francez altundeva, expatriat în Asia, bogat printre săraci. Locuind în Ramallah, despre care se spune adesea că este un glob de sticlă, pentru că aici viața este mai uşoară decât în restul Palestinei, iar Palestina este un ghetou inserat într-o țară ce se închide în ea însăşi, în amintirea obsedantă a altor ghetouri... Am putea vedea aici o serie de aventuri, dar e vorba doar de o matrioşka infinită: în spatele fiecărui obstacol, în spatele fiecarui perete, se ridică un altul; cum să faci ca să ieşi de aici, cum să ieşi din tine însuți?

I se lansează o provocare celui care-şi începe viața protejat de placentă şi o sfârşeşte între scândurile sicriului: să iasă, să-şi ardă plămânii în aer şi pielea în soare.

PASCAL 9 OCTOMBRIE 17:07

Uneori avem nevoie de o pisică, de ceva apărut pe nepregătite, care să dea buzna pur şi simplu.

PASCAL 9 OCTOMBRIE 20:59

Îmi aduc aminte de unul dintre miile de momente decisive ale copilăriei mele. Tată şi fiu, pe o plajă în Italia. O plajă cu pietre, o faleză stâncoasă: are un promontoriu şi o trambulină ce duce deasupra mării întunecate. În ochii copilului care tremură la capătul trambulinei, distanța până la apă pare infinită, iar picioarele lui goale sunt la buza unei prăpăstii. Sub el, se leagănă valurile şi spuma fină.

Tatăl îşi încurajează fiul. La început, doar prin cuvinte, sunete grave şi blânde rostite de silueta impunătoare,

protectoare, din spatele copilului. Însă cuvintele nu reduc distanța ce-l desparte de marea întunecată: cu fiecare cuvânt, vertijul se adânceşte.

Atunci tatăl îşi întăreşte vorbele, strecoară o recompensă: un cuțit. Ceva cu care va putea tăia crengile sau lemnul, deschide sticle, desface şuruburi. Ceva greu şi strălucitor, pe care copilul să-l poată ține în mână.

Copilul ezită, se apleacă puțin spre apa întunecată, iar echilibrul de-abia zdruncinat îl îngrozeşte. Face un pas înapoi.

De foarte departe soseşte ceva ce vine în ajutorul bărbatului şi copilului: o simplă pană purtată de curenți, o pană albă ce dansează pe apa întunecată. Copilul n-a mai văzut niciodată o pană atât de mare, i-o arată tatălui, priveşte cum se apropie. Pana trece pe sub trambulină, imensă, se balansează ca un surâs minunat. Se depărtează. Dacă nu-şi învinge ezitarea, copilul va pierde pana definitiv.

Nu mai țin minte dacă am prins pana în cele din urmă, nu-mi mai amintesc s-o fi simțit mângâindu-mi palmele lacome. Ştiu doar că am petrecut restul zilei ieşind din apă, alergând pe pietre, pe stânci, pe scândura aceea nesfârşită, savurând vertijul, simțind şuierul vântului, ținându-mi respirația, tăind curenții de apă.

KIM 10 OCTOMBRIE 09:06

Mama spunea că visul ei era să aibă copii medii: nici prea frumoşi, nici prea urâți, nici prea inteligenți, nici prea proşti. Altfel, copiii s-ar situa în extreme, nu s-ar putea topi în masa celor mulți.

Din păcate, a avut numai copii lipsiți de darul frumuseții. Cum am ajuns la vârsta la care eram în stare să-mi văd chipul în ochii ei, a început să-mi repete fără încetare:

„Draga mea, nu ți-am dat nici frumusețe, nici inteligență, spre deosebire de verii tăi, pe care natura i-a înzestrat cu toate calitățile. Dacă vrei să exişti, va trebui să-ți construieşti un interior, din interior. Nu-ți poți îmbunătăți fizicul, dar psihicul, poate că da...” Scopul suprem al acestui efort era acela de a mă propulsa spre *trung dung*, spre mijloc, spre echilibru.

În copilărie, am căutat acest interior în călcâie, în stomac, sub bărbie, pe limbă, în spatele urechilor, peste tot, absolut peste tot, dar în zadar. Virginitatea dă uneori senzația unui vid fără ecou.

Tot căutând ani şi ani, negăsind nimic, am avut ideea strălucită de a umple vidul cu sufletele celorlalți. Astfel, am început să absorb de la unul o reflecție, de la altul un suflu, emoții răzlețe, prinse din zbor în jurul unei mese, pe gaura cheii, între două scuturări de pleoape. Trecând de patruzeci de ani, am ajuns să dețin o colecție de cunoştințe, de sentimente, de reflexe atât de diverse, de amestecate şi de contradictorii, încât împreună dau iluzia unui suflet sau cel puțin a unui echilibru, dacă nu a unei medii.

Poate tocmai de aceea iubesc primăvara şi toamna, două anotimpuri intermediare, nici prea călduroase, nici prea reci, taman la mijloc.

PASCAL 10 OCTOMBRIE 16:53

Iată ce-mi lipseşte aici şi ce-mi lipsea şi în Asia: blândețea anotimpurilor intermediare, culorile toamnei.

Uneori îmi lipseşte un port în care să ancorez, mai ales acum, în aşteptarea copilului. Mă gândesc la cei care locuiesc în Europa, în oraşele natale. Au un loc de muncă, familia aproape, un apartament, o asigurare medicală... şi deodată viața mea mi se pare extrem de fragilă, în bătaia tuturor vânturilor, sub cerul liber şi nemilos. Şi visez să pot ancora într-un golf cu ape călduțe şi primitoare, să mă agăț

de ceva de neclintit. În astfel de momente, vorbeşte teama din mine.

KIM 10 OCTOMBRIE 12:25

Succesiunea de imagini ce dispăreau dincolo de geamul maşinii care m-a adus de la Monaco la Nisa făcea atât de fragilă amintirea cuvintelor schimbate pe balconul camerei lui Jean, a zgomotului paşilor lini şi nesiguri ai lui Francine pe pavaj, a privirii tale misterioase la asfinţit, cu faţa spre mare, pe terasa sălii de recepţie de la Hermitage, în aşteptarea prinţesei... Totul părea că-mi fuge printre degete, cum dispare fumul ţigărilor voastre.

Totul fuge, îmi scapă de fiecare dată. Uneori, când mă întorc acasă târziu, la miezul nopţii, când copiii mei deja visează, mă aşez în sufragerie şi rămân acolo minute în şir, pentru a mă convinge că aceasta este casa mea, punctul meu de ancoraj, adresa mea terestră. Locuiesc într-o clădire veche, într-o casă frumoasă, confortabilă şi luxoasă graţie mobilierului din Vietnamul colonial pe care soţul meu l-a adunat cu grijă şi l-a adus în Canada şi graţie tablourilor semnate de artişti contemporani de aici şi din alte colţuri ale lumii. Toate aceste culori ce împodobesc pereţii îmi amintesc de teama pe care am trăit-o în faţa frumuseţii extraordinare, dar nedefinite a unei femei în sari de culoarea şofranului care apărea şi dispărea pe după culoarul lung, deschis din loc în loc, ce marca graniţa dintre mine şi deşert; se întâmpla în timpul unei călătorii în India, acum mai bine de zece ani. Mă întreb adesea cu ce drept sunt martora tuturor acestor frumuseţi, dacă n-am trăit încă destul, n-am oferit destul, n-am iubit destul. Poate că viaţa pe care o trăiesc nu-mi aparţine. Şi-atunci mă trezesc, fac un pas în faţă,

iubesc cu fragilitatea unui impostor, deşi am asigurare de viață, asigurare de sănătate, asigurare socială.

Jean Genet avea dreptate când scria că un hoț nu se teme pentru că fură, ci pentru că a furat. Eu trăiesc cu teama hoțului, nu a viitorului tată de familie în căutarea unui golf în care să ancoreze. Deşi poate că fragilitatea este aceeaşi, discretă, dar omniprezentă.

PASCAL 10 OCTOMBRIE 22:22

Există triburi fără muzică, aşa cântă Brel, iar eu cunosc oameni care n-ar vedea într-un Gauguin decât frumoase siluete exotice, iar alții, doar un preț exprimat în dolari. În timpul cinei de la hotelul Hermitage, am stat lângă o doamnă care m-a făcut să plâng. Era a treia persoană care mă sfătuia să merg să văd schimbarea gărzii la Palatul Princiar şi m-am gândit atunci că la Monaco nu sunt multe de văzut, dacă toată lumea îmi recomanda ceremonia schimbării gărzii, mai ales că nu mă atrag aproape deloc paradele militare. Pentru ea, din contră, era ceva foarte frumos, îi plăceau mult militarii. Mi s-a confesat chiar că, dacă ar fi fost bărbat, s-ar fi făcut militar. Am schimbat un zâmbet cu scriitorul de lângă mine, zâmbet ce s-a mărit pe chipurile noastre când doamna ne-a spus că avea foarte mulți prieteni ofițeri şi că generalii şi coloneii o iubeau foarte tare. Nu mai ştiu despre ce a vorbit după aceea, despre iahturi sau poate despre maşini; apoi a trecut la artă, iar noi ne muşcam deja buzele. La Monaco era atunci o expoziție a lui Damien Hirst[14], mai puțin interesantă decât schimbarea

---

[14] Damien Hirst (n. 1965), artist, curator şi colecționar de artă englez, membru al grupului YBA, Young Biritish Artists, care a dominat scena artistică britanică în anii ’90, autor al unor piese de artă controversate centrate pe ideea morții. Astăzi Hirst este considerat cel mai bogat artist britanic în viață, *n. tr.*

gărzii, dar şi ea de neratat, sub nicio formă. „Prima dată când am văzut-o”, ne-a spus ea, „nu mi-a plăcut. Apoi am citit în ziar că Damien Hirst era numărul doi mondial. M-am mai dus o dată. Şi mi s-a părut foarte frumoasă, de-a dreptul fabuloasă.”

În acel moment, am plâns. Era prea mult, chiar şi în lumina aceea blândă a lustrelor, în sunetul tacâmurilor... m-a apucat un râs nebun, am râs cu lacrimi. Nu mai ştiu cum am depăşit momentul, dar nu cred să se fi simţit vizată. Acum, dacă mă gândesc, îmi pare rău că am râs ca un nebun, pentru că doamna aceea era, cel puţin, de o sinceritate absolută.

Dar iată ce voiam să-ţi spun: tu crezi că te bucuri de o frumuseţe furată, dar, fie că ne plac uniformele, Gauguin, Damien Hirst sau simpla vedere a unei indience în sari, ne bucurăm de fiecare dată numai de frumuseţea pe care o merităm: aceea a privirii cu care percepem lucrurile.

KIM 11 OCTOMBRIE 05:59

Am mers de curând în Mexic, să vedem rechinii-balenă. Se strâng în fiecare an, în iunie, iulie şi august, în acest loc de pe Terra unde creveţii se găsesc din abundenţă.

Ajunşi în larg, am traversat diferite nuanţe de albastru ale mării: albastru cristalin, albastru profund, albastru persan, albastru turcoaz, albastru celest, albastru aqua, albastru electric, albastru safir, albastru de Franţa, albastru orizont, albastru ultramarin...

Timp de patruzeci de minute, ochii mei au încercat să se adapteze, pentru a nu fi orbiţi de imensitatea aceea accentuată de straturile de albastru. Mă gândeam atunci că o cutie de carioci n-ar putea conţine decât variaţii ale acestei culori şi că toată viaţa mea ar putea fi redusă la acest camaieu sublim.

Înainte de a ajunge la destinație, ne-au oprit din drum delfinii care veneau în urma vaporului şi ne-au minunat cu dansul lor de seducție. Când am părăsit Vietnamul traversând Golful Siam, delfinii ne-au însoțit un timp, vrând parcă să ne spună că marea ascunde viață, dar poate oferi, în acelaşi timp, o moarte blândă şi liniştită naufragiaților.

Priveam orizontul la infinit şi-i şopteam mulțumiri cerului că atunci când am fugit nu aveam decât zece ani, nu treizeci şi patru sau patruzeci şi unu, ca părinții mei, care au trebuit să ia hotărârea conştientă, deşi lipsiți de experiență, de a se lăsa duşi de valuri şi de vânturi.

În mod simbolic, la patruzeci şi unu de ani, am închis ochii şi am sărit în acel albastru profund, atât de misterios, de amenințător şi de nou, pentru că aveam întâlnire cu cei mai mari peşti de pe Terra. Aşa cum ştiam deja, aveau nişte dimensiuni impresionante. Dar, ca nişte pustnici, se retrăgeau în linişte şi pace. În calmul apelor. Am refuzat să urmez ghidul care mă invita să înot alături de ei, pentru că mi s-a părut că nu se cuvenea să le invadez teritoriul, globul lor de cristal ce părea atât de senin.

Seara, la întoarcerea la hotel, ne-am întâlnit cu câteva persoane interesate de excursie. Ne-au invitat să bem un pahar împreună, iar soțul meu a râs cu lacrimi după ce m-a auzit povestindu-le cu lux de amănunte despre ochii negri ai creveților minusculi, aproape microscopici, care împânzeau apa ca o pulbere de stele coborâtă din cele patru colțuri ale cerului. A râs pentru că uitasem complet să vorbesc despre rechinii-balenă. „Draga mea, ai uitat tocmai scopul principal al vizitei."

Poate... dar, la fel ca băiețelul cu pana albă, fără creveți n-aş fi ştiut să-mi mențin ritmul respirației şi să mă apăr de vertijul amintirii.

PASCAL 11 OCTOMBRIE 15:21

Tata a părăsit Slovacia în 1968, fugind din chingile blocului sovietic, la zece zile după ce tancurile ruseşti intraseră în Bratislava. Cunoscuți ca familie de disidenți, au fost ținta a numeroase arestări, interogatorii şi bătăi despre care n-a putut niciodată să-mi vorbească fără ca lacrimile să-i curme vocea... Dar iată ce mi-a povestit: în noaptea exilului, cu valiza în mână, ia tramvaiul..., tramvaiul roşu din Bratislava. E singur în vagon. Trenul se opreşte deodată, deasupra unui pod îngust. Pana durează prea mult, nu e normal, vrea să iasă, însă uşile sunt închise, trage de mânere, dar acestea nu cedează. Aude paşi apropiindu-se, nenumărați, de-o parte şi de cealaltă a podului. Nu poate ieşi, iar valiza sa este plină de cărți interzise de regim. Trebuie să scape de ea cât mai repede; dacă i-o descoperă, s-a terminat totul! Dacă ar arunca valiza din tramvai, sub pod? Încearcă să deschidă una din ferestrele lunguiețe ale vagonului, nu reuşeşte, paşii se aud tot mai aproape, a doua fereastră cedează, valiza e prea mare, cu puțin mai mare decât deschizătura ferestrei, paşii se apropie, tata împinge valiza, care nu trece, iar el se trezeşte lac de sudoare.

Camera în care se trezeşte îi pare străină; se îndreaptă grăbit spre fereastră, dă într-o parte perdeaua. Vede o stradă necunoscută, încă încețoşată în lumina neclară a zorilor, o stradă anonimă, dintr-un oraş necunoscut. Să fie oare încă acolo, de cealaltă parte? Încearcă să citească plăcuțele de înmatriculare ale maşinilor, dar sunt prea departe. Pe mijlocul străzii trec şine şi, deodată, în depărtare, la capătul străzii, apare un tramvai. Nu este unul roşu, ca-n Bratislava, ci unul verde, un tramvai elvețian. Se află, deci, în Elveția, în camera de hotel închiriată cu o zi înainte, la Basel. Reuşise să treacă.

Avea douăzeci şi cinci de ani... Târziu, mult mai târziu mi-am dat seama că bărbatul care trecuse granița, eroul ce învinsese barierele nu era încă tatăl meu. Era un tânăr de

douăzeci şi cinci de ani care-şi părăsise ţara şi familia, cu o valiză modestă în care avea trei cămăşi şi două cărţi.

PASCAL 11 OCTOMBRIE 16:13

Aveam aceeaşi vârstă când am părăsit Europa. Ca şi cum s-ar fi transmis expatrierea aceea dintâi, a tatălui meu. Spre deosebire de el, pe mine nu m-a obligat nimeni, iar drumul meu a fost cu mult mai confortabil. Cu toate astea, sunt azi aici, nevoit să trec de ziduri, de *checkpoints*, să mă supun interogatoriilor.

PASCAL 13 OCTOMBRIE 11:06

Lucram într-o uzină metalurgică. Bunicul îşi petrecuse toată viaţa într-o astfel de uzină, ce-i modelase vocea, i-o făcuse gravă, suficient de puternică pentru a acoperi zgomotul maşinilor şi sunetul ciocanelor, o voce în stare să traverseze căldura metalului în fuziune. Mai târziu, vocea lui groasă nu-i mai servea decât s-o sperie pe bunica; în sufrageria lor mică, vocea se izbea în zadar de peretele tapetat, de vitrinele cu bibelouri şi de fotoliile capitonate; în timp, vocea s-a uzat şi, în cele din urmă, s-a stins.

La început, spălam geamurile uzinei. Îmi căram de colo-colo arsenalul, între halele de producţie şi birourile modeste ale conducerii. Aici, trebuia să deranjez angajaţii, să le mut tastaturile ca să mă urc pe birouri cu încălţările mele de protecţie grosolane. Pătrundeam ca un intrus în acel univers impecabil, delimitat de pereţii albi ca gulerul unei cămăşi. La final, munca mea era analizată în detaliu, totul trebuia să lucească, mi se reproşa uneori o pată fină lăsată de scurgerea unei picături de apă.

Pe de altă parte, însă, nimeni nu băga de seamă geamurile enorme ale uzinei. Erau acoperite de un strat de praf negru şi unsuros. Eu foloseam o mătură cu coadă telescopică şi un cărucior elevator care se legăna încontinuu, la şase metri

înălțime. Acolo nu mă supravegheau foarte strict. Era plin de pânze de păianjen. Păianjeni mari, ascunşi prin toate colțurile, negri şi unsuroşi; treceam mătura pe la colțuri şi o scoteam plină de păianjenii care rămâneau agățați de perie, o perdea de insecte plutitoare, ce urcau pe coada măturii, spre mâinile mele. Câteva zile m-am luptat cu frica îngrozitoare față de acele insecte, apoi am cedat. Adevărul e că locul meu nu era acolo, cum nici jos nu era.

La cantină, de fiecare dată când încercam să-mi aşez undeva farfuria, eram dat la o parte: „Nu aici, băiete, asta e masa electricienilor." „Nu acolo, *do sicher nüüt*[15], aici e doar pentru elvețieni. Aşază-te cu alsacienii." „Nu, aici este locul lui Jean-Marie. Du-te şi stai cu arabii." Sfârşeam în fundul sălii, cu ceilalți angajați provizorii, şi acela era singurul loc care-mi convenea. Acolo am făcut cunoştință cu câteva persoane interesante. Îmi amintesc de un italian, jucător de şah înrăit, ce petrecea şase luni pe an printre motoare, în zgomotul maşinilor, pentru ca în celelalte şase să facă turul lumii, din hotel de lux în hotel de lux: jongla cu piese delicate din lemn, în liniştea turneelor internaționale.

Tocmai la finalul vieții, bunicul meu şi-a dat seama că nu se simțea în largul lui în sufrageria mică în care-şi petrecuse bătrânețea. Nu mă imaginez trişând, păcălind necazurile specifice vârstei înaintate, însă mi-aş dori să-mi găsesc locul înainte, asemenea jucătorului de şah italian.

KIM 13 OCTOMBRIE 20:56

Spre deosebire de tine, eu simt că locul meu este pretutindeni. Sunt ca apa: iau forma ambalajului, fără să ştiu cum să mă opun.

Un fotograf mi-a cerut să aleg un loc care-mi place, pentru o campanie de finanțare. Mă tot gândesc de câteva

---

[15] *Do sicher nüüt*, în dialect elvețian: „Acolo, sigur nu!", *n. tr.*

săptămâni şi nu reuşesc să-l găsesc. Şi totuşi, indiferent de oraşul în care mă aflu, el este mereu cel mai frumos, cel mai fascinant şi, mai ales, este unic în inima mea. Gândeşte-te la Hanoi, în 1995, oraşul în care ploile abundente specifice sezonului ne inundau de fiecare dată parterul biroului, în care supa zilnică era apa în care fuseseră fierte câteva frunze de spanac sau bucăți de cartof dulce, în care veteranii fără slujbe, fără vise şi fără niciun viitor, transformați în reparatori de biciclete, se aşezau comod nas în nas cu mine şi mă întrebau de ce am sânii mari, convinşi că nu înțelegeam ce spun, pentru că aveam pielea albă şi ochii oblici, de japoneză... Cu toate acestea, pentru mine Hanoi era un oraş paradisiac, în care mi se părea incredibil să văd în fiecare dimineață femeile cu câte un coş de răchită plin cu pâini calde ca la Paris, înfăşurate în saci de iută vechi, maro, cărând coşul după ele pe străzile înguste, lăsând în urma lor ecourile vocilor persistente: *bánh mì nóng dây.* Hanoi... unde un băiat firav se aşeza în fața uşii mele în fiecare după-amiază, cu cobilița pe umăr, ducând într-o parte un vas din lemn cu cercuri metalice plin cu smântână de tofu, iar în cealaltă parte boluri, linguri şi sirop de ghimbir. Hanoi... unde vecinii mei construiau bărci de doi sau trei metri lungime din foi de aluminiu îndoite la capete, ca nişte vaporase de hârtie, dar în care transportau frigidere, seifuri şi chiar vieți întregi, de-a lungul fluviului Roşu.

Nu mă puteam afla altundeva decât în pântecele acestei țări ce sărbătorea iar noul an cu piersicii în floare, cu arbuştii de kumquat încărcați de rod, cu bancnote noi pliate în trei, strecurate în plicuri roşii cu auriu[16]. Schimbam febril

---

[16] Obicei specific Asiei de Est, cu ocazia unui an nou sau a unor evenimente importante din viața unei familii. Cel mai adesea, plicurile

cărțile mele de vizită pe unele roz sau albe ca fildeşul, parfumate straniu, care mai păstrau căldura mâinilor bărbaților ce-şi schimbaseră cascheta verde pe o cravată sau o cămaşă de culorea gălbenuşului, alteori lila sau albă. Albă ca o pagină goală. În privirile acestor vietnamezi strălucea focul, nu cel pe care-l vedeau pe cer, ci focul ce li se aprinsese în suflete, ce îi trezea bucuroşi în toiul nopții, focul ce mă chema să fiu părtaşă la dorința lor aprigă de a trăi. Zi şi noapte, învățam noi cuvinte în vietnameză, cuvinte care nu existau pe vremea părinților mei: mediu înconjurător, abolirea cotelor, socializare, ombudsman, asigurare universală... Şi cel mai important, , în sens literal „a schimba nou”, fratele mai mic sau fiul perestroikăi.

Cu siguranță, nu mă simțeam la locul meu printre bărbații aceia importanți care puneau la cale viitorul lumii. Ce ştiam eu despre societățile de stat? Sau, şi mai rău, despre economia de piață? Şi ce însemna OMC[17]? Nu ştiam nici măcar să citesc un contract de fuziune sau de achiziție între două companii din Montréal cu sume conținând mai mult de trei zerouri. Dar îmi plăcea mult să particip la acele reuniuni, pentru a privi cum lucesc nasturii manşetelor în jurul meselor somptuoase de mahon şi parcursul ideilor lansate în încăpere cu seriozitatea generalilor de război.

Ştii, multă vreme, vietnamezii n-au putut să-şi găsească pantofi pe măsură, nici măcar papuci de cauciuc. Totul era adus din afară, încet, în valuri, la întâmplare. Se descurca lumea cu ce găsea. Dar n-am văzut niciun vietnamez care să-şi pună plasture sau să se plângă că-l strânge vreo curea, chiar dacă jumătate de călcâi nu le încape în sanda

---

roşii cu inscripții aurii conțin bani şi sunt oferite de către cupluri sau persoanele în vârstă tinerilor necăsătoriți şi copiilor, *n. tr.*

[17] OMC, Organizația Mondială a Comerțului, *n. tr.*

sau merg ca Charlie Chaplin, înotând în pantofi mult prea mari. Şlapii din plastic la un dolar perechea mi se păreau atât de confortabili, încât mi-am cumpărat şi eu, pentru a merge în rând cu ei, *to be in their shoes*[18] la propriu, pentru a fi ca ei. Dar n-am reuşit niciodată să fac mai mult de treizeci de metri, chiar şi încălțată cu cei ai bonei mele, purtați, deja îmblânziți şi oarecum modelați de tălpile ei, pentru că piciorul îi scăpa adesea pe țeava de eşapament încinsă a motocicletei.

Am pierdut capacitatea de a ignora disconfortul pantofilor ce nu corespund mărimii mele. Dar încă mai posed cea dintâi calitate a supraviețuitorilor, aceea de a nu întreba niciodată de ce, de a se descurca doar cu ceea ce au, de a exista şi atât.

Ştiu unde e locul tău: alături de rotunjimea lui „o” şi a lui „a”, printre vibrații de „r” sau pe panta accentelor ascuțite şi grave, pentru că vocea ta se destăinuie în murmurul spațiilor albe şi sub accentele circumflexe ale zilelor ploioase.

PASCAL 14 OCTOMBRIE 09:28

Pe mica mea planisferă virtuală, Montréalul este cufundat în noapte. Kim doarme. Sau mai bine zis: îmi imaginez că doarme Kim.

Rapid, amintirea chipului ei a devenit neclară. Chipul ei uşor în contre-jour, în fața ferestrei înalte a hotelului, la Monaco... Ca şi cum lumina ce se răspândea din spatele ei ar fi devenit cu fiecare oră mai puternică, scăldându-i fața în umbrele timpului. Îi caut chipul pe internet. Găsesc o frumoasă fotografie de presă: ea este, dar e deja o alta, ea văzută prin obiectivul altuia, cu un obiectiv precis. Sunt

---

[18] *To be in their shoes* (eng.), a fi în locul lor, literal: a fi în pantofii lor, *n. tr.*

doar imagini, dar cu ajutorul lor o recunostruiesc pe Kim. Iar Kim a mea nu are nimic în comun cu cea adevărată. Kim a mea doarme acum profund, iar buzele ei şoptesc un vis. Vreau să-i scriu, trebuie să mă grăbesc, vreau să-mi găsească aceste cuvinte la trezire.

Ea va răspunde, iar eu voi citi cuvintele tale, singurele care sunt cu adevărat tu.

KIM 14 OCTOMBRIE 16:32

Într-o zi, i-am scris unui bărbat aşa: „*I want to be owned by you.”*[19]

M-am născut într-o epocă greşită. Îmi place să fac parte din acele femei ce le aparțin bărbaților. Când eram foarte tânără, îmi plăcea să joc rolul de servitoare asiatică supusă, ce se deplasa cu paşi mărunți, de-abia auziți, pentru a veni să se aşeze pe tatami. Îmi plăcea să fiu servitoarea bărbaților într-un restaurant japonez din cele care nu mai există acum. Urmând tradiția casei, îi serveam pe ei primii. Eram gata să le satisfac şi cele mai mărunte dorințe. Mă supuneam regulilor cu uşurință şi cu plăcere, pentru că mă aflam într-un loc în care fiecare suspin vorbea, fiecare tremur neliniştea, fiecare agitație deranja, iar glezna ivită între două bucăți de kimono tulbura.

În acel loc, întrebările erau rar explicate sau înțelese, iar răspunsuri se dădeau puține. În acel loc, răspunsurile erau date de cel sau de cea care punea întrebările. În acel loc, femeile trebuiau să urmeze un regim strict, conform căruia erau obligate să lase fiecare detaliu să respire din plin. Se vindecau acolo de bulimia de cuvinte, de vorbe, de suspine, ca şi cum setea de a şti totul, de a spune totul era o boală gravă, o tumoare malignă. În acel loc, dorința se manifesta

---

[19] *I want to be owned by you* (eng.), vreau să-ți aparțin, vreau să fiu posesiunea ta, *n. tr.*

cu privirea în pământ, pentru ca bătăile inimii să traverseze fără abatere spaţiul ce separă oamenii. În acel loc, femeile puteau, într-un moment himeric, să se sprijine de bărbaţi desăvârşiţi, incasabili. În acel loc, puteam să deschid panoul din hârtie de orez şi să aştept cu calm până ce bărbaţii îşi puneau papucii pe care avusesem grijă să-i întorc spre ei cum se cuvine. În acel loc, eu puteam îngenunchea în faţa bărbaţilor, puteam dispărea în umbra lor fără a face de ruşine sexul feminin, pentru că e un joc, un simplu joc, un moment de tihnă înainte de a ne întoarce la viaţa de zi cu zi, la fragilitatea noastră obişnuită.

Da, îmi place să fiu Kim *a ta*, cea care îţi suflă cuvinte, pentru a face legătura între spaţiu şi timp.

PASCAL 15 OCTOMBRIE 10:02

Ieri am văzut un film franco-belgo-ciadian, care se pare că are mare succes în Franţa. De obicei trăim într-un permanent decalaj cultural, când vine vorba despre producţiile occidentale, decalaj pe care internetul îl reduce cu greu. Poşta internaţională ajunge doar până la zid, pachetele nu sosesc niciodată sau ajung scotocite, cu un an întârziere... După ce citesc critica unei cărţi care-mi place, o comand, iar peste câteva luni sunt foarte surprins să găsesc în Franţa un morman de cărţi pe care mă întreb de ce le-am cumpărat. E un noroc că pot citi *Les Bienveillantes*[20] cu mult după încetarea vacarmului mediatic; eu nu consum un produs, eu citesc o carte. Iar operele ce ajung în mica noastră bibliotecă sunt la fel de diverse precum întâlnirile întâmplătoare: Jack London, Javier Cercas, Philippe Rebetez

[20] *Les Bienveillantes*, roman istoric scris în franceză şi publicat în 2006, pentru care autorul de origine americană Jonathan Littell a primit două dintre cele mai prestigioase premii din Franţa, Marele Premiu pentru roman al Academiei Franceze şi Premiul Goncourt, *n. tr.*

sau Fernando Pessoa, romane polițiste celebre şi mici romane clasice, David Bosc sau Bret Easton Ellis. Nu e chiar o bibliotecă, pentru că dau înapoi cărțile citite: e o valiză cu cărți, ce nu cântăreşte mai mult de treizeci de kilograme. Dar ni le-am însuşit, ne aparțin.

Desigur, avem uneori şansa de a avea aici un artist în turneu, necunoscut sau celebru, un pianist american sau un maestru păpuşar spaniol, iar pirateria DVD-urilor grăbeşte difuzarea operelor. Dar aici există mereu această întârziere față de efervescența capitalelor. De aceea, exilul meu palestinian nu este numai unul geografic, ci şi temporal.

Cu toate acestea, Festivalul Internațional de la Ramallah ne-a oferit ieri ocazia unei sincronizări. Filmul ciadian avea nişte imagini frumoase, uşor ireale, puțin metalice; negrul chipurilor se pierdea în umbră, iar personajele, aruncate de colo-colo de nevoi şi de război, păreau să nu-şi aibă locul. Dar filmul nu m-a emoționat, nu ştiu de ce, am rămas pe dinafară. La sfârşit, personajul principal, un bărbat de şaizeci de ani, îşi pierde fiul. Cadre lungi cu corpurile celor doi, al tatălui aşezat în țărână, al fiului întins pe ataş, cu brațul atârnând. În spatele meu, deodată, suspine. Suspine ce cresc şi devin plâns în hohote, de neoprit. Plâns cu lacrimi, foarte aproape de ceafa mea, gemete, o luptă dureroasă şi intimă pentru a şi le înăbuşi, pentru a şi le înghiți. Cât a durat această ultimă secvență, în spatele meu a plâns un bărbat.

Când s-au aprins luminile, nu m-am întors: am aşteptat derularea completă a genericului, apoi am ieşit. Mi-a fost jenă că am fost martorul suferinței lui. Dar era vorba despre unul dintre acele momente rare, pe care le cunoşti şi tu: momente în care suntem cu adevărat prezenți, în spațiu şi în timp.

KIM 15 OCTOMBRIE 17:10

Iubesc cinematograful şi iubesc mai ales sălile de cinema, pentru că, aşa cum spui şi tu, acolo ne simțim în sincronie cu prezentul, cu propriul prezent, cu toate că timpul este deformat, cum sunt şi emoțiile. În rest, sunt veşnic în decalaj, nu temporal, ci emotiv. Când infirmierele mi-au pus în brațe copiii abia născuți, ce încă păstrau căldura corpului meu şi sângele meu pe pielea lor, când încă învățau să respire singuri, prima dată mi-am pierdut cunoştința, iar a doua oară am adormit. Am aflat din filme că mamele simt instantaneu o imensă bucurie în primele clipe de viață ale copilului. Eu am aşteptat să sosească sentimentul euforic, dar narcolepsia m-a scos din acest moment considerat unic, magic, miraculos. De altfel, am ajuns cu întârziere chiar şi la căsătoria mea, pentru că familia şi soțul meu m-au uitat la hotel după şedința foto, când m-au lăsat fără maşină, pe malul unui lac, unde ideea căsătoriei plutea în aer liber, în bătaia marilor vânturi, asemenea voalului meu ce se înălța spre cer, transformat în zmeu.

Am părăsit Vietnamul prima dată pe întuneric, în noaptea neagră, pe mare, fără o destinație precisă; a doua oară, douăzeci şi cinci de ani mai târziu, am plecat pe roşul termometrului, în pline halucinații de febră. Firma de transport aranjase totul în cutii, inclusiv găleata de gunoi. O lună mai târziu, am retrăit plecarea, când am regăsit coji de ouă, o cutie de medicamente goală şi ziare vechi în noul meu apartament din Bangkok, la etajul al doilea al unui turn luxos, ce se înălța în mijlocul caselor cu acoperişuri de tablă ondulată mâncată de rugină.

De la balcon, vedeam în fiecare dimineață o thailandeză în floarea vârstei salutându-şi soțul american de pe treptele clădirii, închizând portiera cu delicatețea unei zeițe. Câteva minute mai târziu, pe aceleaşi trepte, ca un înger cu mâinile împreunate în rugăciune, îşi atingea uşor bărbia, pentru a-şi saluta astfel amantul thailandez, pe care-l numea „vărul

meu”. În fiecare dimineață, servea un prim mic dejun cu cereale şi cafea, apoi continua cu următorul, cu supă de tăieței, friptură de porc şi bucățele fine de ficat asezonate cu coriandru şi ardei iute proaspăt măcinat. Şi chiar dincolo de ziduri, călugării budişti înfăşurați în veşmintele lor portocalii defilează de-a lungul străduțelor, fiecare purtând vasul în care va primi ofranda din partea celor care-i aşteaptă pe marginea drumului. Primesc ofrandele cu distanța celor ce nu se mai deplasează în ritmul ceasului. Cei mai mulți au capetele rase, îmbrățişează tăcerea şi se retrag câteva luni din prezent, pentru a le asigura mamelor un loc mai bun în viața viitoare. Se obligă să nu mănânce decât ceea ce primesc, dulce amestecat cu sărat, orez peste porumb, *glass noodles*[21] lângă bucățele fine de papaia verde din salată. Gestul umil de a întinde bolul fără niciun comentariu le permitea să evadeze din timp, să păşească în afara lui, să trăiască deci fără decalaj.

PASCAL 16 OCTOMBRIE 07:55

Îmi amintesc de un decalaj dureros: ea era în oraş când au sosit tancurile, eu nu eram cu ea. De obicei armata soseşte numai noaptea, soldații dărâmă uşile caselor, ridică un suspect sau toată familia acestuia. Dar atunci era în plină zi, în plin centru; mă sună, îmi spune că a găsit adăpost într-o băcănie, culcată în spatele tejghelei; dincolo de cuvintele tremurate, aud împuşcături. Eu sunt acasă, departe de centru; mă transform brusc într-un bloc de marmură.

La televizor, Al Jazeera transmitea incursiunea în direct – au o cameră instalată pe o clădire din oraş, aşa că vedeam

[21] *Glass noodles* (eng.), tăieței transparenți, numiți şi tăieței de celofan; au culoarea albă, sunt subțiri şi foarte tari, iar prin fierbere devin transparenți, moi şi alunecoşi, *n. tr.*

totul pe ecranul acela: străzile goale, maşinile blindate zdrobind automobilele din sensul giratoriu din centrul oraşului, soldaţii care ieşeau din Hummer-uri şi trăgeau. De afară auzeam cum se trage, iar la televizor vedeam soldatul ce-şi retrage arma, într-un uşor decalaj – totul era în decalaj: nu eram acolo unde trebuie. Cu telefonul lipit de ureche, îi descriam scena Francescăi, care afla cu un nou decalaj unde sunt soldaţii, ce fac, ce ar putea face ea şi ce nu. Cu ea se afla o femeie mai în vârstă; fugiseră împreună pentru a se adăposti într-un centru comercial din apropiere, ce oferea mai bună protecţie. Au văzut tinerii apropiindu-se de maşinile blindate, luând de pe jos orice găseau, aruncând în soldaţi cu pietre, cutii de Coca-Cola, iar pe ecran eu vedeam cutiile ricoşând din metalul blindatului şi reculul puştilor. A durat două ore, mult prea mult. În centrul comercial tensiunea s-a stins, oamenii şi-au continuat cumpărăturile, neavând, până la urmă, nimic mai bun de făcut... apoi maşinile blindate au plecat, lăsând pe ecranul meu doar dărâmături şi maşini zdrobite.

Dacă-mi amintesc bine, în acea zi au fost doar patru morţi, printre care şi vânzătorul de cafea ambulant. Cel ce se plimba pe străzi în costum tradiţional, cu dozatorul de cupru în spate, ciocnind ceştile de porţelan pentru a-şi anunţa trecerea... cel care voia să ne convingă, zi de zi, că trăim într-un oraş normal.

KIM 15 OCTOMBRIE 18:11

Ieri am fost invitată să vorbesc în faţa unei asistenţe alcătuite din profesori de franceză. În urmă cu douăzeci de ani, un profesor de creaţie literară m-a sfătuit la examenul parţial să schimb facultatea, pentru că-mi dăduse zero la cunoştinţe de limbă şi zero la participare, iar asta valora şaizeci şi şase la sută din nota finală. Am ieşit din biroul lui fără să vărs o lacrimă, fără să ţip, fără să scot o vorbă. Îmi

auzeam ecoul paşilor pe culoarul gri, luminat slab de neoanele ce pâlpâiau de parcă ar fi făcut cu ochiul. Oare lumina asta intermitentă a fost inventată pentru a ne putea odihni? Sau pentru a ne reduce la jumătate percepția realității? Sau poate scopul inventării ei a fost acela de a oferi un spațiu negru, ca o bucată de ardezie, pe care imaginația noastră s-ar putea desena? Culoarul acela era interminabil. Nu avea nici început, nici sfârşit, era o tortură, un coşmar.

Când visezi să mori lângă o bibliotecă gigantică, asemenea protagonistului filmului *Brazil*, când ai recitat din memorie toată adolescența *Amantul* lui Marguerite Duras, ca o rugăciune, când ai încercat să-ți convingi părinții să-şi încetinească paşii, să serbeze schimbarea anotimpurilor, să culeagă mere în Oka[22], aşa ca-n cântece, nu te mai poți întoarce ca să recunoşti ceva atât de evident precum cuvintele mamei, care avea dreptate: literatura nu-mi este accesibilă. Aşa că m-am dus în continuare la cursuri, săptămână de săptămână, până la absolvire, purtând cuvântul „ruşine" tatuat adânc pe frunte. Profesorii mi-au acordat diploma la finalul celor trei ani, odată cu ceilalți cursanți. Dar, spre deosebire de ceilalți, notele mele reflectau nu meritul, ci neînduplecarea.

Iată-mă peste douăzeci de ani în fața lor, fanatici ai cuvintelor, amanți ai limbii franceze, mesageri ai imaginarului, pentru a trăi împreună un moment de literatură. Aşadar, totul este posibil?

PASCAL 16 OCTOMBRIE 13:20

Am revenit cu ochii mei de muscă şi picioarele de păianjen. Citindu-te, mi-am imaginat neonul pâlpâind pe

---

[22] Situat la 40 de km de Montréal, Oka este un parc național în care se pot organiza ieşiri în familie, *n. tr.*

culoar şi m-am gândit la şovăiala aceea a luminii, la clipele cumplite în care păşim pe o pânză deasupra prăpastiei, chinuiţi de iluzia că un singur pas greşit ar însemna moartea. Sau să-ţi descriu momentele acelea magice care dezvăluie culori a căror existenţă nici nu o bănuiam... Iar răspunsul meu l-ar influenţa pe al tău şi tot aşa, iar schimbul nostru de mesaje ar fi altul... Toate aceste coincidenţe: dacă nu te-aş fi zărit, pe jumătate ascunsă în spatele unei coloane de la Hermitage, schimbându-ţi pantofii cu toc cu nişte încălţări mai comode, când ne-am fi zâmbit unul altuia pentru prima dată? Şi dacă, în zăpăceala momentului, unul dintre membrii juriului ar fi pronunţat din greşeală numele tău sau al meu, dacă am fi câştigat premiul la Monaco, dacă am fi urcat pe scena sălii Garnier? În ce fel lumina proiectoarelor ne-ar fi schimbat chipurile, ar fi modificat curgerea timpului?

La sfârşitul studiilor, am sunat la Ministerul de Externe. Dacă aş fi făcut-o cu cinci minute mai târziu sau cu cinci minute mai devreme, n-aş fi ajuns să cunosc culorile deşertului iordanian la apus, nici arabescurile unei limbi noi şi nici nisipurile deşertului Wadi Rum. Dacă nu l-aş fi întâlnit pe Hakim la Amman, dacă el nu m-ar fi recunoscut zece ani mai târziu în Palestina, romanul meu n-ar fi... Dacă vezica mea ar fi tras semnalul de alarmă puţin mai târziu, în sediul Naţiunilor Unite, niciodată n-aş fi... Iar dacă aş fi refuzat invitaţia neaşteptată a lui Rajiv la Beirut, cel care m-a dus la cină la două italience, dintre care una...

Şi înainte de toate acestea, acum treizeci şi cinci de ani: dacă n-ar fi existat, între două molecule de latex, un minuscul defect...

Dar aş putea să-ţi scriu şi că doisprezece microni de latex nu puteau în niciun caz să conţină dragostea părinţilor mei. Că aş fi întâlnit-o pe Francesca a doua zi, pe plajă. Că aş fi scris o altă carte, că oricum aş fi scris-o, că pasiunea mea

pentru călătorii m-ar fi purtat în Australia, într-un deşert cu nişte culori asemănătoare. Şi că oricum te-aş fi căutat după cină.

Mai rămâne hazardul gloanţelor rătăcite şi al tumorilor maligne... Dar în această dimineaţă îmi place să cred, împreună cu tine, că vieţile noastre se rezumă la intensitatea dorinţelor.

KIM 16 OCTOMBRIE 08:56

Şi dacă n-ai fi venit să mă cauţi după cină, n-aş fi ştiut că restul grupului plecase deja. Ţigara v-a reunit? Sau poate lumina candelabrelor v-a izgonit din sală? Nu contează. Îi mulţumesc cititoarei care m-a oprit din drum, pe alee. Altfel, poate că nu m-ai fi zărit cu coada ochiului, în timp ce te îndreptai spre uşile acelea albe, masive, spre noaptea ce îmblânzea formele opulenţei, spre somnul ce reducea la tăcere zumzetul maşinilor de lux.

Te-am invitat să iei loc la masa mea, să ne jucăm de-a infractorii, schimbând biletul cu numele tău cu cel al vecinei mele de masă, pentru că voiam să te aud schiţându-mi drumul care te adusese până la Ramallah. Doream să-l cunosc, să-l învăţ. Eu trebuie să învăţ în permanenţă. Învăţ tot timpul, e o nevoie vitală pentru mine.

Când eram mai tânără, voiam să învăţ să beau ciocolată caldă sau ceai sau apă gazoasă în faţa unui şemineu, într-o casă la ţară, în mijlocul pădurii canadiene. Iată de ce am urmat un bărbat cu mult mai în vârstă decât mine până într-un loc ferit, unde frunzele toamnei acopereau pământul în culori uluitoare. De departe, părea un tablou pointillist.

Am mai învăţat şi să mă caţăr pe acoperişul unui turn, pentru a admira strălucirea efemeră a focurilor de artificii.

Apoi am aflat că sexul este o plăcere, nu o datorie conjugală sau un instrument de negociere, cum mi se dădea impresia.

Dacă viața ta se compune din dorințe, a mea nu e deloc aşa. Viața mea e ghidată de setea de a învăța să trăiesc, o sete ce mă împiedică să simt parfumul ceaiului.

Poetul american Stanley Kunitz scria: „*Being is never becoming, 'til becoming is being still.*"[23]

De aceea am încercat să rămân nemişcată aici, pe balcon, în compania altora, pentru a te privi existând.

KIM 16 OCTOMBRIE 18:12

Vorbeam despre sete... am avut o întâlnire cu nişte copii de unsprezece-doisprezece ani. M-au întrebat dacă mi-a fost sete în cala vaporului ce m-a adus în Malaezia, fugind din Vietnam. Este posibil să nu bei nimic patru zile şi trei nopți? Mi s-a spus că nu. Dar eu nu-mi amintesc să fi băut ceva. Şi nici să-mi fi fost sete nu-mi amintesc. Poate că funcțiile vitale ale corpului ne deveniseră secundare, pentru ca timpul să se poată scurge pe pielea noastră şi dispărea fără a lăsa urme. Corpul are puteri ce depăşesc înțelegerea. Corpul meu se vindecase singur de alergia severă la peşte, odată cu primele cutii de sardine distribuite de Crucea Roşie malaeziană, al cărei camion sosise ca din aer pe plajă, în întunericul nopții. Apoi a tolerat foarte bine fructele de mare, la care fusese atât de sensibil în primii mei zece ani de viață. Poate că lipsa apei l-a redus la un stadiu primitiv care să-i permită să digere fără să moară carne alterată, asemenea hienelor.

---

[23] „A fi nu înseamnă niciodată a deveni, până ce a deveni înseamnă a fi de neschimbat."
Citat aproximativ din poemul *Change* („Schimbare") de Stanley Kunitz. Versurile originale sunt: *Becoming, never being, till / Becoming is being still.* („Să devii, niciodată să nu fii, până ce / A deveni înseamnă a fi de neschimbat".) *n. tr.*

Una dintre tovarăşele noastre de drum suferea de astm. Eram siguri că se va îneca după prima noapte petrecută cu nasul în țărâna aceea roşie. Dar nu. S-a trezit a doua zi, apoi a treia şi în toate zilele ce au urmat până azi, fără urmă de crize de astm.

Corpul poate supraviețui în orice condiții. Ajunge doar să-l pui la încercare. Face față provocărilor cu uşurință, fără să fie nevoie să facem vreun efort conştient pentru asta. Dar am învățat că nu va şti niciodată să trăiască, nu va şti cum să trăiască, nici ceea ce înseamnă să trăiască prin el însuşi.

PASCAL 17 OCTOMBRIE 18:42

Ai dreptate, corpul este un mecanism rezistent şi nu ne dăm seama prea uşor de acest lucru din cauza asistenței medicale ce domină societățile în care trăim. Dar nu cred în zicala conform căreia ceea ce nu ne omoară ne facem mai puternici. Pe străzile din Gaza, întâlnesc pietoni al căror corp va purta veşnic sechelele bombelor; poate că orbirea dezvoltă simțul tactil, iar pierderea auzului dezvoltă simțul culorii, dar înseamnă în primul rând pierderea vederii şi a auzului, pierderea iremediabilă a apusurilor de soare şi a muzicii. Şi coşmaruri de neoprit ce ne trezesc în toiul nopții, lac de sudoare şi cu inima bătând, pentru că sunt lucruri pe care corpul nu le acceptă.

În urmă cu câteva luni, i-am condus pe părinții mei la aeroport, dar punctul de control ce separă Ramallah de Ierusalim era închis. Am mers pe jos de-a lungul şirului de maşini blocate. Lumea ieşise din maşini şi privea de la distanță soldații israelieni, care îi supravegheau. Am făcut imprudența de a mă apropia de jeepul blindat, sperând să aflu când se va deschide trecerea, dacă merita să mai aşteptăm sau să facem un ocol pe dealuri. N-am văzut semnul desenat pe pamânt ce-mi interzicea să mă apropii, eram în cămaşă, cu mâinile goale; m-am apropiat de jeep şi

am bătut uşor în geam. Şoferul a tresărit, am tresărit şi eu: s-a auzit un urlet şi de nicăieri a țâşnit un soldat care mi-a pus arma-n stomac şi a încărcat-o; aveam țeava puştii în burtă, iar chipul soldatului era desfigurat de atâta țipat.

Soldații israelieni sunt foarte tineri. Tineri sunt şi cei care pleacă în Irak, în Afganistan, cei sosiți în Bratislava în 1968, kârgâzi sau mongoli, adesea analfabeți: unii se credeau în Egipt. În Israel, soldații efectuează stagiul militar la optsprezece ani şi stagiul durează trei ani. Soldatul acela tânăr era desfigurat de teroarea pe care o simțea în fața amenințării mele fragile, nu voia să creadă ce-i spuneam. „Ai accent arab, eşti arab!”, țipa el, cu degetul temurându-i pe trăgaci. Dar n-a pierdut complet controlul şi pentru asta îi mulțumesc azi. Mi-am scos calm actele din buzunar. I le-am întins lent, foarte calm. Şi mi-a dat voie să plec, pentru că nu eram arab.

De-abia peste o oră, în maşină, mâna mi s-a oprit din tremurat.

PASCAL 16 OCTOMBRIE 18:08

Ceea ce am învățat eu mai frumos şi mai frumos: să joc şah, numele a cinci clase de insecte, să fac ochii să vorbească, să tai vița de vie, să sparg un ou, să inhalez fumul, rețeta unui cocteil venețian numit Spritz, să înot în apă dulce, să mă înalț pe un val, să urmăresc un peşte, să adun lemne, să citesc un tablou, să citesc o privire, să citesc un corp şi să imit sunetul unei picături de apă.

Ce-mi rămâne de învățat: să schimb scutece, subtilitățile conjunctivului, să-mi tai unghiile cu regularitate.

KIM 16 OCTOMBRIE 09:17

Unghiile copilului tău îți vor aminti să le tai pe ale tale. Eu tai şaizeci de unghii pe săptămână, adică trei mii o sută douăzeci de unghii pe an. Părinții sunt mari poluanți.

KIM 16 OCTOMBRIE 23:38

Contam pe tine să mă înveți timpurile verbale şi mai ales subtilitățile conjunctivului. În vietnameză, verbul este mereu la infinitiv. Se adaugă particule pentru a indica trecutul sau viitorul: a întâlni ieri, a întâlni mâine, a întâlni deja. Timpul este o noțiune imprecisă. Vietnamezii îşi dau întâlnire precum cei ce livreaza mobila sau cei ce repară cuptoarele: venim mâine. Când anume? Păi, mâine pe zi, dacă nu plouă. Acolo ploaia se poate folosi foarte bine drept scuză pentru întârziere. Un elev ce pedalează lent în urma voalului alb al rochiei *ao dài* a colegei de clasă se roagă să vină ploaia, pentru a avea ocazia să se adăpostească alături de dragostea lui neîmpărtăşită sub un balcon sau într-un adăpost de paie de lângă o orezărie. Atunci timpul se suspendă.

În America de Nord, totul este cronometrat, notat, calculat. Invitații sosesc la petrecere aproape în acelaşi timp, pentru că toată lumea respectă întocmai ora şi minutul. Evenimentele sunt bine plasate în timp, în ordine cronologică minuțioasă, aproape obsesivă, pentru a se stabili lanțul acțiunilor şi reacțiunilor: ce a provocat, ar provoca sau ar fi putut provoca ce anume şi în ce moment, cum şi de ce? Devine astfel necesar să conjugăm la viitorul anterior, la trecutul simplu, la condițional, la mai mult ca perfect, la conjunctiv la timpurile compuse şi supra-compuse, la aspectele imperfectiv şi static, la diateza pasivă sau medie...

Dar toate aceste timpuri nu ne fac ele mai vulnerabili față de Timp?

PASCAL 17 OCTOMBRIE 13:36

Jean Echenoz[24] spune că timpurile verbale sunt ca o cutie de viteze, ce ne permite să încetinim mişcarea lecturii, să o relansăm, să o retrogradăm, să o reîncepem. Foarte adevărat, cred, dar asta înseamnă că sunt un şofer slab. Tata vorbeşte rău franceza: după ani de luptă, acum poate să-şi cumpere singur o baghetă şi să povestească o glumă sau două, dar cu mare efort din partea lui şi a interlocutorilor... Eu vorbesc cu tata în slovacă, iar cu mama în franceză; între ei, îşi vorbesc în germană, limba lor de lucru comună atunci când s-au cunoscut în Elveția. Astfel, eu şi frații mei ne-am scăldat într-o lume ciudată, în care, la masă, sarea devenea *sol'* sau *Salz*, în funcție de cel în fața căruia era aşezată. În primii noştri ani de viață, germana era limba secretă a părinților. Dar n-a durat mult şi au fost nevoiți să adopte engleza, apoi ne-am mutat în Anglia, eu mergeam la *playschool*[25], aşa că a trebuit să facă ceea ce fac toți părinții: să vorbească în şoaptă, să-şi stabilească nişte coduri, să folosească sinonime complicate.

Mult mai târziu am înțeles că medalia aceasta a copilăriei mele avea şi un revers: îmi lipseau sinonimele, îmi lipsea finețea; nu cunoşteam bine niciuna dintre limbi. Până şi franceza rămâne pentru mine o țară acoperită de o ceață uşoară, a cărei geografie trebuie să o verific adesea în dicționare. Iar faptul că trăiesc departe de țara asta nu mă

---

24 Jean Echenoz, (n. 1947), scriitor francez răsplătit cu numeroase premii, printre care Médicis în 1983, Goncourt în 1999 şi Aristeion în 1989, *n. tr.*

25 *Playschool* (eng.), în Marea Britanie, grupuri de joacă pentru copiii de vârstă foarte mică, în general organizate de asociații non-profit sau de către entități private, unde personalul nu are rolul de a educa, ci de a supraveghea, *n. tr.*

ajută deloc: descoperind alte peisaje, am pierdut multe cuvinte.

Dar am câştigat perspectiva unor alte concepte de timp. Un timp mai amplu, mai flexibil, un timp multiplu, ce nu se măsoară în vibrația cuarțului sau în ritmul minutelor care se scurg. Timpul occidental este liniar, cum îl descrii şi tu: un eveniment urmează altuia, iar zilele lui Robinson al lui Tournier[26] sunt mereu orientate spre înainte, unele conduc spre altele, în grija permanentă față de viitor. Şi aşa se fac întâlnirile: rezervăm un interval orar precis, anticipăm momentul. Dacă persoana respectivă nu soseşte, dacă nu umple intervalul orar dedicat, atunci am căzut în prăpastia imprevizibilului. Iar timpul acela pare să valoreze mai puțin, este un timp de ocazie, de mâna a doua, şi începem să batem cu degetele în masă sau să butonăm telefonul mobil.

Zilele lui Vineri sunt altfel, sunt lipsite de aşteptare, orientate spre soare, în bucuria prezentului.

KIM 19 OCTOMBRIE 06:48

Se întâmplă foarte rar să vezi un vietnamez sau, şi mai rar, o vietnameză aşteptând singuri la medic sau în altă parte. Sunt mereu însoțiți. Am întrebat odată un băiețel de ce pierde timpul în curtea şcolii, aşteptându-şi prietenul care avea un examen de trei ore.

— De ce stai în soare şi nu faci nimic, în loc să te joci acasă sau în altă parte?

— Nu pierd timpul. Sunt cu prietenul meu.

---

[26] Michel Tournier (n. 1924), scriitor francez care a primit, între altele, Marele Premiu al Academiei Franceze pentru roman şi Premiul Goncourt. Textul face referire la prima carte publicată, *Vendredi ou les limbes du Pacifique*, ce porneşte de la *Robinson Crusoe* a lui Daniel Defoe, *n. tr.*

Într-o relație de prietenie, timpul unuia pare să se suprapună peste timpul celuilalt. Minutele nu mai sunt numărate, pentru că i-au fost date celuilalt, nu drept cadou, ci ca ofrandă, ca dovadă a devotamentului.

În iubire, până ca Vietnamul să cunoască cultura hip-hop-ului, tinerii își exprimau sentimentele revenind la fetele de care erau îndrăgostiți, săptămâni la rând, luni la rând, uneori într-o liniște deplină, lăsând în urma lor o crenguță de *bougainvillea*[27], un pachet de biscuiți cu unt marca LU, un fier de călcat...

Iar femeile așteptau și ele. Mai întâi întoarcerea soțului soldat, apoi a soțului prizonier. Așteptau răbdătoare ani în șir, unele chiar până la sfârșitul vieții. Uneori străbăteau Vietnamul în lung și-n lat săptămâni în șir, căutându-și soțul dintr-un centru de reeducare în altul, cu mâncarea în spate și un copil pe șold. Din când în când, autoritățile refuzau să le dea informații despre locul exact în care li se aflau soții. Atunci ele așteptau în fața porților încuiate, în așteptarea unui semn. Verișoara tatălui meu a așteptat astfel pe marginea drumului, în fața celui de-al treilea centru de detenție, în culmea disperării, fără să știe că întunericul îi va permite unuia dintre gardieni să-i șoptească printre trestii că soțul ei fusese eliberat cu câteva zile mai devreme, dar că soțul celei care o însoțea la drum era mort deja de câteva luni. Paznicul aștepta vești de la tatăl lui, care era mesager la paralela 17, linia ce separa Vietnamul în două, declarând Nordul inamicul Sudului, iar Sudul inamicul Nordului. În acele timpuri, așteptarea era o virtute, o forță interioară, un devotament dus la extremă, care anula timpul cum îl anulează o meditație.

---

[27] *Bougainvillea*, plantă agățătoare, originară din America, ce se cultivă ca plantă ornamentală, n. tr.

PASCAL 20 OCTOMBRIE 17:26

La Ierusalim, timpurile se întâlnesc, dar nu se amestecă, pe pavajul din oraşul vechi. Sunt la fel de diverse ca şi veşmintele: există un timp al evreului ortodox, îmbrăcat complet în negru, ce merge cu capul plecat, pentru că îi este interzis să privească în ochi o femeie; există un timp al musulmanului, în straie albe, ce grăbeşte pasul pe sub arcade, spre esplanada moscheii, pentru a se ruga Eternului Allah. Timpul întunecat al preoţilor franciscani, procesiunea de vineri, Drumul Crucii sau Via Dolorosa, cu opririle tradiţionale pentru a îngenunchea în praful drumului, comemorând traseul parcurs de Iisus. Soldaţii în tunică şi acoperiţi de armură, care-şi pierd vremea făcând controale de identitate, la intersecţia străzilor înguste. Camerele de supraveghere, ce înregistrează zadarnic timpul în buclă; nerăbdarea vânzătorilor de suveniruri şi timpul calculat al turiştilor, timpul şoferului de autocar ce îi aşteaptă. Şi mai este şi timpul meu, când stau aşezat pe terasa înaltă a restaurantului Papa Andrea, între clopotniţe şi minarete, cu o cafea în faţă şi un carneţel în mână. Spre cerul limpede urcă chemările la rugăciune.

Am pierdut conştiinţa acestui timp divin, timpul Pământului Făgăduinţei şi al Vieţii Veşnice. Nu înţeleg nici timpul colectiv, cel al luptei unui popor pentru descendenţă, cel al prizonierilor şi al familiilor acestora. Văd în depărtare Muntele Măslinilor, unde a fost arestat Iisus, şi mă gândesc la timpul pământului, din care nu mai zăresc decât semne departe, dincolo de oraş: verdele măslinilor centenari, liniile fine ale teraselor, care iau forma şerpuitoare a colinelor. Aceste linii infinite sunt brâuri din piatră, zidărie construită de mâna omului din lespezi albite de soare, înnegrite de ploi, consolidate de generaţii de ţărani.

Azi, timpul marilor triburi s-a redus la durata unei vieți: fiecare măsoară timpul în funcție de timpul ce-i rămâne lui, ne uităm la ceas, ne planificăm întâlnirile... mă gândesc dacă nu cumva ne umplem viața de *deadlines*[28] tocmai pentru a păcăli moartea. Eu nu mai am alt timp decât timpul meu şi al celor dragi mie.

KIM 20 OCTOMBRIE 19:49

Aud des în ultima vreme expresia „S-a dus înainte de vreme.” Până nu demult, nu ne puteam alege ceasul, timpul. Dar doctorii se iau tot mai mult la întrecere cu Dumnezeu – sau îl sfidează – amânând momentul ce ne-a fost destinat. Astfel, reuşim să ne prelungim viața, să cumpărăm timp, să ne controlăm destinul. La Bangkok, femeile aleg cezariana, pentru ca fiii lor să se nască în ziua aniversării regelui. Derutează astrele fără să ezite o clipă, convinse că astfel fiii lor vor avea un destin regesc. Toți ne jucăm cu timpul, ca şi cum el ne-ar aparține. Îi ştergem fără jenă urmele de pe chipul şi corpul nostru. Iar el, poate în semn de răzbunare, şterge fără milă amprentele pe care ni le lăsase în memorie.

PASCAL 21 OCTOMBRIE 11:24

Ce senzație cumplită trebuie să aibă cei atinşi de Alzheimer, ce-şi simt trecutul scurgându-se, evaporându-se în întuneric... Îmi amintesc de un profesor care ne-a explicat în liceu de ce călătoria în timp nu era o utopie: ne deplasăm înapoi în timp cu ajutorul amintirilor, ne întoarcem cu întreg corpul, nu doar cu ochii minții, tot corpul îşi aminteşte zgomote, mirosuri, gusturi... gustul limbii ei într-un colț ascuns al liceului, în iarbă, dinții ce ni se loveau stângaci în acel prim sărut neizbutit... şi-acum mai simt cum mi se lovesc dinții de ai ei, cum ea râde puțin ironic –,

---

[28] *Deadline* (eng.), termen-limită, *n. tr.*

pentru ea, acela nu era primul sărut – parfumul părului ei blond în iarba proaspăt tăiată, amintirea mâinilor mele cu care nu prea ştiam ce să fac, a mâinilor ei care le ghidează pe ale mele, greutatea corpului ei şi foşnetul bumbacului, freamătul hainelor ce mă tulbură... Apoi, în sala de clasă, zâmbetul deloc discret al profesorului pe care nu-l înțeleg decât după ce descopăr că am iarbă pe haine, că am fire de iarbă până şi-n păr...

PASCAL 21 OCTOMBRIE 12:35

Amintirea aceasta îmi aduce cu ea o alta: când eram adolescent, am citit toată colecția Sherlock Holmes minunat tipărită de Éditions Rencontre din Lausanne, editură care azi nu mai există. Paginile aveau un miros special, foarte asemănător cu cel al tutunului. După mulți ani, căutând prin bibliotecă, am deschis o carte şi am simțit din nou mirosul acela; m-a învăluit până să citesc primele rânduri, m-a trimis din nou pe străzile pietruite ale Londrei, în lumina stinsă a felinarelor cu gaz, în zgomotul potcoavelor tropotind pe piatra cubică, la imaginea ploii căzând peste vechiul conac, a fumului ce se înalță din pipă în fața şemineului, a pocalelor şi a alambicurilor, a petei de sânge de pe covor... O lume întreagă reînviată de un miros: Proust sub lupa lui Conan Doyle.

KIM 21 OCTOMBRIE 06:38

Corpul meu reacționează de parcă ar fi atunci şi acolo când îmi revin în minte imagini din ceva ce s-a întâmplat nu cu mult timp în urmă, mai exact acum şase luni şi cinci zile – de fapt, asta înseamnă mult sau puțin?

Parchez în fața patiseriei în care au intrat soțul meu şi fiii mei. Îi văd ieşind voioşi, unul cu o baghetă sub braț, altul cu croasantele în mână, toți trei cu urme de zahăr de

chouquettes[29] în colțul buzelor. Deşi sunt în maşină, simt deja parfumul untului amestecat cu savoarea obrajilor lor trandafirii. Aud cum păşesc regulat, în ritmul fericirii, revenind la viața cotidiană. Şi-mi spun atunci că aş putea muri, aş putea lăsa locul altcuiva, pentru că viața a fost prea generoasă cu mine. O clipă, soarele, sau poate fericirea, mă orbeşte complet, aceeaşi clipă în care aud un claxon puternic, prelung, ce mă face să revin la realitate, să mă întorc, să privesc pe fereastra închisă şi să-mi văd fiul de şapte ani în mijlocul străzii, cu degetele băgate în urechi, cu nasul la zece centimetri de bara de protecție a unei 4x4, cu ochii cufundați în universul lui rupt de al nostru, total diferit de al meu, inaccesibil.

Priveam scena de parcă eram la cinema, în afara timpului. Dar, contrar a ceea ce aş fi fost probabil tentată să fac la cinema, nu am deschis portiera. Nu am ieşit în grabă din maşină ca să-mi iau fiul în brațe. Nu i-am mulțumit celui de la volan. Nu am țipat şi nici măcar n-am plâns. Doar m-am întors şi, cu mâinile pe volan, privirea fixă şi corpul împietrit, am rămas aşa până ce fiul meu a deschis el însuşi portiera şi s-a aşezat pe scaunul lui de copil, fără să ştie că tocmai salutase moartea şi că un înger îi trecuse pe lângă umăr.

Şi mie, ca şi ție, mâinile au început să-mi tremure o oră mai târziu... şi de-atunci nu s-au mai oprit.

KIM 21 OCTOMBRIE 08:03

Aici plouă şi iar plouă, de ore în şir... Ploaia m-a udat până la piele, am tot alergat de pe un trotuar pe celălalt. Aşa

---

29 *Chouquettes* (fr.), produse de patiserie din aluat, mici, aurii, de formă rotundă, acoperite cu cristale crocante de zahăr, *n. tr.*

că acum am să mă întorc la un poem al lui Hossein Sharang[30], care se înalță spre soare.

Oază de murmur
silvă de răget
noapte de pasăre
noapte de carnivoră
nisipul ce fuge de clipă
deşertul ce înfruntă orizontul
noapte versată
noapte diseminată
drumul şarpelui dezgolit
spre steaua fără gol
noapte de piele
noapte de mişcare fără suflare

PASCAL 21 OCTOMBRIE 15:32

Violența imobilului... Poemul mă trimite cu gândul spre deşertul Iordaniei. Ai impresia că acolo nu există decât moarte, cranii albite în nisip, vântul ce suflă peste stânci. Numai poposind acolo câteva zile începi să vezi mişcarea: insectele asezonate cu negru, şerpii (nici măcar nu am simțit când m-a muşcat unul... amintirea vagă a unui fâşâit, două găuri mici în mână). Şi mişcarea oamenilor; beduinii pot distinge de la sute de kilometri, ştiu cui îi aparține cămila ce trece la galop, într-un nor de praf, recunosc copila care paşte turma, pe coama îndepărtată a unei coline.

De s-ar pierde în deşert, beduinul nu i-ar cere niciodată acestei copile singuratice să îi indice drumul cel bun. I-ar putea vedea cineva de undeva, din depărtare, şi ar risca să plătească pentru ignoranța lui cu un foc de puşcă. Ar urma-o pe fată de la distanță, până la tabără; ea ar şti că îi calcă

---

[30] Hossein Sharang, *Livre sauvage*, Montréal, editura Éditions du Noroît, colecția „Latitude", 2009, p. 17.

pe urme, dar nu şi-ar întoarce niciodată privirea. Odată ajuns, s-ar răcori cu un ceai la umbra unui cort, în compania unui bărbat, a unui adolescent sau chiar a unui copil. Pânza cortului l-ar ține la distanță de femeile dinăuntru, cărora le-ar ghici râsetele şi le-ar imagina ochii negri ca tăciunii.

PASCAL 21 OCTOMBRIE 19:43

În schimbul nostru de mesaje, îmi place liniştea aceasta stranie, asemănătoare liniştii înşelătoare a deşertului. Dacă ar exista în camera mea un magnetofon, n-ar înregistra decât sunetul degetelor mele pe taste, un ticăit uşor, pe când în mintea noastră răsună vocile unei conversații neîntrerupte, nuanțele şi modularea vocilor noastre, limba ce atinge palatul, exclamații şi râsete, interogații mute.

PASCAL 23 OCTOMBRIE 12:34

Am petrecut o zi întreagă la cules de măsline. Îmi plac momentele acestea, discuțiile dintre culegători, forfota măslinelor ce cad pe foliile de plastic, îmi place să-mi strecor mâna de-a lungul crengilor, să caut fructul cărnos prin fâşâitul frunzelor, să desprind măslina cu buricul degetului mare, să caut apoi alta şi alta, până ce mi se înnegresc unghiile şi încep să mă doară brațele.

Apoi mă cocoț pe ramuri şi, din intimitatea primitoare a copacului, ascuns în desişul frunzelor, îmi place să privesc femeile ce sortează recolta, copiii care mişună de colo-colo, să ascult zornăitul cald al găleților vărsate în lădițe sau răgetul unui măgar ce urcă dealul încărcat cu saci albi, pe care cineva îl mână spre presa de măsline a satului.

Şi mai apoi, cu spatele suferind şi clătinându-mă pe picioare, îmi place să mă alătur celor aşezați în cerc, cu

picioarele încrucişate, să savurăm împreună *kabseh*[31], pui cu orez şi iaurt ... şi glumele bărbaţilor. Soţia lui Mahbub e frumoasă, zâmbeşte văzându-ne apetitul; pofta cu care mâncăm este, desigur, supremul compliment. Dacă ea n-ar fi de faţă, Mahbub ar deschide o sticlă de vin, dar licoarea l-ar face să spună prea multe prostii... Nimeni n-ar refuza un pahar, dar asta s-ar adăuga la beţia oboselii, la beţia uriaşilor nori plutitori, pe sub pleoapele noastre întredeschise, la vremea siestei.

KIM 24 OCTOMBRIE 06:57

În timp ce tu te căţărai în copaci, eu mă luptam cu vântul, ca să-mi ţin gulerul închis. Erau 17 grade, dar oraşul părea că se scufundă deja în griul asfaltului. Nu cunosc oraşul, dar ştiu deja unde se află pizzeriile, barul din colţ şi „cabanele cu cartofi", strămoşii McDonald's-ului. Aceste *greasy spoons*[32] reuşesc să supravieţuiască în faţa lanţurilor de renume datorită unei clientele convinse, ca şi mine, că dacă prăjeşti cartofi proaspăt tăiaţi, aceştia vor absorbi din uleiul încins mai puţine calorii – eternele şi vinovatele calorii – decât cartofii congelaţi serviţi de lanţurile de fast-fooduri.

Fereastra camerei mele, 209, dă spre o parcare ce se întinde cât vezi cu ochii. Şi totuşi, hotelul se numeşte Ocean Breeze[33]. E a doua noapte pe care o petrec aici şi nici urmă

---

[31] *Kabseh* sau *kabsa*, specialitate a bucătăriei saudite preparată din pui, orez şi o mare varietate de condimente, foarte populară în ţările din zona mediteraneană, *n. tr*.

[32] *Greasy spoon* (eng.) se traduce literal prin „lingură unsuroasă", expresia având sensul de restaurant ieftin, destinat clasei muncitoreşti, ce nu respectă foarte strict regulile de igienă, *n. tr*.

[33] *Ocean breeze* (eng.), briza oceanului, *n. tr.*

de mirosul mării în aer. Am să aştept până mâine, iar la plecare am să las un bilet adresat direcţiunii, în care să sugerez să schimbe numele hotelului, pentru a nu se trezi cu eventuale reclamaţii din cauză de publicitate mincinoasă.

Am căutat să fiu invitată în acest oraş pentru că se află aproape de oraşul lui Nam, cel care mi-a arătat pentru prima dată o stea, îţi mai aminteşti? Speram că va veni să mă salute într-una din şedinţele de autografe, în holul hotelului sau poate la lumina neoanelor din centrul comercial. Am pierdut pariul. N-a venit. Poate că se temea că am să-l întreb de ce alege să stea în locul acesta anonim ce nu-i permite să poarte costumul Brioni[34]; sau de ce este proprietarul unui avion Cessna, dacă nici măcar nu-şi mai analizează harta astrală; sau de ce, pur şi simplu de ce.

PASCAL 24 OCTOMBRIE 13:52

Great Eastern Hotel din Calcutta ar merita şi el un proces asemănător, din cauza numelui exagerat, dar este dreptul inalienabil al hotelurilor ieftine de a-şi pune nume pompoase... Mă gândesc că aş fi preferat un Ocean Breeze cu vedere spre o parcare decât un Parking Hotel cu vedere la mare, pentru că în cel din urmă cu siguranţă că nu m-aş fi oprit; întins pe salteaua obosită din camera spartană, aş admira firma luminată intermitent a hotelului Ocean Breeze sau Bellevue sau Royal, ce mi-ar repeta astfel la nesfârşit câtă putere au cuvintele, apoi m-aş apleca pe geam spre curtea interioară şi spre scara de incendiu, ca să simt şi mai bine plăcerea de a fi fost păcălit...

---

[34] Brioni, firmă italiană creată în 1945, specializată în confecţionarea manuală şi comercializarea costumelor de lux pentru bărbaţi, printre clienţi numărându-se de-a lungul timpului celebrităţi precum Clark Gable şi Cary Grant, *n. tr.*

Astăzi, la intrarea în Great Eastern Hotel, vei vedea o firmă luminată cu următoarele cuvinte: *Everything here is as normal as on the 18th November 1840. We survive to serve you*.[35] Mă întreb dacă şi în 1840 trotuarele erau pline de corpuri adormite, pe care portarul le alunga cât mai departe de intrarea luminoasă. Şi chiar era adevărat, hotelul acela supravieţuieşte: la recepţie, din cele două sute de chei din suportul enorm de pe perete, lipseau nu mai mult de o duzină. Nouă ne-au dat camerele cele mai îndepărtate, într-o aripă recent construită, poate pentru că celelalte nu mai aveau apă curentă sau poate pentru a ne obliga să traversăm tot hotelul, ca să admirăm pardoseala holurilor imense, să trecem prin faţa oglinzilor înalte, pe lângă lambriurile uzate şi uşile ferecate ale prea numeroaselor săli de recepţie, restaurante, baruri cu nume ciudate, Blue Bell, Holly Hock, Abhijat, uşi din sticlă jivrată purtând acum povara lacătelor ruginite aproape de aceeaşi vârstă cu mânerele de aramă. Din loc în loc, dincolo de panourile decorate minuţios, zăream măruntaiele hotelului, poliţele metalice ale vreunui vestiar, inoxul unei chiuvete... Lifturi înguste din lemn, numerotate corect şi categoric nefuncţionale, scări nesfârşite, paliere mai joase, alte culoare, tot mai înguste, aglomerate de ţevi de aerisire. Din cameră reţin abajurul întortocheat, pereţii bej umeziţi la colţuri, draperiile grele ce ascundeau ferestre care nu dădeau nicăieri, ventilatorul răguşit legănându-se deasupra patului. A doua seară, am comandat un ceai care n-a sosit niciodată. N-ar fi tocmai imposibil ca azi, cinci ani mai târziu, un angajat al hotelului să bântuie coridoarele goale, cu un ceai rece în mână...

---

[35] (eng.) „Aici totul este la fel de normal ca pe 18 noiembrie 1840. Supravieţuim ca să vă servim”, *n. tr.*

În lumina slabă a unicului bar deschis, cu o bere prea caldă în faţă, spectator al unui program ce ezita între striptease şi cântat, am început un roman care mă urmăreşte şi azi. Mi-am dat demisia la scurt timp şi am părăsit Asia, dar Great Eastern Hotel a rămas parte din mine, ca acele locuri fermecate din copilărie.

KIM 25 OCTOMBRIE 16:23

Existau multe lacăte, uşi încuiate şi seifuri în casa bunicii mele din Vietnam; până şi buzunarele bluzelor erau închise cu un ac. Un prieten american a declarat că, dacă ar ajunge preşedintele Vietnamului, primul său proiect de lege ar fi acela prin care să le interzică femeilor să poarte pijama în timpul zilei. Ar fi mare păcat: veşmintele acelea sunt împodobite cu nasturi bombaţi, cu nasturi împletiţi în noduri chinezeşti sau cu capse, astfel încât nimic să nu poată distrage atenţia de la delicateţea broderiei englezeşti realizate în punct în cruce sau pur şi simplu tivite. Ca şi în cazul rochiei *ao dài*, crăpăturile laterale îţi permit să ghiceşti rotunjimea şoldurilor şi dezvăluie un centimetru triunghiular de piele fină din talie. Partea de sus şi partea de jos sunt decupate din aceeaşi bucată de material, adesea din poliester satinat de culoare deschisă, caldă şi revigorantă ca o briză într-o după-amiază toridă. Femeile îşi decorează de asemenea mâinile cu brăţări de jad, bijuterie care devine tot mai preţioasă în timp, pentru că ele cred că verdele se intensifică odată cu anii şi la contactul cu sudoarea corpului.

Bijuteriile erau contul de economii, averea unei familii; banii se devalorizau, ele, însă, nu urmau curba toanelor nebuneşti ale celor de la putere. Bunica îşi păstra bijuteriile într-un seif verde crud, înalt de doi metri, aşezat lângă patul ei, protejat de o uşă ferecată şi de un lacăt enorm din fontă neagră trecut prin verigile de metal ale unei alte uşi. Iar

cheia lacătului era păstrată în buzunarul interior al bluzei ei brodate, închis cu un ac. Avea şi un mănunchi imens de chei, pentru că fiecare dulap era încuiat, fie că era vorba de un şifonier sau de o bibliotecă. Totul se revindea pe piaţa neagră, de la un banal slip şi până la paginile unei cărţi sau ale unui caiet de şcoală plin de ecuaţii scrise cu cerneală violetă. Greutatea ziarelor vechi valora uneori mai mult decât cea a cuvintelor.

Când am revenit pentru prima dată în Vietnam, aveam douăzeci şi şase de ani. Într-o seară, m-am întins pe podeaua din camera bunicii ca să mă răcoresc şi am zărit, în spaţiul întunecat dintre perete şi seif, o bucată de hârtie albă. Mi-era imposibil să mut din loc seiful fie şi cu un milimetru, chiar de-ar fi fost gol. Cu o riglă de lemn mult prea scurtă, cu o ramură de răchită mult prea flexibilă, cu o spatulă prea groasă, am reuşit până la urmă să scot plicul.

Era o scrisoare de dragoste.

PASCAL 26 OCTOMBRIE 13:06

Cunoşti cu siguranţă *Scrisoarea furată* a lui Edgar Poe. Pentru a şantaja o femeie influentă, ministrul D. îi fură o scrisoare compromiţătoare, un răvaş de dragoste care ar fi putut arunca monarhia într-un scandal de proporţii. Poliţia caută scrisoarea: discret, în absenţa ministrului, îi răscolesc apartamentul centimetru cu centimetru. Caută în piesele de mobilier, deschid sertarele cu fund dublu, desfac ramele tablourilor. Cu nişte ace imense, caută prin tapiseria fotoliilor, scot parchetul bucată cu bucată, răsfoiesc toate cărţile din bibliotecă, pagină cu pagină, dezlipesc învelitoarele din piele, căutând câteva grame de hârtie. În zadar. Pun la cale un atac în plină stradă, ocazie de a-l percheziţiona pe D., dar scrisoarea nu e nici la el. Va fi nevoie de inteligenţa detectivului Dupin pentru a o concura pe cea a ministrului. În timpul unei vizite de curtoazie,

Dupin fură, la rândul său, scrisoarea furată. Era pusă într-un simplu portcart, numai că ministrul întorsese plicul pe dos, ca pe o mănuşă. Găsise cea mai bună ascunzătoare: lăsase scrisoarea în văzul tuturor şi nimeni nu i-a dat nicio atenție.

Astfel suntem noi satisfăcuți de rezolvarea acestei enigme, una dintre cele mai faimoase din literatură. Iar cercetătorii şi psihanaliştii, de studiul frazelor lui Poe, de a-i despica firul în patru, de a-i desface parchetul bucată cu bucată, de a pune tot soiul de întrebări, în afară de cea bună. Iar Poe, de a zâmbi blând, solitar şi oarecum trist: din această scrisoare, aşezată la vedere, chiar sub nasul cititorului, nu vom afla nici măcar un cuvânt.

KIM 27 OCTOMBRIE 06:52

Pe de o parte, zile şi nopți la rând, părinții mei au scos una câte una bucățelele de un centimentru din gresia din vechea noastră sală de baie, pentru a ascunde sub ele taeli de aur. Noi, cei mici, stăteam la pândă pe alei, pentru a-i anunța când sosesc soldații comunişti.

Pe de altă parte, inspectorii culturali goleau vazele de buchetele de lalele, liliac şi zambile de plastic importante din Franța. Descopereau acolo, făcute ghem, ziarele apărute cu câteva luni înainte de sosirea lor în oraş, transformate de noi în suporturi pentru flori. Fiecare ziar, deşi mototolit, era recuperat şi inventariat, pentru că era considerat act contrarevoluționar.

Misiunea inspectorilor era aceea de a ne curăța de orice urmă de literatură capitalistă, de gândire capitalistă, de gândire pur şi simplu. De aceea analizau minuțios fiecare colț al casei, cu profesionalismul unui cercetător, numai că au uitat să caute sub pătrățelele de gresie roz şi negre.

Am toate motivele să cred că nu cunoşteau expresia „*leave no stone unturned*”[36].

PASCAL 27 OCTOMBRIE 14:35

Bunicul nu a reuşit să salveze mare lucru. Avea pământul, maşinile şi fabrica de barometre, toate imposibil de ascuns sub bucăţele de gresie, plus ideile sale, încă şi mai greu de ascuns. Aşa că i-au luat totul, a rămas doar cu ideile, plus şapte guri de hrănit. Alţii s-au descurcat mai bine, poate că aveau idei mai flexibile. Un prieten de-al lui, care era pictor, primise ordinul de a înrăma o pânză mai veche. L-au dus într-o mansardă din centrul Bratislavei, unde zăceau sute de rame de toate formele, unele decupate grosier, altele şlefuite cu fineţe şi placate cu aur. Toate erau goale: proprietarii avuseseră timp să scoată pânzele, să le ruleze şi să le ascundă înainte de percheziţii. Mă întreb câte dintre acele picturi au dispărut, uitate într-un colţ de dulap sau în rama unui pat...

Există furtuni ce traversează istoria, revoluţii ce ard cărţi, războaie ce devastează muzee şi nu lasă în urma lor decât rame goale.

PASCAL 28 OCTOMBRIE 10:33

Mă agit cu o ceaşcă de cafea tremurând pe farfurioară, trezit pe jumătate, nerăbdător să te citesc şi să-ţi scriu... Dar am dormit prea puţin şi mi-am golit deja tot sacul de cuvinte; chiar acum m-am apucat să le strâng, aşa că probabil că va mai dura... Până atunci, deci, o cafea.

Ieri, am sărbătorit într-un bar sfârşitul anotimpului călduros. Este o terasă imensă, construită într-o pădurice

---

[36] (eng.) În traducere literală, a nu lăsa nicio piatră nemişcată, neîntoarsă pe dos; sensul expresiei este: a căuta minuţios, a nu neglija niciun detaliu, *n. tr.*

de pini, la marginea oraşului; serile sunt mai răcoroase acum, iar proprietarul a hotărât să închidă pentru câteva săptămâni, pe care are să le petreacă în Thailanda. Cum a vrut să-şi golească rezerva, a umplut barul cu sticle de toate felurile: din cele mici şi pătrăţoase de Cointreau, sticle de whisky cu gâtul graţios, elegante libaneze cu parfum de anason şi machiate cu arabescuri, din cele cu denumire de origine necontrolată, tinerele portugheze de douăzeci de ani, zâmbitoare mexicane, ruseşti aparent de gheaţă, apoi blonde, roşcate şi brune locale, toate muzele pe care le poate avea un bar, oferite prin generozitatea lui Abed, pentru a potoli setea prietenilor. Nu e deloc o invitaţie la sobrietate. Francesca a dansat şi ea, pierzându-se în fumul dens şi reapărând în oazele de lumină... nu a dansat mult, desigur, mai ales că de la cinci luni cel mic începe să audă, iar başii şi toba erau la limita suportabilului chiar şi pentru urechile mele... Am însoţit-o acasă, apoi m-am întors, pentru a continua analiza celor o mie de sticle. La un moment dat, s-a aşezat lângă mine o tipă drăguţă, cu care am legat o discuţie tipică de bar... Când i-am spus că am pe cineva şi că aşteptăm un copil, s-a ridicat să cheme un taxi. Aşa că eu m-am cufundat din nou în paharul meu. Sincer, n-aş fi petrecut o noapte cu ea. Cu unele aş putea neîndoielnic să petrec o viaţă întreagă, dar am doar una, o singură viaţă.

KIM 28 OCTOMBRIE 04:26

Ce bine că nu suntem răspunzători decât de o singură viaţă, nu? De fapt, de când îi am pe cei doi fii ai mei, am impresia că trăiesc trei vieţi. Fiecare gravitează în jurul unei axe diferite. Fiecare se derulează cu altă viteză. Fiecare îşi caută direcţia. Adesea, părinţii sunt comparaţi cu nişte jongleri. Eu cred că sunt mai degrabă nişte acrobaţi care jonglează în timp ce merg pe o sârmă subţire, adesea contra vântului, câteodată pe tocuri ascuţite, rareori fără a se teme.

Dar asta nu e nimic.

Ieri am întâlnit un domn care a avut patru vieți. Este unul dintre aceia care au cunoscut lagărele de concentrare din Al Doilea Război Mondial, care şi-au aşteptat rândul pentru a fi aruncați în baia rece, pentru ca apoi, în numele ştiinței, să vină cineva în halat alb care să le cronometreze moartea sau, mai bine zis, fragilitatea vieții. Americanii au pus capăt acestui coşmar, ceea ce a făcut posibilă întâlnirea lui cu Henry Miller câteva zeci de ani mai târziu, apoi întoarcerea în Germania şi în Lituania, unde tatăl său fusese diplomat, unul dintre cei cu sânge albastru, înainte de a fi izgonit din propria țară de către ruşi. Tatăl lui a murit în Québec, canadian, fericit.

Am vorbit cu el despre multiplele sale existențe, despre clipele imposibil de redat în cuvinte în care a fost martorul metamorfozei omului în monstru sau retransformării monstrului în om. Cu toate acestea, acelaşi domn mi-a confirmat forța de nebănuit a vieții în momentul în care, cu vocea încurcându-i-se şi obrajii roşind, mi-a povestit întâlnirea cu cea care îi sunase la uşă într-o după-amiază de marți, în urmă cu mult timp. Îşi aminteşte şi acum obrajii ei rozalii şi lenta aterizare a unei frunze arămii pe umărul acesteia.

A cules frunza îngălbenită şi a pus-o între două pagini din *Robert*, dicționarul ce defineşte inexprimabilul.

PASCAL 28 OCTOMBRIE 12:35

Această frunză îngălbenită zboară din pagină în pagină, din viață în viață, ea este scrisoarea de dragoste a bunicii tale sau scrisoarea furată a lui Poe...

Aceleaşi cuvinte se regăsesc atât în nervurile frunzei, cât şi în slobozirea cernelii, cuvinte simple care n-ar fi de-ajuns pentru a face o carte, dar care conțin, totuşi, toate cărțile. Cuvinte dezgolite şi fără stil, tocmai acele cuvinte care ne

cer efortul cel mai mare, când le scriem pe o bancă şubredă de liceu, cuvinte pliate în două, în patru, în opt, pe care le trimitem din mână în mână până la fata din prima bancă, bucata de hârtie care circulă în secret când profesorul se întoarce cu spatele, bucata de hârtie care străbate rândurile murmurânde, pentru a ajunge la ea, în mâna ei – iar privirea mea înflăcărată spre chipul ei, când deschide biletul.

PASCAL 28 OCTOMBRIE 13:46

La un târg de vechituri am găsit o serie de cărți de Maupassant. Am vrut să iau una singură de pe raft, dar au venit toate peste mine: erau lipite şi nu erau cărți adevărate, ci o imitație din carton, în genul celor care se folosesc pentru a decora mobilierul din magazine. În această serie de cărți goale am pus scrisorile primite de-a lungul anilor. Le-am strecurat rând pe rând în cutia de carton: primul volum era dedicat prietenului din Bratislava, altul, surorii mele de suflet, care-mi scrie despre cea mai mică escapadă; tot acolo păstrez scrisorile de la prietenul meu exilat în Hong Kong, cărți poştale şi scrisori lungi, de la politețe până la pasiune, scrisori cu plicuri multicolore, colaje decupate din reviste, plicuri ce-l roagă pe poştaş să grăbească pasul, litere mâzgălite aproape imposibil de descifrat, litere de tipar, o scrisoare din Germania care m-a făcut să plâng şi multe altele care au avut alt efect asupra corpului meu.

Dar de-acum s-a terminat cu arhivarea cuvintelor călătoare... Aici curierul nu ajunge niciodată, deşi e drept că l-a înlocuit calculatorul. În şcolile cele mai liniştite, adolescenții îşi țin telefonul pe modul silențios şi o privire sub bancă este de ajuns pentru a descifra, pe ecranul luminos, cuvintele care-i fac să tresară... Cuvinte care sunt, fără îndoială, mereu aceleaşi, ca şi emoțiile. Dar oare ce vor face ei în serile în care-i cuprinde melancolia? Vor putea ei

să răstoarne o cutie de carton ce imită forma unei cărți, să deschidă o cutie de metal sau un sertar uitat, pentru a respira din nou aromele trecutului?

KIM 28 OCTOMBRIE 16:59

Am un corespondent neamț căruia îi scriu de douăzeci şi şapte de ani. Prima dată am mers să-l vizitez în urmă cu aproape douăzeci de ani. Eram amândoi la începutul vieții noastre adulte, cu gesturi stângace, tăceri neînțelese, dar o prietenie necondiționată. În camera lui, într-o cutie de pantofi, am găsit toate scrisorile mele, ordonate cronologic, câte una pe lună, douăsprezece pe an, urmând ritmul regulat al paşilor poştaşului.

Suntem cum nu se poate mai diferiți. El foloseşte mereu acelaşi tip de hârtie, acelaşi tip de plic, de la prima scrisoare şi până acum. Eu, în schimb, răscolesc magazinele pentru a găsi articole inedite. Scrisul lui păstrează aceeaşi formă de-a lungul anilor, acelaşi suflu, pe când al meu variază în funcție de conținut: minuscul în nopțile tulburi, gigantic primăvara, cursiv în călătorii... El şi-a schimbat locuința doar de trei ori: cea a părinților, apoi una în studenție, iar acum cea pe care o împarte cu soția şi copiii. Îi cunosc adresele pe de rost, dar pe ale mele nu, în afara celei la care locuiesc acum.

Ne-am revăzut la München, la o jumătate de oră distanță de casa lui, acum o lună. Nu l-am recunoscut imediat, pentru că nu ne-am mai trimis fotografii odată deveniți adulți, odată capabili să citim şi ceea ce nu era scris. Am petrecut împreună câteva ore, față în față, întrebându-ne de ce ne răscolesc câteva fire de păr rebele şi de ce *Călătoria de iarnă* a lui Schubert ne tulbură atâta în plină vară. Am refuzat egoist să petrec o noapte la el acasă, aşa cum stabiliserăm. Nu voiam să-l văd într-un alt univers decât al

nostru. „Nu mi-am adus pijamaua.” Mi-a zâmbit. Ne-am înțeles.

PASCAL 30 OCTOMBRIE 13:32

Douăzeci şi şapte de ani... Prietenul tău din München este posesorul unei adevărate comori. Îmi plac cutiile de pantofi, zgomotul special pe care-l scot atunci când le cobori de pe dulap şi când le ridici capacul. Îmi place când sunt pline cu bancnote, de exemplu. Ai observat? Teancurile de bancnote se găsesc cel mai adesea în valize negre, al căror fermoar se închide sau se deschide metalic, pe un pat de hotel sau pe capota unei maşini, în tranzacții la nivel înalt, pe un teren incert. Alteori, teancurile sunt aruncate la întâmplare într-o geantă de voiaj, aruncată, la rândul ei, pe bancheta din spate: în cazul acesta, bancnotele sunt rezultatul unui furt, al unei escrocherii rapide, iar sacul gol semnifică deja fuga, anunță girofarurile şi focurile de armă; are savoarea exilului.

Şi mai sunt şi bancnotele aranjate într-o cutie de pantofi pe care o ascundem sus, pe un dulap. Aici scenariul este cu totul altul, povestea e una domestică, intimitatea unui dormitor, fragilitatea unui cămin. Cel mai adesea, cea care ascunde cutia este o femeie, banii sunt şi de data asta murdari, desigur, dar nu acesta este subiectul filmului. Modestia cartonului vrea să mascheze cumva radiațiile conținutului, este o cutie care poate exploda oricând. E suficient să-ți duci mâna înăuntru pentru ca viața să ți se schimbe şi să te trezeşti deodată la umbra palmierilor sau în lumina difuză a unei celule.

Nu ştiu cum percepe prietenul tău din München cutia lui de pantofi. Nu este fructul unui jaf, ci mai degrabă o comoară strânsă cu răbdare, printr-un efort grijuliu şi de durată, dar, cu toate acestea, cred că douăzeci şi şapte de ani de scrisori mi-ar arde rău degetele...

KIM 31 OCTOMBRIE 15:52

În Vietnam, pantofii se vindeau fără cutie. Ne păstram comorile în cutii de biscuiți olandezi albastre, metalice sau, dacă nu, în saltele, înfăşurate în bumbac, supravegheate de un tată atent care doarme ziua şi ațipeşte scurt noaptea.

Un tânăr vietnamez de douăzeci de ani m-a invitat la cină la el acasă, pe când eu de-abia mă instalasem în Hanoi. Voia să mă prezinte părinților. Mi-am pus nişte haine corespunzătoare. Din politețe, din reflex de occidentală obişnuită cu munca de birou, mi-am pus un costum de firmă, tocuri înalte şi un colier de perle la baza gâtului. A venit să mă ia cu Dream II, un scuter în vogă pe vremea aceea. „Dream II" era pe buzele tuturor; se zicea că până şi morții care îl întâlneau pe Martin Luther King în rai îi spuneau cu mândrie, ca şi cum era vorba de lupta lor, de libertatea personală, de o victorie personală: „*I have a dream II*."[37] Am traversat oraşul strecurându-ne printre sutele de motociclete si biciclete. Genunchii unora se frecau de rucsacii altora. La semafor, ne-am oprit în dreptul unui porc transportat într-o cuşcă cilindrică din nuiele, cu ochiuri mari. M-am trezit flancată de o parte de botul porcului ce-mi adulmeca spatele, iar de cealaltă parte de un copil aşezat între părinții şi sora lui, care-mi strănuta pe mână. Erau cinci pe aceeaşi motocicletă, ca şi noi înainte de a părăsi Vietnamul. E greu de imaginat că poți adormi într-o poziție atât de incomodă, dar, asemenea bebeluşului aşezat între picioarele tatălui care conducea motocicleta, şi eu adormeam scurt, moțăiam permanent, cu capul pendulând între sânii mamei şi capul fratelui meu, ca şi cum m-aş fi reîntors în pântecele ei. În timpul uneia dintre aceste deplasări între şcoală şi casă, o bucată de metal ruginită,

---

[37] (eng.) Joc de cuvinte, bazat pe omofonia dintre „I have a dream too"/ „şi eu am un vis" şi „I have a dream II" / „şi eu am un scuter Dream II", *n. tr.*

prinsă de bancheta unei alte motociclete, mi-a tăiat genunchiul stâng. Avea un colț atât de ascuțit, încât mi s-a înfipt în carne fără să-mi dau seama. Sângele a început să țâşnească pe asfalt numai după ce semaforul s-a făcut verde. Viteza a făcut ca tăietura să fie rapidă şi precisă. Încă mai am cicatricea, amintire a unei copilării de altundeva.

Am părăsit Vietnamul la o vârsta prea fragedă, când încă nu avusesem ocazia de a mă aşeza ca amazoanele, cu ambele picioare pe aceeaşi parte a şeii, cum stăteau femeile pe motocicletă sau pe scuter. În acea seară, tânără fiind, m-am aşezat cu timiditate în spatele prietenului meu, picior peste picior, cu o mână strângându-l de mijloc, iar cu cealaltă sprijinindu-mă de suportul metalic de la capătul şeii. În această poziție, trebuie să fii foarte atent la mişcările celuilalt, pentru a-ți menține echilibrul. Cel care conduce şi cel din spatele lui formează obligatoriu o echipă, chiar şi atunci când e vorba de şoferul unui moto-taxi şi clientul lui.

Am ajuns la el acasă după un sfert de oră, purtând în păr suflul vântului, iar pe chip, praful fin al gazelor de eşapament. Locuia la capătul unei străduțe labirintice, cu fundături transformate în cotețe de păsări sau cu jgheaburi pline cu apă de ploaie transformate în săli de baie. Fără el, n-aş mai fi ştiut să găsesc drumul la plecare.

Mama lui ne-a primit cu mâncarea aşezată deja pe masa de lângă patul fără saltea. De fapt, nişte scânduri acoperite cu o față de masă. Mi-era atât de ruşine să mă aşez pe banca îngustă din lemn cu fusta mea dreaptă şi sacoul strâns pe talie. Le evitam privirile, descifrând povestea familiei în funinginea de pe pereți. După masă, prietenul meu m-a condus într-o încăpere vecină, unde se afla o saltea simplă, pe care tatăl lui se refugia încă din anii întunecați ai epocii trecute. Cu un gest ferm, a sfâşiat salteaua, trăgând de cusătura îngălbenită de vreme. Apoi, cu mişcări lente, a scos, unul câte unul, cele patruzeci de

teancuri de bancnote de dolari americani, o sumă suficientă pentru a construi o casă cu două etaje.

Prietenul meu strânsese toți banii aceia vânzând tăiețeii instant. Străbătuse țara în lung şi-n lat, pedalând nopți întregi în adolescență, cu sacul imens, plin ochi de cuiburi de tăieței uscați, prins bine de bicicletă, în spate. În alte părți, fiecare porție este ambalată separat. În Vietnam, ca şi pantofii, tăiețeii se vând în forma cea mai simplă, fără ambalaj, fără cutie, fără condimente, doar esențialul... ca şi cererea în căsătorie pe care am primit-o în ziua aceea de la vietnamezul de vârsta mea, dar deja atât de bătrân.

PASCAL 31 OCTOMBRIE 21:35

Tot cu gândul la căsătorie voia şi Hamze să adauge un etaj la casa părinților. În Iordania, casele mai modeste au acoperişul construit din fier beton, pentru ca generația următoare să poată înălța un etaj. Îmi amintesc bine chipul lui Hamze, mustața lui fină, dinții stricați şi sclipirea din ochii lui. Ca mulți alții porniți de jos, a ales cariera militară. Să fi avut patruzeci de ani când l-am cunoscut: învăța franceza, în speranța că va face parte din căştile albastre trimise în Africa. Eu şi colegul meu de apartament l-am invitat într-o seară la restaurant şi am comis şi eu aceeaşi greşeală ca şi tine cu şiragul de perle: restaurantul era prea select, prea scump. Nu era nicio problemă pentru seara aceea, dar în Iordania orice invitație este urmată de replica ei, cel puțin de acelaşi rang... Peste câteva săptămâni, Hamze a deschis portofelul pentru noi doi, în acelaşi restaurant. Făcusem o gafă şi m-am simțit vinovat. Încă mă mai simt vinovat. Hamze a ajuns, până la urmă, o cască albastră: într-un an, cel mult doi, ar fi putut să strângă destui bani ca să ridice noul etaj, să devină o partidă bună şi să se căsătorească. Dar a murit în Congo, la volanul camionului care s-a răsturnat.

Ultima dată când am mers în Iordania, m-am reîntâlnit cu amicul meu Omar. Am vorbit despre Hamze, care îi fusese ca un tată. Pe când erau simpli soldați, Hamze se trezea mereu primul, ca să prepare cafeaua. Apoi îl atingea pe Omar cu mâna pe umăr, ca să-l trezească uşor, în şoaptă, în mirosul cafelei. În fiecare dimineață, îl apăra astfel de violența sirenelor care, câteva minute mai târziu, zguduiau cazarma.

KIM 1 NOIEMBRIE 18:20

Restaurantul la care mergeam aproape seară de seară cât am lucrat la Hanoi avea o masă lungă de aproape doi metri. Proprietara localului se aşeza de o parte a mesei, iar clienții, de cealaltă, pe bancheta de lemn sau pe unul din cele două taburete de plastic roşu de la capete. La mijlocul mesei era trasată o frontieră din boluri întoarse, pe care erau puse farfurioare cu meniul zilei: pateuri, icre, gheare, pipote, inimă, căpățână, găină întreagă, crudități. În dreapta, un cazan enorm cu supă se ținea în echilibru deasupra unei plite de lut ars, în care se vedea arzând mocnit o bucată de cărbune.

În prima lună, bucătăreasa-şefă a tot încercat să mă convingă că, fără lingurița ei obişnuită de glutamat monosodic, supa mea vietnameză n-ar avea decât gustul salivei mele. Eu mă străduiam să o conving că cele câteva firicele din frunzele de lămâie verde ar fi suficiente pentru a da savoare tăiețeilor de orez, aşa cum câteva picături de parfum pulverizate fin pe gâtul unei femei desenează pe pielea ei un întreg peisaj. Cu timpul, a consimțit să-mi servească supa fără alte comentarii, dar tot n-a reuşit să înțeleagă analogia mea. Uitasem că, pe trotuarul acela mărginit de un canal deschis, nu reuşea să simtă decât mirosuri, niciodată parfumuri.

Am primit de curând drept cadou aniversar un parfum din flori de portocal, sticla cu numărul 2062. Mi s-a spus ca au fost puse în vânzare anul acela numai 6000 de flacoane şi că artizanul nu produce an de an acest parfum. M-am întrebat atunci cine erau celelalte 5999 de femei şi dacă nu cumva, asemenea mie, nu preferau şi ele (câtă ingratitudine!) parfumul simplu al frunzelor de roşii proaspăt culese... sau pe cel al petalelor de flori de lapte[38] pe care îl răspândeşte vântul sau chiar al unei linguri de supă fără glutamat.

PASCAL 2 NOIEMBRIE 13:22

Nu cred că aş şti să apreciez parfumul florii de lapte şi aş adăuga fără îndoială o lingură de glutamat în supa mea vietnameză... Îmi place ideea, imaginea mirosurilor eterice pe care mi le descrii şi-ți mărturisesc că amestecul de parfumuri greoaie din unele parfumerii franțuzeşti îmi este şi mie insuportabil, poate mai mult chiar decât duhoarea stației de epurare bombardate în care am ajuns prima dată în Gaza sau cea a tăbăcăriei de la vest de Dhaka, ce străbătea până la noi uneori, vara, după ploaie, când vântul sufla în direcția greşită. Dar n-am avut niciodată un nas prea fin şi, în afară de parfumul cefei anumitor persoane, cred că mirosul meu preferat rămâne cel al benzinei... Poate pentru că este aroma prin excelență a copilăriei mele; îmi plac benzinăriile, stațiile de alimentare şi magazinele de pe autostradă, cafeaua de la automate. Autoservirile cu minimarketuri pline cu tot felul de nimicuri sau parcările pentru tiruri, unde se vinde doar esențialul: sandviciuri şi reviste pentru bărbați... Locuri izolate, unde totul pare

---

[38] *Alstonia scholaris*, „fleur de lait” în franceză, „hoa sua” în vietnameză, numele unui arbore peren, cu flori foarte parfumate, ce creşte mai ales în Vietnam, *n. tr.*

gratuit, dar în realitate totul este prea scump. Îmi plac zgomotul obosit al portierelor, picioarele amorțite care cer relaxare, mersul târşâit al celor care se întâlnesc în parcare, păşind de parcă s-ar deplasa din pat spre baie şi care, după multele ore de condus, au împrumutat indiferența automobilelor ce trec pe lângă sute, mii de altele pe şosea, îmi plac casiera obosită, tatăl întins pe iarba rară, bărbații în trening, femeile nemachiate şi, peste toate, țipetele copiilor cerând înghețată, alergându-se prin parcare... zumzetul continuu al maşinilor ce trec grăbite pe autostradă, mirosul benzinei...

Te vei mira, poate, de banalitatea a ceea ce-ți povestesc. Aici, în țara asta în care nu poți face mai mult de douăzeci de kilometri fără să fii oprit, amintirea autostrăzilor îmi este la fel de dragă ca aceea a unei vacanțe din copilărie la Palavas-les-Flots.

KIM 3 NOIEMBRIE 20:39

Visul lui Nam era tocmai acela acela de a simți mirosul benzinei, străbătând Statele Unite în lung şi-n lat, într-o Harley Davidson. Visa să plece, să mănânce la *truck stops*[39], să se oprească în oraşe în care să rămână peste noapte... În cele din urmă, s-a stabilit într-un oraş nord-american tipic, anonim.

În fiecare dimineață, traversează oraşul minuscul, somnolent, amorțit de ritmul regulat al valurilor, de suflul neîntrerupt al vântului, de imensitatea spațiului. În fiecare dimineață, zeci de bărbați se dezgolesc în fața lui, expunându-şi, uneori în tăcere, alteori neliniştiți, agitați, alteori docili, fragilitatea masculinității lor şi vulnerabilitatea ființei lor. Asemenea unui preot, ascultă furia, resemnarea,

---

[39] *Truck stop* (eng.), parcare pentru motociclete şi tiruri, cu benzinărie şi cafenea, *n. tr.*

confesiunea tuturor acestor bărbați deveniți pacienți. Asemenea unui preot, îi consolează fără a fi consolat la rândul lui, pentru că toți îl cred puternic, impenetrabil. Asemenea lui Dumnezeu, încuviințează uneori moartea. În contra lui Dumnezeu, se zbate uneori să dea câştig vieții.

De zece ani, zilele lui se înşiră ca mărgelele unor mătănii. În ciuda apelurilor de urgență primite în toiul nopții, ce-l cheamă să repare uretre secționate sau rinichi aplatizați, în ciuda adrenalinei care creşte nebuneşte când corpul îi saltă ridicat de un *surfing kite*[40], a obrazului incredibil de fin al fiului său ce-l mângâie pe al lui, în vis, zilele lui par identice, previzibile, ca mărgelele înşirate de călugări.

S-a retras în acel golf cu speranța că liniştea locului îl va apăra de tensiunea ulceroasă a momentelor în care trecutul s-ar ciocni cu posibilitățile prezentului, în care ar avea de ales între supraviețuire şi viață, în care ar trebui să facă promisiuni pentru ca mama lui să nu-i mai cadă în genunchi, rugându-l.

S-a căsătorit cu Charlotte pentru că provine dintr-o familie cu o istorie fără cusur şi are o fişă medicală curată. A fost crescută bine, a primit o educație bună şi avea potențial pentru a deveni o mamă bună. Este blondă cu ochii albaştri, are picioare lungi, sânii cupa B, valori clasice, lista de priorități deja stabilită. Are stofă de soție bună. Iar el ştie asta. El constată asta. Îi mulțumeşte în secret că îi oferă un cămin confortabil în care sufletul lui poate rămâne intact, neatins, neştiut.

La fiecare sfârşit de an, soția lui trimite felicitări de Crăciun însoțite de o fotografie de familie: doi părinți, doi

---

[40] *Kite surfing* (eng.), sport nautic extrem, asemănător schiului nautic, în care sportivul este tras de un aşa-zis zmeu (kite), o parapantă de mici dimensiuni, cu ajutorul căreia poate atinge viteze mari şi poate „zbura" până la altitudini de 10 metri, *n. tr.*

copii şi un câine, în fața unui şemineu luminat de o buturugă ce nu arde cu cenuşă, care încălzeşte fără să ardă niciodată. Mama lui împodobeşte pianul cu lista clasică de obiecte care sugerează fericirea aceea exagerată, prea frumoasă ca să fie adevărată.

KIM 3 NOIEMBRIE 20:50

Mâine părăsesc confortul familiei pentru a petrece câteva zile la Rimouski. Nu ştiu dacă-ți voi putea scrie, dar permite-mi cel puțin să te citesc...

PASCAL 4 NOIEMBRIE 13:31

Îmi amintesc că am scris în urmă cu multă vreme un text despre şi numai despre o picătură de vinegretă ce se scurgea lent pe marginea unui bol de salată, la masa de duminică. Eram pe atunci un tânăr poet cu pletele-n vânt, care disprețuia cu superioritatea unui rege confortul, ideea de casă şi familie, ca şi orice ar fi avut în farfurie – aşa că afişam, de fiecare dată când ne strângeam la masă, o privire tristă şi abătută şi aşteptam să se scurgă timpul pe marginea bolului cu salată.

Jad n-a cunoscut acest lux, din familia lui lipseşte cineva, nu şi-a mai văzut tatăl de cinsprezece ani. Ca mulți alți palestinieni, era invitat cu regularitate la baza Beit El de către armata israeliană, iar astfel de invitații nu se refuză... Trebuia să aştepte ore în şir pe o bancă, sub un pretext sau altul, i se cereau acte, era verificat. Până într-o zi, când Jad a cerut să vorbească cu un gradat, căruia i-a spus că n-are să mai vină, indiferent ce s-ar întâmpla. Ofițerul l-a rugat să ia loc, i-a oferit un ceai şi țigări. Apoi a început să-i povestească viața, nu pe a lui însuşi, ci pe a lui Jad. Totul în amănunt, copilăria, studiile, munca, problemele cu actele, autorizațiile de lucru. Ofițerul ştia totul şi, mai ales, îi cunoştea destinul de exilat în Iordania, căruia îi era interzis

să treacă granița. Totul, i-a spus ofițerul, se poate rezolva uşor, foarte uşor. A scos din buzunar un telefon şi i l-a împins pe masă lui Jad. „Sună-l pe tatăl tău, uite, numărul e deja în telefon. Sună-l, spune-i să-şi facă bagajele şi să vină la graniță. Spune-i că-l lăsăm să treacă. Spune-i că-n cinci ore poate fi acasă, cu voi.” Jad a zâmbit, a luat telefonul, l-a privit pe ofițer, a aşteptat puțin. Apoi a pus telefonul la loc şi a plecat. Nu s-ar mai fi bucurat de nicio masă în familie dacă ar fi făcut ceea ce voiau ei.

Azi mă bucur de aceste momente rare alături de părinții şi de frații mei... Puține lucruri sunt mai prețioase decât împlinirea acestor mese împreună şi mă bucur de fiecare moment din aceste zile de duminică, soarele ce se reflectă în picătura de vinegretă, nimicurile pe care le povestim, vesela murdară ce aşteaptă să fie strânsă şi mirosul cafelei... Eu nu am forța lui Jad: dacă aş avea o patrie, aş vinde-o fără să clipesc.

PASCAL 7 NOIEMBRIE 19:40

Francesca ajunge adesea cu lucrul în Gaza, în taberele de refugiați, dar la a doua ecografie medicul i-a recomandat să nu se mai ducă, din cauza scanărilor corporale de la frontieră. Radiațiile pot dăuna. „Vă pot redacta o adeverință în ebraică, a mai spus el, prin care să certific că sunteți însărcinată... Dar nu ştiu dacă v-ar ajuta, soldații nu le iau în considerare.” Asistenta doctorului Farhat este israeliană. Îşi ridică privirea spre cer şi oftează. Ne conduce spre ieşire şi ne povesteşte că, atunci când era însărcinată cu fiul ei, s-a rugat să ia sfârşit ocupația, s-a rugat ca fiul ei să nu trebuiască să-şi satisfacă serviciul militar. „Acum are nouăsprezece ani şi e în armată...” Ridică uşor din umeri, zâmbeşte şi pleacă, lăsându-ne cu visurile şi neliniştile noastre şi cu filmul ecografiei în mână.

Ideea de a avea un copil nu ne provoca nici refuz, nici dorinţă: între aceste două stări a apărut fiinţa ce creşte în pântecele Francescăi. La început, ne gândeam la el ca la un organism fără conştiinţă, un crâmpei de viaţă oarecum canibal, care nu făcea decât să crească şi să ocupe loc. Apoi l-am numit „monstrul”, după ce i-am văzut faţa schimonosită de goblin în ecografia 3D. Apoi a devenit „micuţul nostru monstru”, apoi simplu, „micuţul nostru”, iar ieri l-am botezat Thomas. I-am fi putut spune Matteo sau Arthur sau Hugo, dar a fost să fie Thomas, iar de când are un nume, Thomas îmi este tare drag...

La facultate am învăţat că în Egiptul antic exista noţiunea de cuvânt eficace, în sensul că orice cuvânt pronunţat avea un efect, cuvântul nu era numele unui lucru, ci lucrul însuşi. În zori invocau lumina, iar lumina venea, se înălţa Soarele, ivit pe de-a-ntregul din cuvântul „Soare”. Azi înţeleg mai bine teoria lor şi faptul că ea nu li se aplică doar egiptenilor din Antichitate. Cuvintele au, într-adevar, o putere a lor: trebuie doar să aşteptăm momentul oportun pentru a le spune.

PASCAL 8 NOIEMBRIE 10:31

Ajung la Rimouski, iar la Tropical Beach Hotel mă anunţă că tu tocmai ai plecat. Nu-mi imaginez cum arată oraşul, al cărui nume cu sonorităţi siberiene mă face să mă gândesc la votcă şi la căciuli de blană şi-mi imaginez că are deschidere spre un golf îngheţat... Nu ştiu nimic despre ţara ta de adopţie. Se pare că am un unchi în Canada şi că l-am vizitat cu părinţii, când aveam trei ani; tata ne-a filmat jucându-ne în piscina rotundă din curte, când hrăneam căprioare la grădina zoologică, mama stând lângă căprioare, tânără şi zâmbitoare, apoi cascada Niagara, al cărei zgomot se suprapunea peste torsul proiectorului... Filmul era suprapus: mama lângă căprioare, câteva imagini mişcate,

apoi cadrul negru. Poate că totul era o invenție, un simplu montaj, poate că n-am fost niciodată în Canada. Dar iubesc absența amintirilor, privirea inocentă cu care urmăresc acum pe hartă conturul țării tale.

Cumpăr o barcă şi las în urmă Rimouski, trec de Rivière-du-Loup, Rivière-du-Loup nu e un oraş, ci o pădure dintr-un roman de Jack London, iar de pe marginea râului mă priveşte o familie de vânători. La Beauport, îmi fac provizii de apă şi de mâncare, trec de Cap-Santé şi-mi creşte febra, la Saint-Ignace-de-Loyola este şi mai cald, la Contrecœur indienii îmi cer să plătesc dreptul de trecere, continui, dar ezit, la Repentigny mă gândesc să fac cale întoarsă, înainte de a observa strălucind în aerul tomnatic de după-amiază zgârie-norii din Montréal. Barca mea alunecă de-a lungul malului înverzit al râului Prairies – „Dacă o cauți pe Kim”, mă anunță o marmotă cu labele făcute pâlnie, „ai greşit cursul apei. Coboară până la Senneville, fă la stânga, întoarce-te.” Urmez coasta zimțuită a oraşului Île-Perrot, la Annabelle-Beach sirenele în costum de baie încearcă să mă ademenească, dar îmi acopăr urechile. Măicuțele de pe Île-des-Sœurs îmi arată drumul spre Saint-Lambert şi La Moyne, aş vrea să le vând lor barca, iar ele-mi oferă la schimb o bicicletă. Traversez victorios podul Victoria, dau de strada Riverside care-mi pare prea stridentă, apoi strada Joliette pe care o găsesc drăguță, mă opresc la restaurantul L'Olivetto, unde comand bruschete; patronul bistroului Etcetera îmi arată cum să ajung la tine acasă: faceți la stânga chiar înainte de terenul de fotbal. Trec de casele ale căror numere descresc, 96, 95, 94... Nu-mi imaginam aşa fațada casei tale, îmi las bicicleta pe iarbă, traversez grădina presărată cu frunze moarte, sun la uşă.

Îmi deschide soțul tău, care-mi oferă un coniac: „Kim? S-a întors în Québec...”

KIM 10 NOIEMBRIE 13:40

Ți-a povestit soțul meu cum ne-am cunoscut? Cum m-am îndrăgostit de el de la primul sărut?

Pe-atunci eram încă foarte tineri, dar el avea deja câțiva ani în plus, pentru că vârsta nu se măsoară neapărat în numărul anilor trăiți. La douăzeci şi cinci de ani, avea deja o colecție de discuri, un dulap plin cu diapozitive şi o lungă listă de cuceriri. Îmi amintesc de o pariziancă roşcată, cu părul ondulat, care a traversat oceanul pentru a-l revedea, după ce ratase întâlnirea de la Beirut, apoi de o blondă care-i mângâia interiorul coapselor pe sub masă, într-o grădină plină de lume în costume elegante şi pantofi de firmă. În serile acelea de *bonding*[41], alcoolul curgea râuri: roşu, alb, cu bule, adevărat, fals... totul ne accentua nemurirea sau imortalitatea tinereții noastre arogante.

Deşi mă aşezam la aceeaşi masă cu ceilalți, râdeam la aceleaşi glume, respiram acelaşi parfum proaspăt al florilor ce îmblânzeau albul imaculat al fețelor de masă, nu reuşeam deloc să mă îmbăt odată cu ceilalți invitați... La început, m-am gândit că-mi impunea corpul acea luciditate permanentă, pentru că era prea fragil pentru voiajul amețitor al alcoolului. Dar cred că mă înşelam. Pur şi simplu n-am învățat să beau altceva în afară de apă, apă plată, apă gratuită. În primii ani în Quebec, ne permiteam câteodată să ieşim la restaurant pentru a gusta sandviciuri, *hot chicken*[42] şi pizza, ca apoi să ştim cum să le pregătim acasă, la un preț mai mic. De fiecare dată mama ne amintea că nu putem comanda băuturi, pentru că erau de patru ori mai scumpe decât la magazin. Pentru ea era important şi să

---

41 *Bonding* (eng.), socializare, apropiere emoțională, stabilire de legături afective, *n. tr.*

42 *Hot chicken* (eng.), specialitate din pui prăjit numită şi „Nashville hot chicken”, după oraşul american în care a fost inventată, *n. tr.*

nu devenim dependenți de Coca Cola sau de cafeina din cafea sau, şi mai rău, de alcoolul amețitor ca beția dragostei. Mama căuta să ne apere cât mai mult libertatea, pentru ca niciodată să nu ne dorim prezența fizică a unei persoane într-atât încât să ajungem să o visăm noaptea sau să încercăm să o prindem în fugă din urmă sau să ne îndrăgostim de acea persoană.

Paradoxal, tot mama este cea care-mi recita adesea un poem vietnamez despre un văduv ce păstra hainele soției într-un dulap ermetic, pentru a-i putea inspira mirosul în nopțile fără lună sau când un detaliu minuscul precum ridurile fine ale coatelor ei s-ar fi pierdut în hățişul memoriei. Or ea nu înțelegea cum un pulover ponosit de băiat pe care-l țineam lipit de obraz când dormeam avea puterea de a mă tulbura până-mi pierdeam mințile. Nu înțelegea cum de corpul gol al unui bărbat atletic, cu coapse puternice, spatele musculos şi fese bombate, adormit în bătaia unui ventilator leneş, culcat în mijlocul unei camere fără pereți sau vreun perete despărțitor ar avea puterea de a-mi deschide orizontul spre un spațiu infinit în care vocea mea să călătorească apoi liber, fără să se izbească de propriul ecou.

PASCAL 11 NOIEMBRIE 14:37

Îmi imaginez descrierea pe care i-ar fi făcut-o Casanova unei femei adormite sub o fereastră deschisă, în bătaia brizei, într-o zi de vară venețiană... Momentele în care ne cufundăm în contemplarea celuilalt, când sinele se dizolvă în actul iubirii, când conştiința amuțeşte, când vocea îşi ignoră ecoul...

Spre sfârşitul vieții, când nu mai era decât un bătrân bibliotecar în serviciul unui tânăr conte, Casanova ştia cum să retrăiască iubirile din trecut, pe care le consemna în vaste memorii din care nu lipseau nicio privire, nicio

dantelă, nicio şuviță de păr. Sfidarea bătrâneții, cu ultimele puteri... Între zidurile înalte ale unui castel din Boemia, printre cărțile închise din bibliotecă, ecoul vocii lui se încărca de mii de suspine, amintirea clipelor în care uitām de noi.

Îmi amintesc de o reclamă la noul Fiat 500 inspirată din modelele anilor 1960. Era un clip pompos în care defila în alb-negru toată istoria Italiei acelor ani, realizările din sport, cântăreții faimoşi, Războiul Rece şi Brigăzile Roşii, totul acompaniat de acorduri profund melancolice de pian. M-a mirat atâta ceremonie pentru o biată maşină. Dar mi-a explicat mama Francescăi. Vechiul Fiat 500 era un simbol național, amintirea unei perioade de neuitat: de la Veneția la Palermo, toate persoanele de vârsta ei făcuseră dragoste în acest Fiat minuscul, adesea pentru prima dată, pentru că era spațiul intim cel mai la îndemână când erau studenți, în anii ’60... Atunci mi-am amintit de interiorul strâmt al unei alte maşini, dintr-o altă țară, şi hainele care încurcau, mişcările acrobatice stângace şi râsetele înfundate, apoi scârțâitul amortizorului şi geamurile aburite... Dar, mai mult decât amintirile mele, zâmbetul visător al mamei Francescăi m-a făcut să înțeleg importanța vechii *Cinquecento*.

KIM 12 NOIEMBRIE 16:34

Prietenii care l-au cunoscut pe tata în oraşul lui natal îşi amintesc de el ca de un tânăr prinț, unul dintre celibatarii cei mai doriți, pentru că era singurul profesor de filosofie la volanul unei decapotabile, pe străzile din Rach Gia, un oraş de pe coasta de vest a Vietnamului.

Tata era pasionat de automobile. Dacă s-ar fi născut într-o altă epocă şi-n alt loc, ar fi fost cu siguranță colecționar. Dar în vremurile acelea de război era un lux să-şi parcheze maşina în curtea şcolii, pentru a o regăsi la sfârşitul zilei

acoperită de petalele roşii ca focul de *flamboyant*[43]. Era o indecență să conducă două ore, să facă treizeci şi şapte de kilometri pe un drum de pământ, presărat cu găuri lăsate de minele explodate, pentru a bea o cafea cu bunicul lui, deşi era o cafea ciudată, preparată din fructul plantei pe care îl mâncaseră vulpile, dar ale cărui semințe nu fuseseră digerate. Amatorii spun că o singură ceaşcă dintr-o astfel de cafea ar fi de ajuns pentru a se îmbăta, deoarece boabele trecuseră printr-un proces de fermentație în stomacul maimuțelor[44] înainte de a urma cursul obişnuit al naturii.

Tata încă mai crede şi azi că cea mai bună cafea este cea pe care o primeşte din Vietnam. În fiecare dimineață, pune o linguriță de cafea într-un filtru pe care-l aşază direct deasupra bolului de sticlă. Toarnă apă fiartă şi priveşte cum se scurge cafeaua, picătură cu picătură, peste laptele condensat de pe fundul bolului. Pic... pic... pic... Poate că într-o zi am să-i propun să mergem împreună să refacem acel drum, să bem o „cafea din excremente de maimuță", să văd vântul suflând prin părul lui acum gri, cum era cel al bunicului său odinioară.

PASCAL 14 NOIEMBRIE 16:55

---

[43] Flamboyant sau Delonix Regia sau Royal Poinciana, specie din familia Fabaceae, cu frunze ca de ferigă şi flori viu colorate, de obicei roşu aprins, originară din Madagascar, întâlnită în Africa, Asia şi Caraibe, *n. tr.*

[44] Cafeaua Civet sau Kopi Luwak, cea mai scumpă cafea din lume, este preparată din boabele de cafea culese din excrementele unei maimuțe marsupiale din Asia de Sud şi Sud-Est. În diferite limbi ale lumii, corespondentul aproximativ al numelui acestui animal este „pisică" sau „vulpe", *n. tr.*

Nu ştiu dacă o avea cafeaua din excremente de maimuță vreo putere afrodiziacă, dar e clar că nu trebuie să subestimăm rolul automobilului în relațiile amoroase. După uzină, bunicul din partea tatălui mergea să-şi aştepte iubita în fața liceului; apărea trosnind şi scârțâind în mijlocul fetelor ca un cocoş în curtea găinilor, țanțoş în geaca de piele neagră, cu părul dat pe spate lucind de briantină, iar motorul se oprea exact lângă gleznele fine ale bunicii. Îmi imaginez că nici măcar nu-şi întorcea capul, cu ochelarii de soare țintă spre şosea, spre aventură, spre orizontul periferiei Mulhouse-ului... Poate că bunicul apăsa de câteva ori accelerația, iar ea se strecura în spatele lui... Îşi trăgea rochia peste genunchii strânşi, îşi saluta în fugă prietenele uimite, îşi trecea brațul în jurul torsului lui puternic... şi au avut trei copii.

Ceea ce nu s-ar fi întâmplat niciodată dacă nu era motocicleta, mi-a mărturisit bunica, şapte decenii mai târziu.

KIM 16 NOIEMBRIE 07:34

Unii băieți vietnamezi au crescut în Québec ca şi mine, dar nu au cunoscut o a doua naştere. Imediat ce Vietnamul şi-a deschis porțile alor săi şi străinilor, mamele acestor baieți s-au şi grăbit să se întoarcă. Au plecat să caute nurori vietnameze ascultătoare, neveste blânde pentru fiii lor. Duceau în valize cadouri fel de fel: cutii de ciocolată cumpărate după Sfântul Valentin, rujuri de buze din lichidări de stoc, slipuri în culori spălăcite... valize pline până la refuz. Erau cadouri aduse de departe, pregătite pentru părinții fetelor pe care li le prezentau prietenele comune transformate în pețitoare, care povesteau despre băieți folosind numai vorbe de laudă şi eventual o poză ca dovadă.

Odată, verişoara mea din Saigon s-a simțit obligată să țină în mână o astfel de fotografie câteva minute bune, din respect pentru o cunoştință îndepărtată a mamei sale. Nu înțelegea de ce băiatul din fotografie alesese să pozeze în fața unei maşini roşii strălucitoare, cu o rachetă de tenis şi un buchet de flori în mână, plus o geantă de piele atârnându-i de încheietura mâinii... Poate pentru că se gândea că o maşină le-ar seduce pe fetele tinere la fel ca o motocicletă, că o imagine valora mai mult decât cele o mie de cuvinte care-i lipseau, cele o mie de cuvinte care-l țineau la distanță.

PASCAL 17 NOIEMBRIE 13:12

Când se îndrăgostea, Jurg îşi întâmpina iubita cu caleaşca. Ea pleca la lucru ca-n fiecare dimineață, numai că în fața casei se afla o caleaşcă... Birjarul îi deschidea portiera, pe banchetă găsea un buchet de trandafiri, iar caleaşca anonimă o ducea până în fața biroului... Iubita îşi petrecea toată ziua gândindu-se la prințul ce-i făcuse acel cadou imposibil.

L-am cunoscut pe Jurg la uzina în care lucram, cu câteva saptămâni înainte de a fi concediat pe motiv că vorbea prea mult. Caleaşca era una din multele poveşti inventate de el, care-mi spunea, de exemplu, cum se nasc furnicile (sunt la început nişte cârnăciori care se unesc pentru a forma capul, toracele şi abdomenul) sau cum de se țin împreună moleculele de metal (există un păianjen invizibil în mijlocul fiecăreia). Jurg mi-a mai spus că era obligat să muncească pentru a câştiga nişte bani de buzunar, cum le spunea el, în realitate fiind putred de bogat, moştenitorul averii unchiului său, care-l făcuse să jure că nu va folosi niciodată banii în scop personal. Astfel, Jurg putea să închirieze caleşti, deşi n-avea maşină personală.

Îmi plăcea să-i ascult poveştile, pe care mi le înşira cu o bere-n faţă, după lucru. Mă prefăceam că-l cred, era înțelegerea noastră. Într-o zi m-a dus pe terasa unui bar destul de pretenţios; întorcându-mă de la toaletă, am avut uimirea să găsesc pe masă o sticlă de şampanie la rece. Sticla comandată de el m-ar fi costat în acel local câteva zile de lucru. Apoi m-a invitat insistent la cel mai faimos restaurant din oraş; am protestat în zadar, unchiul lui plătea, „trebuie să ştii să profiţi de ce e mai bun", mi-a spus el. Am făcut câțiva paşi, apoi s-a oprit... cu un gest grandios, mi-a arătat firma sub care ne aflam: un mare M galben, al unui McDonald's. „Restaurantul cel mai faimos din tot oraşul, nu-i aşa?", mi-a spus râzând, apoi a deschis uşa şi m-a invitat înăuntru.

Astfel naviga continuu între adevărat şi fals, între prozaic şi divin. Dacă literatura s-ar reîncarna, cred că ar lua forma lui Jurg... Dar, dintr-un motiv care-mi scapă, literatura nu este pe gustul tuturor. Vara următoare, într-o altă uzină, un tip mi-a făcut portretul unui nebun pe care-l întâlnise. Descrierea lui corespundea perfect cu imaginea lui Jurg. Dar Jurg al lui era diferit: „Mie mi-a spus că a fost foarte bogat, dar, din cauza unei escrocherii, este cufundat în datorii, complet ruinat. Îmi cerea de fiecare dată să-i plătesc berea şi nu avea niciodată bani de ţigări; era un tip insuportabil."

KIM 17 NOIEMBRIE 20:43

Am o mătuşă în vârstă care locuieşte în Saigon şi care se plimbă uneori prin casă cu părul alb desfăcut, răvăşit, mângâindu-şi umerii sau sânii obosiţi, goi. Mi-a spus odată că vâna priviri indiscrete deghizându-se în fantomă, pentru că altfel fotografii de la *Paris Match* n-ar mai conteni s-o urmărească, ştiind că îşi pregătea căsătoria cu Hitler.

Ziariştii voiau să pună mâna pe lista cu invitaţi, dar ea nu le dăduse decât numele lui Moussolini.

Mi-a povestit despre mariaj pentru că mă văzuse coborând uşor treptele de granit în rochia mea chinezească *qi pao choengsam*[45] decupată pe părţi o palmă deasupra nivelului genunchiului, mulată de sus până jos, cu gulerul ridicat şi ferm, impunând un aer superior şi demn. Avea culoarea albastră, un albastru cobalt, monocrom, un albastru care i-a şoptit mătuşei mele cuvintele lui Yves Klein[46]: „M-am dus să mă semnez pe spatele cerului, într-o călătorie realisto-imaginară fantastică, într-o zi când stăteam culcat pe plajă la Nisa." Iată cuvintele magice care mi-au permis să intru în universul acestui mariaj grandios, prin care mătuşa mea planifica să schimbe opiniile politice ale viitorului soţ, punându-i mâna în dreptul inimii în timpul valsului nupţial.

M-a întâmpinat înclinându-şi uşor capul: „Sunteţi graţioasă în seara aceasta, domnişoară." Indochina prindea din nou viaţă prin eleganţa francezei ei, aceea de tânără profesoară, fiică de judecător, orfană de mamă, pierdută într-o zi într-o piaţă publică, printre cotcodăcelile găinilor agitate din coşurile de bambus şi bâzâitul muştelor ce zburau în jurul bucăţilor de carne de porc suspendate de cârlige de metal. De atunci, se plimbă uneori printre tarabele negustorilor, recitând din Molière invitaţilor sau explicând acordul participiului trecut elevilor săi. Dar cel

---

[45] *Qi pao choengsam*, rochie chinezească tipică, mulată pe corp, realizată dintr-o singură bucată, cu guler mic şi ridicat, cu sau fără mâneci, *n. tr.*

[46] Yves Klein (1928-1962), artist francez, important protagonist al avangardei artistice de după război, celebru pentru nuanţa de albastru profund pe care o folosea frecvent în operele sale, nuanţă ce îi poartă numele: „International Klein Blue", *n. tr.*

mai adesea se ascunde în camera ei pe întuneric şi tace, pentru a asculta cântecul de leagăn al mamei sale.

PASCAL 18 NOIEMBRIE 20:17

În *Cei şapte stâlpi ai înțelepciunii*, Lawrence al Arabiei afirma că nimeni nu poate îmbina mai multe culturi fără s-o ia razna...

Aşteptam trenul într-un orăşel din Bangladesh. Un bătrân în haine ponosite s-a apropiat de noi pe peron, cu pletele-i albite de vreme fluturând pe umeri. Mai mult decât naționalitățile, îl interesau diplomele noastre. Francesca a avut inteligența de a-i întoarce întrebarea; atunci s-a ridicat cu mândrie, atât cât i-a permis spatele şubred, pentru a recita cu un accent de Oxford pe care nu-l mai auzi azi: „*I am a metric engineer, British period.*”[47] Bărbatul acela participase la construcția căilor ferate din India şi din Imperiu şi putea să înşire pe dinafară, dintr-o suflare, orarele exacte ale trenurilor pe care nu le lua niciodată.

Dar de mult nu mai ajungeau trenurile la timp în Bangladesh, mai ales la sat, unde timpul se măsoară în drumul Soarelui pe cer. Umbrele s-au alungit, l-am regăsit pe bătrân culcat pe jos, aproape de vânzătorul de băuturi. I-am propus un ceai, pe care l-a băut cu o poftă nejustificată, cu înghițituri fierbinți întrerupte de mulțumiri, de „*Thank you, your honor*”[48]. În ochii lui, devenisem brusc un britanic în straie albe şi-mi imaginam mecanismele ce se puneau în mişcare în mintea lui bolnavă, în care încă domnea dictatura ceasurilor coloniale... Sigur ar fi recitat din Shakespeare, dacă ar fi avut gustul pentru teatru al mătuşii

---

[47] (eng.) „Sunt inginer constructor de drumuri, din perioada britanică”, *n. tr.*

[48] (eng.) „Mulțumesc, stimate domn”, *n. tr.*

tale, dar şi-ar fi declamat tiradele în ritmul sacadat al bielelor.

PASCAL 20 NOIEMBRIE 11:08

Consider că am experienţa călătoriilor, dar de-abia în Bangladesh am înţeles cu adevărat ce înseamnă să fii străin. Acolo mi-am dat seama de prăpăstiile ce pot separa oamenii, chiar şi atunci când sunt aproape unii de alţii.

Spre deosebire de moto-taxiurile din Saigon, la Dhaka nu există nicio apropiere între clientul din *rickshaw*[49] şi cel care o conduce, în afară de o vagă complicitate, la virajele cele mai strânse... Clientul stă mai sus, pe bancheta capitonată şi decorată, dominând cu toată greutatea corpul osos ce trudeşte în faţa lui, umerii lucind de sudoare. Primele dăţi am fost de-a dreptul jenat, apoi am învăţat care mi-e locul, aşa cum am învăţat să nu mai leg prietenie cu paznicul clădirii sau cu băiatul de la lift, pentru că ei aşteptau altceva de la mine. Îmi amintesc că l-am uimit pe asistentul meu când m-am băgat sub birou ca să verific cablurile calculatorului: nu s-ar fi cuvenit să ating pământul cu genunchii, ar fi trebuit să chem pe cineva ca să o facă, pe cineva ce făcea asta drept meserie şi căruia eu îi furam munca. În Bangladesh, islamul nu a şters moştenirea castelor, cei bogaţi nu ridică un deget, iar cei săraci sunt încă de neatins, în sensul literal al cuvântului. Cei născuţi săraci aşa rămân, nu-şi vor ridica niciodată case cu două etaje, nici măcar din paste instant.

În trei ani, am chemat probabil peste o mie de *rickshaws*. În minte mi se amestecă imaginea spinărilor asudate, a maiourilor deşirate şi a cămăşilor asudate de muson, a cefelor umbrite de părul negru. Dintre cei care au pedalat în

---

49 *Rickshaw* (eng.), ricşă, mijloc de transport cu două roţi, tras de om, folosit în unele ţări din Orient, *n. tr.*

fața mea, nu-mi amintesc nici măcar chipul unuia: erau doar corpuri, părți din corpuri, muşchi puşi să lucreze pentru mine. Mi-l amintesc, totuşi, în detaliu pe unul dintre ei, care pedala mai lent decât ceilalți şi oarecum sacadat. M-am aplecat în față, curios să înțeleg cauza lentorii lui: nu avea decât un picior.

KIM 21 NOIEMBRIE 08:59

Dintre toți şoferii de moto-taxi ce m-au condus în Vietnam, îmi amintesc doar de chipul unuia dintre ei. Oprea mereu la câțiva metri de gardul locuinței pe care ne-o pusese la dispoziție angajatorul soțul ui meu pe timpul numirii sale la Saigon. În primele săptămâni, căutam moto-taxi la intersecția următoare, pentru a mă depărta, pentru a mă delimita de poarta mare albă ce ascundea terasa, pe care creşteam rodii, hibiscus, *bougainvillea* şi mai ales flori de *tigon*[50]. De pe terasă, înconjurată de aceste plante magnifice şi de florile lor roz minuscule ce murmurau un poem bine cunoscut tuturor vietnamezilor, despre melancolia inimilor îndurerate asemănătoare petalelor de *tigon* ce se separă odată cu venirea toamnei, nu îi vedeam pe copiii aşezați la măsuțele joase din plastic de pe trotuar, în mijlocul zgomotului a sute de motociclete. Aveau nasurile la nivelul țevilor de eşapament şi călcau cu picioarele goale în părul proaspăt tuns al clienților, pe care îl lăsa să cadă frizerul care-şi avea bancheta şi oglinda pe acelaşi trotuar, chiar lângă ei, iar ochii le erau țintă la cele două femei care le predau despre curbele literei B şi unghiurile literei E. Uneori repetau împreună texte învățate pe dinafară, iar la finalul lecției le mulțumeau în cor călugărilor care le ofereau orez şi

---

50 *Tigon*, plantă ornamentală ce creşte în Asia, cu flori mici de culoare roz intens, fiecare cu câte două petale în formă de inimă unite la mijloc, *n. tr.*

supă de dovlecei sau frunze de cartof dulce şi de crizantemă. Orele începeau dimineața foarte devreme, înaintea plecării mele la lucru, pentru că apoi şi ei trebuiau să plece la lucru.

Ştiu cât de grea era munca lor, pentru că i-am urmărit într-o zi. Am dărâmat grilajul pe care urcau tijele grele de *tigon*, flori care n-au reuşit să-mi mascheze vederea şi nici să le redea rozul tocurilor mele fine şi neuzate. În acea zi, i-am cerut moto-taxiului oprit chiar în fața paznicului nostru să urmeze paşii copiilor. Şoferul era un băiat tânăr, firav, cu chipul zgâriat şi ars de soare. Mi-am pus mâinile pe mijlocul lui şi de-abia atunci am înțeles ce înseamnă o cămaşă cu adevărat uzată. Mă aşteptam să mă întrebe de ce nu apelasem niciodată la el până atunci. Nimic. Tăcerea lui era blândă ca şi gesturile lui, chiar şi când îmi arăta copiii împrăştiați în cele patru colțuri ale pieței centrale, purtând în brațe bebeluşi cu membrele lipsite de vigoare, drogați cu somnifere, sau cerşind de la trecători, urmăriți de privirile părinților care-i supravegheau de la distanță.

El tăcea, iar eu învățam să privesc viața fără flori şi fără poeme.

În aceeaşi tăcere m-a condus de atunci la birou în fiecare dimineață. Grație tăcerii lui blânde am îndrăznit să cobor în fața celui mai înalt turn din oraş şi nu în fața vânzătoarei de manioc ras sau a vânzătorului de suc proaspăt de nucă de cocos. Din respect pentru tăcerea lui, îi strecuram în mână bancnote, fără să-l întreb vreodată cât costa călătoria.

În ziua în care i-am cumpărat o cămaşă nouă cu care să-şi acopere pielea aspră ca o crustă, el n-a mai apărut. Nici a doua zi nu a venit şi nici următoarea.

PASCAL 22 NOIEMBRIE 13:31

Şi la Dhaka exista o frizerie în aer liber, chiar în fața lacului Dhanmondi, care adăposteşte pe malul lui îndrăgostiții, țânțarii şi şerpii. La fel ca cel pe care-l descrii

tu, acest luxos salon era alcătuit dintr-un scaun şi o oglindă agăţată de un copac. Frizerul lucra fără îndoială în timpul orelor mele de lucru, pentru că eu nu vedeam decât scaunul şi oglinda, în fiecare dimineaţă, în drum spre birou, în ritmul lent al ricşei. Mergeam de-a lungul lacului, ricşa încerca să evite găurile din şosea, rădăcinile copacilor ce ridicau asfaltul, atingând uşor picioarele cerşetorilor culcaţi la marginea drumului, toată această existenţă lentă şi încăpăţânată...

Seara mă întorceam târziu, pe jos, pe străzi pustii, luminate doar de lămpile mici cu ulei ale vânzătorilor de ceai şi de ţigări la bucată ce-mi marcau drumul. Singurul lampadar pe lângă care treceam era agăţat într-un *banian*[51] înalt, în apropierea podului care traversa lacul; în unele seri, înainte de perioada musonului, lumina baletul nocturn şi înfricoşător al unei colonii de lilieci gigantici.

Zi după zi, descopeream o nouă porţiune pe care mi-o oferea această ţară fabuloasă, ochii negri ai lui Lipi şi prietenia lui Latif, o forţă vitală de neegalat, energia artiştilor şi cumplita frumuseţe a sărăciei. Dar ce ai putea vedea mai întâi într-o astfel de ţară, în trei ani? Am păstrat tot atâtea amintiri câte regrete, cum ar fi cel de a nu fi văzut niciodată chipul frizerului, de a nu fi găsit niciodată răgazul de a mă aşeza pe scaunul mic din faţa oglinzii lui.

KIM 23 NOIEMBRIE 05:49

De când am locuit în tabăra de refugiaţi unde nu aveam oglindă, am pierdut obişnuinţa de a-mi contempla chipul.

Am părăsit Vietnamul nu cu o valiză, ci cu un sac mic cu trei pulovere de lână şi trei căciuli tricotate grosier din „lână” brună, sută la sută sintetică. Dintre toate bunurile lor, părinţii mei aleseseră tocmai aceste haine, un simbol al

---

51 *Banian*, smochin indian, cu multe radăcini aeriene verticale, *n. tr.*

dorinței lor de a ne trimite, pe mine şi pe frații mei, într-o lume opusă lumii lor, adică rece, departe de soarele tropicelor şi, mai ales, departe de focul politicii.

Dorința lor s-a împlinit repede. Canada, mai exact Québecul, ne-a ales. Cum să te pregăteşti să te prezinți în fața acestei țări fără să dezamăgeşti, după ce ai împrumutat reflexele celor ce trăiau fără apă curentă? Cum să te întorci la lumină cu părul plin de păduchi, cu pielea plină de râie şi suferind de diaree cronică? În doar patru luni, cele două rânduri de haine ajunseseră să se rupă de atâta purtare, unul pe deasupra celuilalt, în timpul călătoriei, apoi unul după altul, în tabăra de refugiați. Cum să te îmbraci acum?

Gardienii taberei noastre i-au lăsat pe negustorii malaezieni să ne vină în ajutor. Îşi deschideau valizele aproape de intrare. Haine, încălțăminte şi accesorii treceau din mână în mână, fluturând precum steagurile multicolore în parcul de distracții. În mijlocul acelui haos, mama mi-a găsit o pereche de botine albe cu tocul înalt, pătrățoase şi cu multe numere mai mari.

În Québec, am făcut primii paşi spre gazdele noastre în aceste botine disco, purtând puloverul de „lână” maroniu şi cu căciula ce-mi acoperea urechile şi gâtul ca o cagulă, lăsându-mi la vedere fața de extraterestru. Era pentru prima dată de la plecarea din Vietnam când îmi vedeam chipul, nu într-o oglindă, ci în privirea acelor oameni care ne-au deschis brațele ca şi cum am fi fost copiii lor adoptivi pe care-i aşteptau cu nerăbdare. Aveau o misiune de îndeplinit, dacă nu pe cea de a şterge toate prejudecățile din lume, cel puțin pe cea de a ne oferi un bagaj nou.

PASCAL 26 NOIEMBRIE 16:39

Îți scriu de la aeroport, unde aştept îmbarcarea...

Şi tata s-a bucurat de o primire bună la sosirea în Elveția, din partea unui cuplu pe care şi azi îl consider bunicii mei...

Mă întreb dacă acest soi de ospitalitate aparţine unei alte epoci sau dacă nu cumva administraţiile statale au depăşit raporturile umane. Nu există nimic mai rece şi mai suspicios decât administraţia de la frontieră... Nu înţeleg ce rost au toate întrebările pe care mi le pun aici de fiecare dată când ies, nu înţeleg de ce trebuie să mă întrebe ce scriu, despre ce e vorba în viitoarea mea carte, dacă locuiesc la casă sau la bloc, cum se numeşte vecina mea, ce am de gând să fac în Europa şi ce prieteni voi revedea, ce trenuri voi lua, pentru ce lecturi, în ce oraşe... Nu mă pot obişnui cu aceste vizite nepoftite în existenţa mea, deşi m-am obişnuit cu toate celelalte, justificate poate din motive de securitate. Mă pregătesc imediat ce intru în aeroport: îmi vor răscoli valiza, îmi vor deschide calculatorul şi-mi vor goli buzunarele. Vor deschide unul câte unul borcanele de dulceaţă de curmale, iar batonul acela mic cu care caută explozibil ascuns va aluneca peste camăşile mele, peste cărţile din bagaj, peste pliurile lengeriei intime, îmi vor analiza aparatul foto, îmi vor cerceta telefonul mobil. Apoi mă vor conduce într-o cameră specială, îmi vor cere să-mi golesc portofelul şi să depărtez braţele, apoi picioarele. Vor urma de fiecare dată nişte momente de aşteptare, timp în care îmi vor trece hainele prin detector, momente de aşteptare în care angajatul va încerca să lege un dialog, plictisit de sarcinile lui repetitive şi încurajat de intimitatea noastră forţată. Se va mira puţin de fiecare dată când îi voi spune că Ramallah este un oraş, o aşezare cu restaurante, baruri, spitale şi şcoli. Îmi va povesti apoi despre taberele în care a făcut patrule când era în armată. Îmi va spune că nu înţelege de ce oamenii trăiesc în aceste tabere cu străduţe murdare şi înguste. Aş vrea să-i vorbesc, să-i spun că sunt tabere de refugiaţi, să-i explic de unde vin ei, dar conversaţia se va opri aici, pentru că trebuie să prind avionul, iar el are de lucru.

M-am obişnuit cu toate acestea şi cu ideea că nu o voi putea îmbrățişa pe Francesca înainte de a ajunge pe cheiul de îmbarcare, pentru că s-ar teme ca ea să nu-mi strecoare în buzunar ceva periculos. Corpurile noastre vor trebui să păstreze distanța, separate de privirea vigilentă a agentului, iar dacă forța de atracție prea puternică le va uni, el va încerca să evite apropierea, va face un pas înainte, prea târziu, va deschide gura, dar nu va putea spune nimic. Pentru că şi el are, la rândul lui, pe cineva căruia îi dăruieşte săruturi dimineața, pe cineva pe care-l îmbrățişează în holul aeroportului, înaintea unei lungi despărțiri. Astfel, securitatea nu va fi niciodată absolută, pentru că în toate procedurile se va strecura mereu câte un fir de nisip, câte un grăunte de umanitate.

KIM 28 NOIEMBRIE 06:47

În anii întunecați ai Vietnamului, erau percheziționați nu numai oamenii, dar erau scotocite şi pachetele. Vameşii aveau toate motivele să le cerceteze la microscop sau cu raze X, pentru că banii se ascundeau peste tot. Desfăceam straturile din pereții cutiilor de carton, pentru a strecura bancnote de o sută de dolari americani între stratul drept şi cel ondulat, între truda mamei într-un colț de fabrică de la periferia Montréalului şi sudoarea surorilor ei la granița vietnameză. În ciuda ventilatoarelor suspendate ce învârteau aerul şi mai înmuiau tensiunea creată de uniformele verzi decorate cu stele galbene şi de drapele roşii, mătuşa Patru şi mătuşa Cinci transpirau intens în timp ce, arborând un zâmbet cald, le vorbeau fără încetare inspectorilor, ale căror lame ele sperau că vor străpunge cutia pe la mijloc, între cele două părți închise, departe de bancnote. Se grăbeau să le ofere unul dintre cele două tuburi de pastă de dinți înainte ca ei să observe pata roşie de pe albul literei G din cuvântul „Colgate”, punctul roşu ce

indica prezența unei bancnote rulate şi strecurate în pasta de dinți. Trebuiau să aibă degete de magician pentru a strecura o pudră compactă în buzunar golindu-le pe celelalte, demonstrând astfel că nu aveau în cutii decât mărunțişuri.

Acasă, descifrau scrisorile trimise de mama: „O veți vizita pe mătusa Liên, cea care l-a crescut pe soțul meu un an de zile. E foarte bolnavă. Nu uitați să-i spuneți să ia vitamina C, cel puțin 100 mg pe zi. Acum locuieşte cu fiul ei Luân, în spatele pagodei de pe Ba Hat, în casa cu uşă verde. Vă va deschide si vă va vorbi cu siguranță despre cei zece copii ai ei. Aveți răbdare cu ea." „Arborele de mango al lui Hô a dat anul acesta 200 kg, din care el a păstrat 15 kg pentru mama, mergeți şi luați-le de pe plantația lui, la Biên Hoa..."

Mătuşile mele mergeau la adresele indicate, pentru a duce bancnotele de o sută de dolari recuperate din ascunzători, în schimbul unui comision indicat de mama; zece dolari codificați în zece copii sau cinsprezece dolari camuflați în cele cinsprezece kilograme din scrisoare. Dacă lama vameşului traversa cartonul cutiei printr-un loc greşit, „tăia" în două familii întregi de pe două continente, pentru că cei din Montréal încă aveau nevoie de banii negri adunați cent cu cent, dolar cu dolar, cu răbdarea călugărilor tibetani care seamănă, aproape ținându-şi răsuflarea, un fir de nisip, pentru a realiza astfel o mandala, traducând munca efemeră sau poate uitarea corpului pentru ca gestul să devină dar.

KIM 1 DECEMBRIE 09:54

Peste treizeci şi şase de ore plec la Roma. Alerg, alerg, alerg să umplu frigiderul, să pregătesc lista pentru bone şi să las călcate cămăşile soțului.

Voi fi în acelaşi fus orar ca şi tine, dar la fel de departe, poate chiar mai departe, pentru că nu voi şti cum să-mi imaginez viața ta de zi cu zi... Pari deja atât de departe!

PASCAL 4 DECEMBRIE 01:17

Hotelul din care-ți scriu nu are priveliște, dar, sincer, îmi sunt suficienți cei câțiva centimetri pătrați de pat pe care m-am așezat imediat ce s-a închis ușa în urma mea. Am un program foarte încărcat: vizite la colegii, licee, biblioteci și librării, numai azi patru întâlniri, unele departe de Besançon. Mă simt epuizat de kilometrii parcurși, de intensitatea activităților la care am luat parte, de emoția întâlnirii cu cititorii, de efortul de a-mi distribui atenția între ceea ce mă întrebau ei și picioarele infinit de lungi ale liceenelor. Îmi place. Este vorba mai puțin despre cartea mea și mai mult despre promovarea lecturii în general, e o cauză bună... Dar cred că voi găsi răgazul de a-ți scrie cu adevărat de-abia la finalul acestor activități. Povestește-mi despre Roma...

KIM 7 DECEMBRIE 23:12

Azi am avut în cârcă paisprezece ziariști, adică paisprezece ședințe gratuite de terapie. Este miezul nopții. Încă nu dorm, deși îmi tremură mâinile, deși mă lupt cu decalajul orar, deși mă îmbie norul pufos al păturii albe.

Unde ești? Dormi într-o cameră asemănătoare cu a mea? Camera ta are numărul 602, ca a mea? Vreau să-ți povestesc mii de lucruri, dar, fără cuvintele tale, parcă îmi pierd vocea...

PASCAL 10 DECEMBRIE 13:27

Azi voi dormi într-o cameră cu numarul 204, o cameră mult prea mare, cu un pat suplimentar complet inutil, pentru că patul principal ar putea găzdui o familie întreagă. Sunt și mai aproape de tine acum, sunt în Elveția. Lugano rimează cu Monaco, este un oraș cu deschidere spre un lac frumos, așa cum Monaco se deschide spre mare; nu știu

dacă aici există cazinouri, dar lux există cu siguranță, de la robinete până la draperii. De-abia am timp să-mi las valiza, să-mi schimb cămaşa şi să-mi citesc mesajele înainte de a merge la întâlnirea cu studenții de la universitate şi cu membrii Alianței franceze. Mâine dimineață voi profita de priveliştea lacului ce se întinde până sub ferestra mea. De aici, lacul îmi pare că mângâie marginea piscinei şi palmierii acoperiți pentru a fi protejați de frig... dar voi lua micul dejun singur şi nu va zbura nicio libelulă cu aripi irizate care să înveselească încăperea. Voi fi la Roma peste două săptămâni, când tu vei fi plecat deja.

KIM 13 DECEMBRIE 19:07

Nu reuşesc să mă conectez din cameră. Îți scriu din holul hotelului, unde există un calculator pus la dispoziția oaspeților.

Termin curând turneul meu european. Tu? Vreau să cred că încă te mai afli în mijlocul vârtejului întâlnirilor şi că răscoleşti oraşul ca să găseşti conexiune la internet, cauți cu disperare, dar în zadar, de unde şi tăcerea ta, nu-i aşa?

PASCAL 14 DECEMBRIE 10:31

În spatele meu, cineva scrie la un calculator portabil, îmi place sunetul tastelor, clipocitul lor blând; oare eu de când nu le-am mai făcut pe ale mele să tropăie?

Traversez Alpii, zăpada străluceşte orbitor în lumina soarelui ce-i ține companie trenului. Jos, în văi, curg râuri de gheață, zăresc un bâtlan pe o stâncă, parcă ar sta cocoțat pe o plută; dispare rapid. Un zgomot ca de tunet la intrarea într-un tunel, şoselele se întind, pe porțiuni, de-a lungul căii ferate, o maşină singuratică luceşte în soare, ia un viraj perfect, ca într-o reclamă la automobile. O vilă de vânzare, mici aşezări în care nu se înalță pe coş niciun fum.

Lângă mine, o negresă frumoasă vorbeşte cu un interlocutor invizibil, iar vocea ei profundă răsună în tot vagonul, un amestec de engleză cu altceva, o limbă cântată. În fața mea, un bătrân care a adormit.

Cai în zăpadă, sate în care aş fi fericit să locuiesc, în care mi-ar plăcea să mă opresc, să las jos bagajul, să intru într-un han primitor. Hangița e tânără, cu pieptul generos, ca în Rimbaud, îmi oferă tartine cu unt şi şuncă şi un vin de Moselle. Şi, ca în Bram Stocker, obişnuiții locului aşezați la masă se apleacă spre mine, mă sfătuiesc cu vocea scăzută să nu mă duc acolo sus, în pădurea adâncă, în castelul de pe munte. Iar eu am chef să fac ca Jonathan Harker, să nu le urmez sfatul, să-mi afund ghetele în zăpada densă, să-mi văd suflul cald urcând printre ramurile copacilor, să sfidez legendele şi vampirii – dar la ce bun?

Negresa de lângă mine fredonează un cântec duios, care de-abia se aude, un cântec de leagăn. În spatele ei, un tânăr cu urechile acoperite de căşti enorme dă uşor din cap. Are ochii mari, ca de pisică, de care tânăra de lângă el este îndrăgostită. Fata şi-a aplecat capul spre geam, se sprijină de reflexia propriului chip şi de peisajul ce defilează, zâmbeşte, se gândeşte la ochii de pisică, ştie că, de şi-ar întoarce capul, ar fi de ajuns ca să-i vadă cu adevărat, aproape de fața ei, dar pentru moment preferă să şi-i imagineze, să şi-i deseneze în memorie. Zâmbeşte.

Totul îmi este la îndemână în acest vagon mic. Timp pentru a-ți scrie, personaje puternice şi un peisaj frumos ca un desen, văi ce taie linia ferată, prăpăstii amețitoare şi pante abrupte, nori ce străpung albastrul cerului. Nu lipseşte nimic din acest tren şerpuitor, nimic în afară de conexiunea la internet. Toată această frumusețe îmi pare deodată inutilă, pentru că n-o pot împărți deja cu tine, va trebui să aştept prea mult ca să ți-o trimit.

KIM 22 DECEMBRIE 14:29

Viața a continuat la Montréal cât eu am fost cufundată în universul cercului literar de la Torino, cât am ascultat-o pe actriță citindu-mi cuvintele în italiană, cât am primit, prin deschizătura acoperită de grilaj a unui confesional, vocea unui prieten care mi-a descris respirația lui deasupra mâinilor unei cusătorese ce-şi trecea acul prin găurile celui de-al treilea nasture al cămăşii sale puțin descheiate.

Viața a continuat la Montréal în timpul absenței mele. Încerc să recuperez, să mă recuperez, dar corpul călătoreşte uneori mai repede decât mintea. Probabil că pe a mea am uitat-o pe pista de aterizare, ceea ce explică de ce alerg ca o găină fără cap şi mai ales de ce-ți scriu atât de puțin.

Viața ta continuă, pe când eu mă pierd... pe când eu ne pierd.

PASCAL 25 DECEMBRIE 23:10

În Italia nu voi vedea marea, rămân prea puțin, dar zidurile cărămizii şi pinii umbroşi fac cât toate orizonturile din lume, chiar şi iarna. Francesca a lăsat taberele de refugiați şi mă însoțeşte; o frumoasa escapadă de Crăciun, una dintre primele dăți când apreciez cu adevărat familia, în sensul larg: bunicii care nu se mai opresc din vorbit şi bebeluşii care nu se mai opresc din gângurit, momentele acestea de relaxare în care conversațiile se învârt mai întâi asupra cotidianului, a felurilor de mâncare pe care le pregătim şi a vremii, a drumurilor pe care le planificăm; nu e încă loc pentru nelinişti existențiale, trebuie mai întâi să înțelegem cum naiba se pliază căruciorul ăla, unde să ne aşezăm într-o maşină în care există deja trei scaune de copil, dacă trebuie să spălăm salata de douăzeci de ori pentru femeile însărcinate. Eu chiar mă pregătesc să fac asta şi să rad apoi nişte parmezan, dar sunt somat să pregătesc în acelasi timp un picnic în camera noii mele soții, Camilla, de trei ani, care-mi cere să mă asigur că ursulețul

panda termină de mâncat cârnăciorul de plastic, iar maimuţica, roşiile false. Pentru că se reunesc mai mult de trei generaţii, toate personajele copilăriei, jucăriile de pluş şi păpuşile nu sunt nici ele mai puţin prezente şi nici uşor de mulţumit, mai ales când sunt dotate cu baterii în burtă! – ceea ce o fascinează pe Angela, de cinci ani, a doua mea soţie, care-mi ordonă acum s-o îmbrac pe Ciciobello, pentru că ea trebuie neapărat să plece la piaţă, apoi la serviciu, apoi la coafor, pentru ca apoi să pregătească cina.

Sunt fascinat de ochii acestor fetiţe care mimează, într-o lume paralelă lumii adulţilor, tot ce se petrece chiar acum în bucătărie şi-n sufragerie. Azi i-am observat în detaliu pe băieţii de aceeaşi vârstă. Tocmai primiseră nişte roboţi metalici şi nişte extratereştri semitransparenţi; jocurile lor îi purtau cât mai departe posibil de cotidian şi de prezent: se războiau, distrugeau bazele spaţiale ale unei alte planete, ridicau fortăreţe medievale... Ne mai mirăm că bărbaţii sunt mai puţin înclinaţi spre ideea de a avea un copil, de a se supune realului, că pentru ei fondarea unei familii este mai întâi o abstracţiune, apoi o ameninţare... Long John Silver[52] nu avea scutece de schimbat, căpitanul Albator[53] nu mergea niciodată la cumpărături, ca de altfel niciunul dintre eroii copilăriei mele, şi nici n-am avut vreo Ciciobello pe care s-o hrănesc, nici joc cu piese de bucătărie: am multe de învăţat. Cu toate acestea, mă gândesc cu plăcere la viaţa cea nouă şi la darul pe care-l vom primi, eroismul clasei de mijloc... şi tot cu plăcere mă gândesc la Crăciunurile viitoare, peste

---

[52] Long John Silver, personaj din *Insula comorilor* de R.L. Stevenson, *n. tr.*

[53] Albator sau Harlock, personaj fictiv de manga creat de Leiji Matsumoto şi cunoscut din serialul *Albator, le corsaire de l'espace*, difuzat în Europa în anii '80, *n. tr.*

cinci sau zece ani, când voi construi cu Thomas rachete intergalactice, vase de pirați, castele pe malul mării.

KIM 26 DECEMBRIE 08:36

M-am gândit la tine ieri, când am trecut granița americană. Mă întrebam ce ar face vameşul cu vestă antiglonț cu un paşaport ca al tău, plin de ştampile din toate locurile a căror simplă citire naşte temeri din cele mai cumplite aici, în America de Nord. Ramallah? Unde se află Ramallah? De ce Ramallah? Ce drumuri te-au dus până la Ramallah? Oare dragostea li s-ar părea un motiv suficient?

Nu voi trece niciodată frontiera americană cu tine, pentru că eu însămi nasc suspiciuni. Asiaticii au reputația de a transporta mereu alimente. De ce? Poate pentru că vietnamezii consideră că dragostea se exprimă printr-o felie de mango, un cotlet cu aromă de lămâiță sau un desert de tapioca. Prima frază pe care o spunem nu este „Ce mai faci?”, ci mai degrabă: „Ai mâncat?”. În primele noastre luni în Québec, ne miram de fiecare dată când auzeam oamenii salutându-se cu o observație legată de vreme: „Bună ziua. Ce zi frumoasă e azi!” sau „Vai, ce dimineață friguroasă!” sau „Ai văzut ce străluceşte soarele azi?”. Starea de spirit părea să varieze în funcție de numărul de nori de pe cer sau de viteza vântului, observații cu totul străine nouă.

Tata s-a abonat la postul de televiziune Météo Média şi vorbeşte cu vecinii despre blândețea verii indiene, despre frumusețea crengilor acoperite de gheață sau despre furtuna de zăpadă de pe şoseaua 87, care ne duce de Crăciun la New York, an de an de când bunica locuieşte acolo, bunica mea, regină de porțelan: fragilă şi prețioasă ca un suvenir din nişte vremuri de mult apuse.

An bun sau rău, reuşim să ne strângem treizeci în jurul ei, să pozăm mândri în veşminte de sărbătoare, într-o şedință foto ce pare că nu se mai termină. Ne îngrămădim

voioşi să intrăm în prima fotografie, deşi ştim că vor urma alte o sută, una cu copiii, alta cu verii, una cu fraţii şi surorile, una cu fetele, una cu mătuşile, una cu soţii mătuşilor, una cu bradul, una cu muntele de cadouri... cu bunica în mijloc, sistematic.

E ciudat, dar niciodată nu m-am uitat cu atenţie la pozele acestea. Sunt pe undeva, prin albume uitate, pe filme nedevelopate şi pe carduri de memorie pierdute. Nimeni nu-şi face griji, nici măcar mătuşa Şase, care ne arată în fiecare an noul ei aparat foto, de fiecare dată mai performant. Anul acesta, verişoara mea de trei ani este şi fotograf, cu o cameră de jucărie, care nu face nicio poză, în afara uneia cu un clovn veşnic zâmbitor.

Repetăm aceleaşi posturi, aceleaşi gesturi, aceleasi râsete, ca într-o veche coregrafie. Ritualul este neschimbat de mai bine de treizeci de ani, fără să se învechească, mai puţin cel de ieri... bunica lipseşte din ultimele cincizeci de fotografii.

A abandonat poziţia centrală pentru a ne privi retrasă, de pe patul din sufragerie. A adormit cu zâmbetul celui care priveşte echilibrul lumii.

E dimineaţă şi sunt cufundată în canapea, între unchiul meu şi fiul verişoarei mele; ei încă dorm, cu pumnii strânşi. În bucătărie, aparatul pentru cafea nu conteneşte să pregătească espresso după espresso. O aud pe mama alergând după fiul meu, ca să-i strecoare în gură un *dumpling*[54] chinezesc. Soţul meu lucrează la redactarea unui contract, în cealaltă aripă a casei. Tata împreună cu doi unchi de-ai mei instalează o lustră deasupra scării centrale. Mătuşa Opt sparge duzini de ouă, din care urmează să pregătească flan cu caramel. Verişoara mea cea mică a crescut între timp, împănează două curci de mărimea unor

---

[54] *Dumpling* (eng.), găluşcă; în China se prepară prin fierbere sau la abur, dintr-un aluat subţire umplut cu carne tocată şi legume, *n. tr.*

struţi, pentru a doua masă de Crăciun. La câţiva metri de mine, îmi las fratele să-l corupă pe fiul meu cel mare cu nişte jocuri video. Afară fulgi mici cad răzleţ peste iazul cu crapi şi pe spinarea pătată a puilor de căprioară.

Oare nu este acesta un moment perfect pentru a muri?

CUPRINS

PASCAL 6 OCTOMBRIE 02:39
KIM 7 OCTOMBRIE 07:34
KIM 7 OCTOMBRIE 07:37
PASCAL 7 OCTOMBRIE 15:32
PASCAL 7 OCTOMBRIE 16:03
KIM 7 OCTOMBRIE 15:52
KIM 9 OCTOMBRIE 08:51
PASCAL 9 OCTOMBRIE 16:56
PASCAL 9 OCTOMBRIE 17:07
PASCAL 9 OCTOMBRIE 20:59
KIM 10 OCTOMBRIE 09:06
PASCAL 10 OCTOMBRIE 16:53
KIM 10 OCTOMBRIE 12:25
PASCAL 10 OCTOMBRIE 22:22
KIM 11 OCTOMBRIE 05:59
PASCAL 11 OCTOMBRIE 15:21
PASCAL 11 OCTOMBRIE 16:13
PASCAL 13 OCTOMBRIE 11:06
KIM 13 OCTOMBRIE 20:56
PASCAL 14 OCTOMBRIE 09:28
KIM 14 OCTOMBRIE 16:32
PASCAL 15 OCTOMBRIE 10:02
KIM 15 OCTOMBRIE 17:10
PASCAL 16 OCTOMBRIE 07:55
KIM 15 OCTOMBRIE 18:11
PASCAL 16 OCTOMBRIE 13:20
KIM 16 OCTOMBRIE 08:56
KIM 16 OCTOMBRIE 18:12
PASCAL 17 OCTOMBRIE 18:42
PASCAL 16 OCTOMBRIE 18:08
KIM 16 OCTOMBRIE 09:17
KIM 16 OCTOMBRIE 23:38
PASCAL 17 OCTOMBRIE 13:36
KIM 19 OCTOMBRIE 06:48

PASCAL 20 OCTOMBRIE 17:26
KIM 20 OCTOMBRIE 19:49
PASCAL 21 OCTOMBRIE 11:24
PASCAL 21 OCTOMBRIE 12:35
KIM 21 OCTOMBRIE 06:38
KIM 21 OCTOMBRIE 08:03
PASCAL 21 OCTOMBRIE 15:32
PASCAL 21 OCTOMBRIE 19:43
PASCAL 23 OCTOMBRIE 12:34
KIM 24 OCTOMBRIE 06:57
PASCAL 24 OCTOMBRIE 13:52
KIM 25 OCTOMBRIE 16:23
PASCAL 26 OCTOMBRIE 13:06
KIM 27 OCTOMBRIE 06:52
PASCAL 27 OCTOMBRIE 14:35
PASCAL 28 OCTOMBRIE 10:33
KIM 28 OCTOMBRIE 04:26
PASCAL 28 OCTOMBRIE 12:35
PASCAL 28 OCTOMBRIE 13:46
KIM 28 OCTOMBRIE 16:59
PASCAL 30 OCTOMBRIE 13:32
KIM 31 OCTOMBRIE 15:52
PASCAL 31 OCTOMBRIE 21:35
KIM 1 NOIEMBRIE 18:20
PASCAL 2 NOIEMBRIE 13:22
KIM 3 NOIEMBRIE 20:39
KIM 3 NOIEMBRIE 20:50
PASCAL 4 NOIEMBRIE 13:31
PASCAL 7 NOIEMBRIE 19:40
PASCAL 8 NOIEMBRIE 10:31
KIM 10 NOIEMBRIE 13:40
PASCAL 11 NOIEMBRIE 14:37
KIM 12 NOIEMBRIE 16:34
PASCAL 14 NOIEMBRIE 16:55

KIM 16 NOIEMBRIE 07:34
PASCAL 17 NOIEMBRIE 13:12
KIM 17 NOIEMBRIE 20:43
PASCAL 18 NOIEMBRIE 20:17
PASCAL 20 NOIEMBRIE 11:08
KIM 21 NOIEMBRIE 08:59
PASCAL 22 NOIEMBRIE 13:31
KIM 23 NOIEMBRIE 05:49
PASCAL 26 NOIEMBRIE 16:39
KIM 28 NOIEMBRIE 06:47
KIM 1 DECEMBRIE 09:54
PASCAL 4 DECEMBRIE 01:17
KIM 7 DECEMBRIE 23:12
PASCAL 10 DECEMBRIE 13:27
KIM 13 DECEMBRIE 19:07
PASCAL 14 DECEMBRIE 10:31
KIM 22 DECEMBRIE 14:29
PASCAL 25 DECEMBRIE 23:10
KIM 26 DECEMBRIE 08:36